

*REFERENČNÍ
TEXTY
STUDENTŮ/TEK*

Pod vedením prof. Ing. arch. Petra Hruši a Ing. arch. Kláry Palánové, Ph.D.

Sestavila a věcnou úpravu a korekci provedla Palánová Klára

OBSAH

FUNERÁLNÍ ARCHITEKTURA	1
MUZEJA A GALERIE	6
SPORTOVNÍ STAVBY	14
KNIHOVNY	32
PRŮMYSLOVÉ STAVBY	43
PANELOVÉ SOUSTAVY PRO BYDLENÍ.....	46
STAVBY PRO BYDLENÍ.....	49
ROZHLEDNY	52
SAKRÁLNÍ ARCHITEKTURA.....	55
HŘBITOVY	66
KULTURNÍ STAVBY ___ DIVADLA.....	69
ADMINISTRATIVNÍ BUDOVY	75

Je třeba mít na mysli, že texty nejsou dokonalým vše vypovídajícím vzorem, stejně jako označení citací není vždy v textech dle citačních norem.

FUNERÁLNÍ ARCHITEKTURA

Aneta Zemanová

Slova jako funerální, pohřební, smrt, patří neodmyslitelně k životu každého z nás, a přesto bývají tato témata značně vytlačována ze společnosti. Celkové pojetí a uchopení pocitu, se kterými se setkáváme během umírání, truchlení a následně pohřbívání, se vždy liší od daného místa a času. Samotný rituál posledního rozloučení vyobrazuje kulturu místních obyvatel a je nedílnou součástí historie lidstva. I dnes mají pohřební průvody svou charakteristickou ustálenou podobu a jsou význačné pro jednotlivé oblasti.

V minulosti byla smrt vnímaná jinak než dnes, což je podstatné pro pochopení tematiky funerální architektury. Původně se smrt jedince netýkala pouze rodinného kruhu a nejbližších, ale širšího příbuzenstva, kteří byli součástí církevního obřadu.

Tendence na změnu v pohřbu a následném ukládání ostatků pozůstalých vnímáme v druhé polovině 19.století, kdy MUDr. Ctibor Helcelet publikoval svůj fejeton. Vyslovil zde potřebu reformy týkající se pohřbívání. Postupně tak na scénu přichází kremace.

Urbanistické vztahy

V rámci urbanistických vztahů samotných smutečních obřadních sání je nutné zohledňovat umístění v návaznosti na spádové obce. Minimální počet obyvatel je 3 000, optimální je počet 10 000 obyvatel v rámci jednoho spádového území. Obřadní síně jsou nedílnou součástí občanského vybavení a je nutné splňovat zásady vydané v územním plánu.

„Bylo by jistě krásné, kdyby místa vzpomínek na mrtvé byla skutečně zařízena jako park pro živé- klidný, zelený a kvetoucí ostrov v hluku hektické každodennosti“ (Norbert Elias)

Požadavky a zásady návrhu

Hlavní požadavek je kladen na vertikální bezbariérové propojení sání na veřejnou komunikaci. Žádoucí a ideální variantou je tedy situování obřadních sání do přízemí.

Z hlediska technického řešení je návrh obřadních sání ovlivněn několika faktory, patří zde celkový počet obyvatel, roční počet zesnulých, průměrný rok obyvatel, počet dnů, kdy probíhají smuteční obřady a také nerovnoměrnosti týkající se vlivu ročního období a dalších podnětů. Kapacita a vytíženost obřadních sání je obecně definována ze vztahu: roční počet zesnulých je roven celkovému počtu obyvatel k průměrnému věku obyvatel.¹

Smuteční obřadní síně

Návaznost smutečních obřadních sání může být různá, od samostatně stojící nebo jako součást krematoria. Obě varianty přinášejí svá úskalí. Pokud se síň nachází v samostatném objektu, je vždy součástí hřbitova, tedy s možností pohřbení zesnulého či jeho převozu ke kremaci. Další variantou je síň jako součást krematoria (tedy včetně technické části s možností kremace), kde je také zajištěna blízkost hřbitova či urnového háje.

Dispoziční řešení

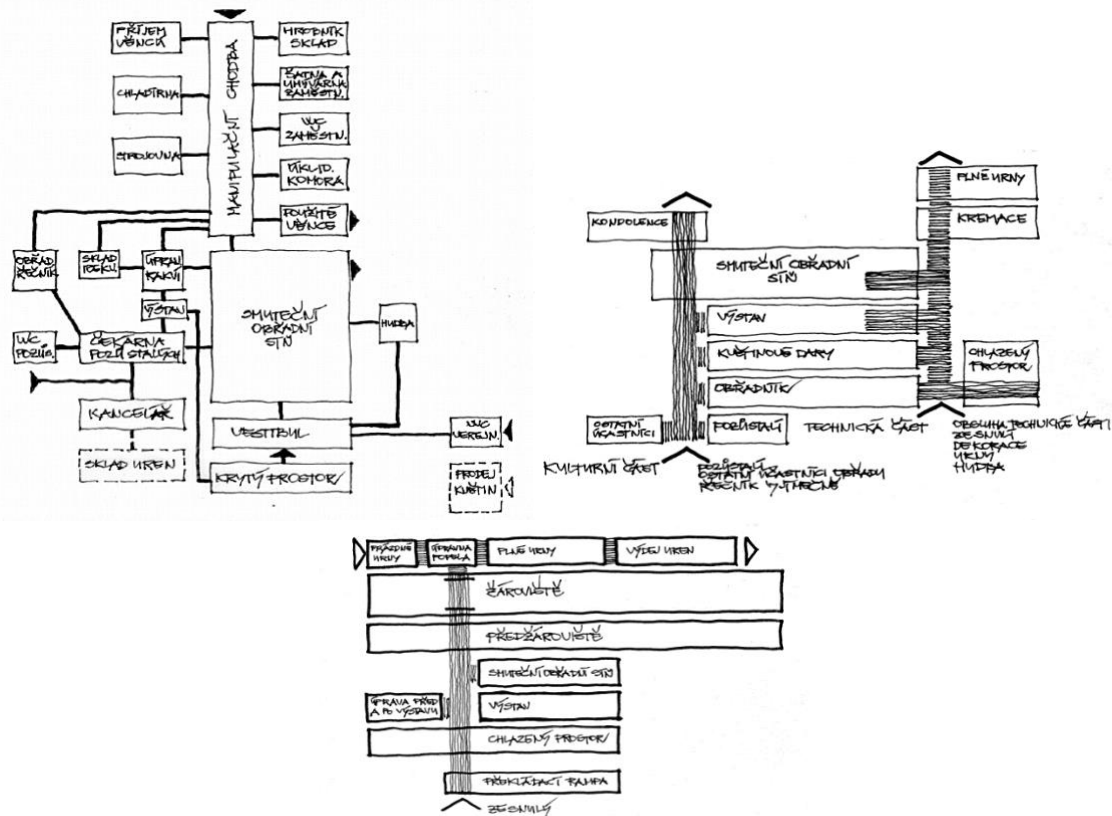
Provoz smutečních sání je nutné rozdělit na dvě části: kulturní část pro pozůstalé a technickou část určenou pro manipulační účely zaměstnanců.

¹ PALÁNOVÁ, Klára. *Funerální architektura 2. část, Nauka o stavbách, praktická teorie (přednáška)*. Ostrava, 2022, VŠB-TUO

V kulturní části jak samostatných obřadních síní, tak síní, jež jsou součástí krematorií, je nejvýznamnějším bodem pietní místo vyhrazené pro rakev zesnulého tzv. katafalk. Významný je také vyhrazený prostor pro pobyt pozůstalých v době probíhajícího obřadu. Kapacita tohoto prostoru je individuální a závisí na velikosti spádové oblasti. Součástí hlavního pobytového prostoru pro pozůstalé je i část pro hudebníky, kdy je nutné, aby tyto dvě zóny byly v přímém kontaktu během celého obřadu. V rámci správného dispozičního řešení by měly obřadní síně obsahovat prostory pro převzetí květinových darů, šatnu určenou pro řečníka a obřadníka a v neposlední řadě hygienické zázemí.

Technické zázemí obřadních samostatných síní je odlišné než síní, jež jsou součástí krematoria. Zázemí samostatně stojících síní je tvořeno chlazeným prostorem pro zesnulého, dále místnost pro likvidaci květinových darů a manipulačním prostorem, jež slouží jako spojnice technické a kulturní části. Součástí zázemí pro zaměstnance je sklad nářadí pro hrobníka, sklad rekvizit, hygienické zázemí a denní místnost a také místo pro úpravu zesnulého s hygienickým zázemím.

Technické zázemí síní, které je součástí krematoria, začíná příjmovou rampou, jež umožňuje převoz transportního vozíku s rakví. Na rampu je navázán chlazený prostor určený pro zesnulé, ze kterého je přímé napojení na obřadní síň. Součástí krematoria je tzv. předžároviště a samotné žároviště s kremačními pecemi. Mezi doplňující místnosti se následně řadí prostory pro uložení

Obr.1- Provozní diagram obřadní síně v samostatném objektu

Obr.2 - Provozní diagram obřadní síně v krematoriu

prázdných rakví, prostory pro transportní vozíky a prostory pro úpravu zesnulého. Součástí zázemí pro zaměstnance jsou denní místnosti v podobě šatny, jídelny, hygienické zázemí, dále jsou to dispečerské pracoviště, vedení a správa objektu. Krematoria obsahují také pomocné služby v podobě hospodářského dvora, prostory pro prodej květin a garáže pro vozidla k přepravě zesnulých a dále prostor pro skladování a výdej uren.

Krematorium v Parmě, Itálie

Krematorium bylo postaveno v roce 2009 podle návrhu italského architektonického ateliéru Zermani e Associati. Celý komplex je situován ve volné krajině nedaleko hřbitova Valera. Centrální objekt je obklopen dvěma symetrickými zahradami a po obvodu chráněn arkádami.

Obr.3 – Zahrada krematoria v Parmě Obr.4 – Obřadní síň v Parmě

Samostatná smuteční obřadní síň v Turnově

Obřadní síň byla postavena v roce 2002-2003 dle návrhu ateliéru Ateliér 6. Průčelí objektu odkazuje na staré hřbitovní zdi. Objekt je částečně zapuštěn do svahu. Síň je navržena v návaznosti na charakter místa a reaguje svou odstupňovanou hmotou na koryto říčky. Samotná smuteční síň je tak zcela ukryta pohledům z exteriéru.

Obr.5 – Vstupní prostory v Turnově Obr.6 – Obřadní síň v Turnově

Seznam obrázků:

Obr. 1- Provozní diagram obřadní síně v samostatném objektu. Použitý zdroj: PALÁNOVÁ, Klára. *Funerální architektura 1.část, Nauka o stavbách, praktická teorie (přednáška)*. Ostrava, 2022, VŠB-TUO

Obr. 2- Provozní diagram obřadní síně v krematoriu.

Použitý zdroj: PALÁNOVÁ, Klára. *Funerální architektura 2..část, Nauka o stavbách, praktická teorie (přednáška)*. Ostrava, 2022, VŠB-TUO

Obr. 3- Zahrada krematoria v Parmě. Použitý zdroj: <https://www.bauwelt.de/>

Obr. 4- Obřadní síň v Parmě. Použitý zdroj: <https://www.bauwelt.de/>

Obr. 5- Vstupní prostory v Turnově. Použitý zdroj: <https://www.archiweb.cz/b/smutedni-sin>

Obr. 6- Obřadní síň v Turnově. Použitý zdroj: <https://www.archiweb.cz/b/smutedni-sin>

Seznam literatury / použitých zdrojů:

KOVÁŘ, Jan, PEŘINKOVÁ Martina a ŠPATENKOVÁ Naděžda. *Hřbitov jako veřejný prostor*. Praha: Gasset ve spolupráci s VŠB-TU Ostrava, 2014. ISBN 978-80-87079-44-7

PALÁNOVÁ, Klára. *Funerální architektura 1.část, Nauka o stavbách, praktická teorie (přednáška)*. Ostrava, 2022, VŠB-TUO

PALÁNOVÁ, Klára. *Funerální architektura 2.část, Nauka o stavbách, praktická teorie (přednáška)*. Ostrava, 2022, VŠB-TUO

BLAŽÍČKOVÁ, Kristýna. *Funerální architektura*. Praha,2018, ČVUT NOVOTNÁ, Klára. *Funerální architektura*. Praha,2018, ČVUT

MUZEA A GALERIE

Aneta Zemanová

Význam slova muzeum je definován jako „*stálá nevýdělečná instituce ve službách společnosti a jejího rozvoje, otevřená veřejnosti, která získává, uchovává, zkoumá, zprostředkuje a vystavuje hmotné doklady o člověku a jeho prostředí*“.¹ Primární funkcí muzea je sloužit jako „*výstavní prostor pro umělecká a vědecká díla*“² za účelem ochrany a péče o sbírky. Potenciál muzea netkví jen jako forma výstavního prostoru, ale nabízí možnost zvýšení úrovně vzdělání a hodnotový systém.

V rámci urbanistického umístění je ideální navrhovat výstavní prostory na strategických místech v blízkosti veřejnosti. Nejvhodnější jsou místa snadno dosažitelná, komunikačně dobře přístupná, kdy je zajištěn přísun návštěvníků. Již nevyužívané zámky, hrady a kláštery, jejichž dispozice byla navržena jako paprskovitá křídla od vchodu, vytvářejí vhodný rámec právě pro tyto prostory. Nejedná se jen o „*důstojné místo pro umělecké objekty, nýbrž jako centrum ekonomické obnovy města*“ (Zaha Hadid).

Čím osobitější je architektonický návrh muzea, tím komplikovanější je selektivní uspořádání prostorů a vhodně zvolený typ exponátu. Monumentální architektura je nevhodná, příliš rozsáhlá pro existující sbírky. V současné době se navrhují převážně neutrální, univerzální, jednoduché, bílé prostory s rozptýleným světlem ve stropních částech s dostatkem přirozeného osvětlení. Takto navržený výstavní prostor umožňuje větší variabilitu umění. „*Galerie je budovou, architektonickým dílem, ale především prostorem pro dívání*“ (Ladislav Kesner).

Z typologického hlediska je provozní řešení rozděleno na dvě části, na prostory přístupné pro veřejnost a provozní plochy muzea. V rámci správného provozu a fungování je nutné důsledné oddělení veřejnosti od technického zázemí, kde jsou situovány artefakty, depozitáře, kanceláře atd.

Veřejně přístupná muzejní část musí umožňovat bezbariérový přístup a „*zpřístupnit nejen ve smyslu fyzické dostupnosti výstavních prostorů, ale i z hlediska chování a vnímání, které se očekává od návštěvníka během jeho objevování muzea*“.³

Způsob vyjádření a systém uspořádání výstavní prohlídky jsou výchozím záměrem celého konceptu. Při vstupu do vnitřních prostorů je podstatná informační zóna muzea, jenž musí být vhodným způsobem situována v klidové části. V každé výstavní místnosti je nutné mít možnost odložení oděvu, aby došlo k zamezení negativního ovlivnění exponátu z důvodu rozdílných klimatických vlivů. Vstupní prostory vyžadují bezprostřední a zřetelné napojení na výstavní místnosti.

Nejdůležitějším prostorem muzea je výstavní sál - galerie. Jedná se o funkční a zároveň umělecké dílo, kdy se prostor stává místem sociálních kontaktů, místem relaxace, zóny klidu, místem vzdělání. Výstavní prostory musí umožňovat co největší variabilitu v rámci uspořádání exponátu. Samotný divák je schopen zaznamenat jen určité množství informací a podnětů, proto je nutné navrhovat prostory snadno vnímatelné. To vyžaduje menší místnosti, které umožňují větší počet stěn v poměru k půdorysným rozměrům stavby.

¹ Definice muzea - ICOM CZECHIA - ICOM CZECHIA . Home - ICOM CZECHIA - ICOM CZECHIA [online]. Dostupné z: <https://icom-czech.mini.icom.museum/icom/definice-muzea/>

2

³ Brych, Vladimír (ed.). *Muzea pro všechny (Příručka k fyzické a smyslové dostupnosti muzeí)*. Praha, 2003.;

4 NEUFERT, Ernst. *Navrhování staveb: příručka pro stavebního odborníka, stavebníka, vyučujícího i studenta*. Přeložil Pavel SCHIER. Praha: Consultinvest, 1995. ISBN 80-901486-4-6.; str. 535

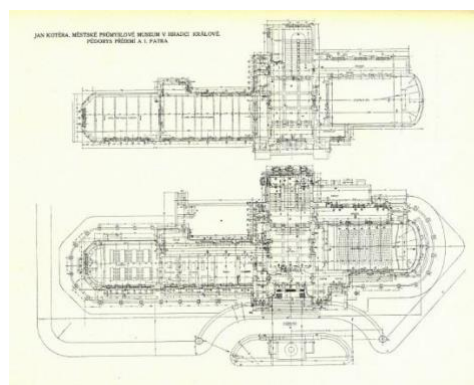
Velikost samotné galerie je ovlivněná rozsahem a velikostí sbírek. Vliv na velikost galerie mají kromě vystavovaných exponátů také prostory určené pro putovní výstavy nebo přednáškové části. Při návrhu výstavních prostorů je důležitá rytmizace větších a menších prostorů, různorodost perspektiv a silné vizuální podněty. Výstavní sály by měly umožňovat odpočinková místa. Výstavní prostory mohou být uspořádány vertikálně (Guggenheimovo muzeum v New Yorku), horizontálně (muzeum Gare d'Orsay v Paříži) či monoprostorově.

Vztah mezi divákem a prostorem je zásadně ovlivněn navrženým osvětlením. Prostor celé galerie má být vnímán jako celek, nikoli jako dílčí části. Osvětlením lze vytvořit celou řadu světelných scén od dramatické atmosféry až po harmonické scény, vždy však musí zaručovat dosažení dobrých světelných podmínek. Zamezení vstupu přímého slunečního svitu se dosahuje za použití různých systémů slunolamů a vhodnou orientací oken ke světovým stranám.

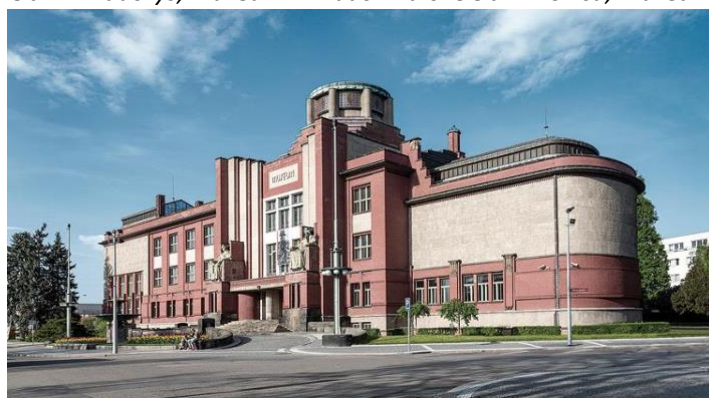
„Víš, úspěch muzea se neměří počtem návštěvníků, kteří tam přijdou, ale množstvím těch, kterým návštěva něco dala. Neměří se počtem vystavených předmětů, ale věcmi, které návštěvníci vnímali v jejich souvislostech. Neměří se svým rozsahem, ale prostory, které může veřejnost navštívit a mít z nich prospěch. To je muzeum. Jinak jsou to jen jakási „kulturní jatka“. Georges Henri Riviere

Příklad: Muzeum v Hradci Králové

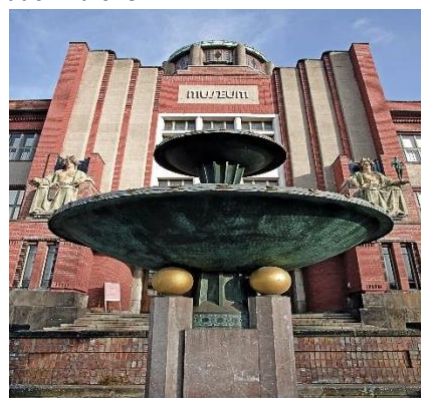
Objekt byl postaven v roce 1909 architektem Janem Kotěrou a Otakarem Pokorným. Jedná se o architektovo vrcholné dílo a jednu z nejvýznamnějších památek české moderny. Budova byla prohlášena za národní kulturní památku.

Obr. 1- Půdorys, Muzeum v Hradci Králové Obr. 2- Skica, Muzeum v Hradci Králové

Obr. 3- Muzeum v Hradci Králové

Obr. 4- Fontána, Muzeum v Hradci Králové

Příklad Hornické muzeum – Landek Park

Muzeum je tvořeno zachovalým areálem Dolu Anselm, jenž je tvořen povrchovou i podzemní expozicí. Areál byl otevřen v letech 1993 a v současné době je navržen na zápis na seznam UNESCO. Areál tak spíše než samotné muzeum tvoří kombinace muzea a skanzenu.

Obr. 5- Hornické muzeum- Landek Park

Obr. 6- Důl Anselm, Hornické muzeum- Landek Park

Seznam obrázků:

Obr. 1-Půdorys, Muzeum v Hradci Králové. <https://kam.hradcekralove.cz/objekt/58-muzeum>

Obr. 2- Skica, Muzeum v Hradci Králové . <https://kam.hradcekralove.cz/objekt/58-muzeum>

Obr. 3- *Muzeum v Hradci Králové* . <https://kam.hradcekralove.cz/objekt/58-muzeum>

Obr. 4- Fontána, Muzeum v Hradci Králové . <https://kam.hradcekralove.cz/objekt/58-muzeum>

Obr. 5- Hornické muzeum- Landek Park. <https://www.landekpark.cz/cs/hornicke-muzeum/>

Obr. 6- Důl Amselm, Hornické muzeum- Landek Park . <https://www.landekpark.cz/cs/hornicke-muzeum/>

Seznam literatury / použitých zdrojů:

BRYCH, Vladimír (ed.). *Muzea pro všechny (Příručka k fyzické a smyslové dostupnosti muzeí)*. Praha, 2003

HOFFMAN, Hans, SCHITTICH Christian. *Museum Buildings, Construction and Design Manual*, 2016 PALÁNOVÁ, Klára. *Muzea: Nauka o stavbách, praktická teorie*. Ostrava, 2022, VŠB-TUO POSPÍŠILOVÁ, Veronika. *Nová budova města Prahy na Těšnově*. Praha, 2018, ČVUT

Asociace muzeí a galerií [online]. Copyright © 2007 AMG [cit. 14.10.2022]. Dostupné z: https://www.cz-museums.cz/web/deni_v_oboru/titulni

NEUFERT, Ernst. *Navrhování staveb: příručka pro stavebního odborníka, stavebníka, vyučujícího i studenta*. Přeložil Pavel SCHIER. Praha: Consultinvest, 1995. ISBN 80-901486-4-6.

Dorota Świderová

Muzeum je stálá nezisková instituce ve službách společnosti, která odborně zpracovává, sbírá, konzervuje, interpretuje a vystavuje hmotné i nehmotné dědictví. 1

Chrání exponáty před negativními vlivy – vzduch, teplota, vlhkost, světlo, teplo, biologičtí škůdci.

V 21. století se nabízí otázka, zda v dnešním technologickém světě, kdy si můžeme všechno dohledat na internetu (ať už ve formě videa či fotografie) nám tento způsob nenahrazuje prohlížení si exponátů v galeriích a muzeích.

S nástupem informačních technologií a internetu samotného se nabízí otázka, jak bychom mohli prohlížet exponáty v galeriích a muzeí virtuálně, či s nimi určitým způsobem více interagovat, např. za pomoci QR kódů. Ty by mohly více přiblížit prohlížené umění, třeba za pomoci hudby. Po naskenování kódu by se spustila do sluchátek ta správnou hudba a navodila by tak hlubší, emoční zážitek z vystavovaného díla.

Umění se netvoří pouze pro pozorování. Umění komunikuje a vytváří zážitky, které není možné reprodukovat. V dnešním zrychleném světě, právě galerie představují něco výjimečného, kde onen přítomný okamžik nás donutí zpomalit náš každodenní životní shon a emočně se ponořit do umění a přítomného okamžiku.

Umístění objektů určených pro výstavy musí být v souladu s funkčním zónováním města, dle územního plánu.

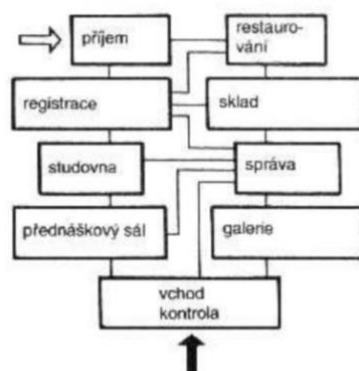
Mělo by být zajištěno dostatečné odhlučnění. Muzea doplňují aktivity zpříjemňující pobyt návštěvníků – kavárny, suvenýry, obchody, restaurace. Před vstupy by se správně měla nacházet rozptylová plocha a dle plochy muzea a také návštěvnosti muzea navrhnout potřebné parkovací stání. Tak jako i u jiných typologických druhů staveb je zde nutno pamatovat na bezbariérový vstup a vhodná dostupnost např. docházková vzdálenost od zastávek MHD.

Prostory muzeí a galerií dělíme na primární, sekundární a doplňkové. Mezi primární prostory patří výstavní sály, studijní sbírky, depozitáře a sklady. K sekundárním řadíme vedení, knihovny, hygienické zázemí, technické zázemí a doplňkové prostory zahrnují vstupní halu, přednáškové místnosti, prodej, kavárnu či šatny návštěvníků.

Pojem pinakotéka znamená obrazárna a je určená pouze obrazům.

Glyptotéka, představuje prostory určené sochám a plastikám.

Vhodné pro muzea jsou prostory zámků, hradů, klášterů a podobně. Tyto objekty vytvářejí vhodný rámec pro umění z dob minulých. 2

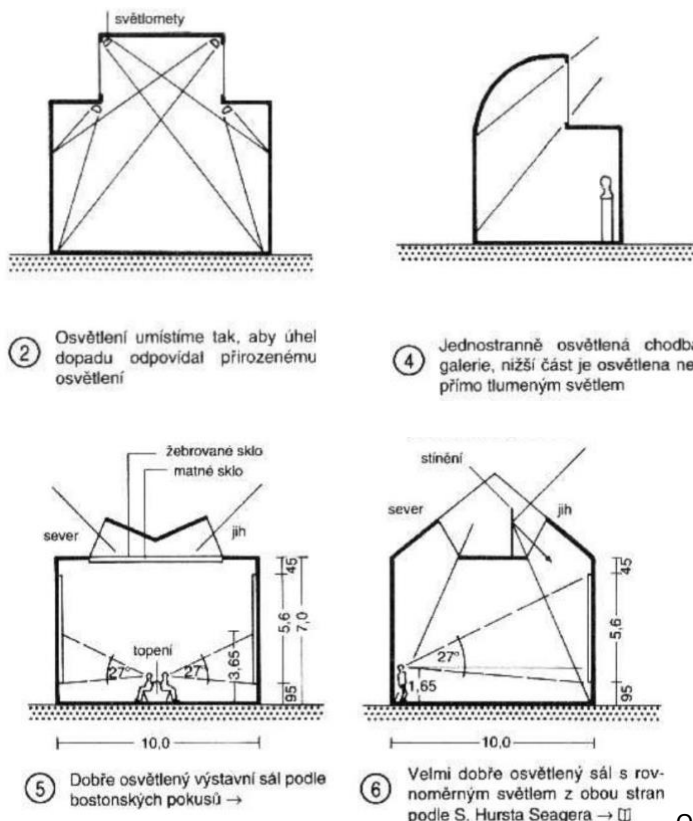
① Provozní schéma

Obr. 1 provozní schéma

OSVĚTLENÍ

V tohoto typu staveb je obzvlášť nutno brát důraz na správné osvětlení vystavovaných děl přirozeným i umělým světlem.

Obvykle místo oken se používají střešní světlíky. Je důležité dostatečné nasvětlení plastik a obrazů. Často jde o prostory značně převýšené s velkou světlou výškou pro výjimečnost vnitřního prožitku a stavby samotné.

Obr. 2 osvětlení muzeí a galerií

ARCHITEKTONICKÉ ŘEŠENÍ

Návštěvníci mají mít možnost prohlédnout si vystavené objekty úplně a bez únavy. To podmiňuje selektivní velkoprostorové uspořádání, střídání exponátů a příslušný tvar a sled místností. Pro každou skupinu obrazů nejlépe vlastní místnost, pro každý obraz nejlépe vlastní stěnu.

To vyžaduje menší místnosti, nabízející větší plochu stěn v poměru k půdorysu než velké místnosti potřebné pro velké obrazy. Velikost místnosti závisí na velikosti obrazu. 2

Příklad SOLOMON R. GUGGENHEIM MUSEUM

architekt **Frank Lloyd Wright**

„Při vstupu do interiéru objevíte nejlepší atmosféru, ve které je možné vystavovat umění nebo poslouchat hudbu. Je to atmosféra, co nejvíce postrádám v našich galeriích muzeí, koncertních sálech a divadlech.“ 3

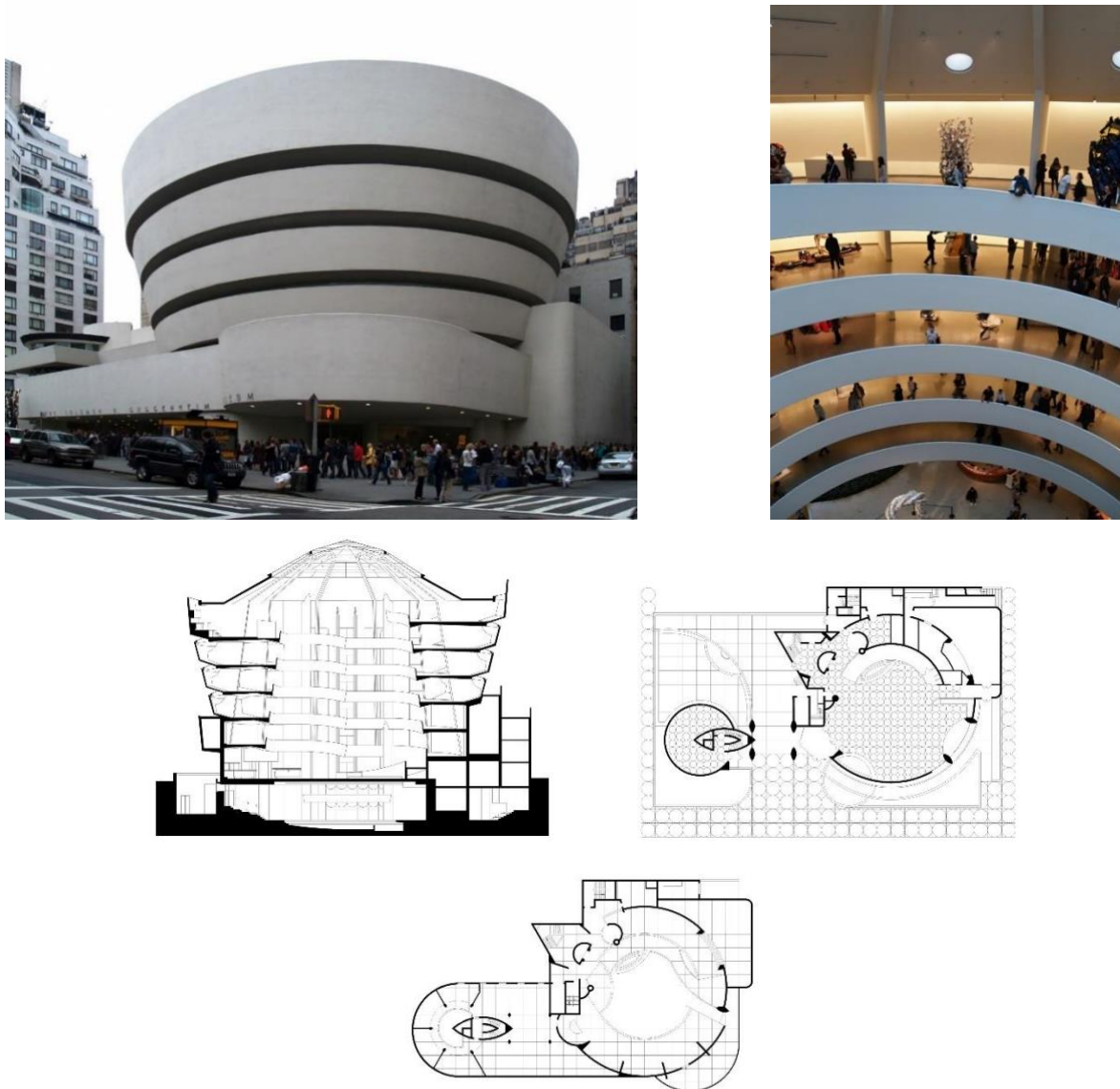
Navržené muzeum má tvar stoupající rozšiřující se spirály. Návštěvník se ocitá v otevřeném, vzdušném prostoru a vidí exponáty z různých míst. Toto muzeum poutá pozornost už svým dynamickým a jedinečným tvarem z

exteriéru. Tato stavba je jasným důkazem, že architektonický návrh a vzhled láká lidi vstoupit do prostoru už ze samotné zvědavosti.

Dnes je z něj ikona a velká část návštěvníků ho nenavštěvuje kvůli exponátům, ale kvůli budově samotné. Muzeum se tak stalo tím největším exponátem. Nápadná a provokativní budova je v ostrém kontrastu se zbytkem Manhattanu, podléhajícího pravoúhlé mřížce. 4

Paul Goldberg, kritik architektury, výstižně charakterizoval Guggenheimovo muzeum v New Yorku slovy: *"Dříve byly běžné jen dvě formy muzea - neoklasicistní palác nebo pavilon v mezinárodním stylu - a Wrightovi se podařilo smést je jedním tahem. Navrhl budovu vhodnou pro muzeum jak ze stránky kulturní, tak ze stránky společenské a vytvořil tak prostředí vysoce působivé a intenzivní. V tomto smyslu je skoro každé muzeum dnešní doby potomkem Guggenheimova muzea."*

Obr. 3 exteriér Obr. 4 interiér

Obr. 5 řez Obr. 6 půdorys 1.NP Obr. 7 půdorys 2.NP

ZDROJE:

[1] Muzeum. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001. [cit. 2022-11-06]. Dostupné z: <https://1url.cz/KrT2B>

[2] NEUFERT, Ernst. Navrhování staveb: příručka pro stavebního odborníka, stavebníka, vyučujícího i studenta. Přeložil Pavel SCHIER. Praha: Consultinvest, 1995. ISBN 80-901486-4-6.

[3] Frank Lloyd Wright, 1948, The Architectural Forum, Time Inc

[4] Guggenheim Muzeum. In: Archiweb : archiweb.com [online]. San Francisco (CA):. [cit. 2022-11-06]. Dostupné z: <https://1url.cz/yrT2G>

SEZNAM POUŽITÝCH OBRÁZKU:

Obr. 1 provozní schéma. Dostupné z: NEUFERT, Ernst. Navrhování staveb: příručka pro stavebního odborníka, stavebníka, vyučujícího i studenta. Přeložil Pavel SCHIER. Praha: Consultinvest, 1995. ISBN 80-901486-4-6.

Obr. 2 osvětlení muzeí a galerií. Dostupné z: NEUFERT, Ernst. Navrhování staveb: příručka pro stavebního odborníka, stavebníka, vyučujícího i studenta. Přeložil Pavel SCHIER. Praha: Consultinvest, 1995. ISBN 80-901486-4-6.

Obr. 3 exteriér. Dostupné z: <https://1url.cz/yrT2G>

Obr. 4 interiér. Dostupné z: <https://1url.cz/yrT2G>

Obr. 5 řez. Dostupné z: <https://1url.cz/yrT2G>

Obr. 6 půdorys 1.NP. Dostupné z: <https://1url.cz/yrT2G>

Obr. 7 půdorys 2.NP. Dostupné z: <https://1url.cz/yrT2G>

SPORTOVNÍ STAVBY

Aneta Zemanová

Architektura sportovních staveb se vždy liší od daného místa a času, i přesto jsou v každé zemi nedílnou součástí historie. Tyto stavby nám často vypovídají o proměně a vyspělosti stavebního a uměleckého stylu v dané lokalitě. Tak jako má každá spádová oblast svoji radnici, kulturní dům, tak i nedílnou součástí občanského vybavení je stadion, sokolovna nebo alespoň drobná sportovní stavba. Charakter těchto staveb často definuje ráz místa a stává se jednou z důležitých dominant či orientačním bodem. Vývoj sportovního odvětví byl vždy formován společností, dějinami a politickými událostmi. Tento vývoj se vždy lišil podle jednotlivých národů, s čímž souvisel i samotný vývoj dílčích disciplín. Prostřednictvím sportovních aktivit docházelo již v minulosti k vytváření vzájemných mezilidských vztahů a jednalo se o místo setkávání.

Historie tělovýchovy a sportu sahá až do doby antického Řecka, kdy se poprvé objevují tzv. olympijské hry, během kterých docházelo k přímému kontaktu společenského a kulturního života se sportem. Poprvé získáváme pojem gymnasion neboli antická řecká škola, jež měla za cíl propojit tělo i mysl. Značný vliv na vývoj sportovních staveb měl i starověký Řím, kdy v rámci expanze říše byl nucen vychovávat zdatné vojáky, s čímž nedílně souvisel vývoj sportovních staveb. Formou gladiátorských zápasů docházelo v dané době k maximálnímu propojení kultury a sportu. Tím je z minulosti zřejmé, že se tyto stavby využívaly pro vladařské „komerční“ účely, tak jak je tomu i dnes.

Urbanistické vztahy

V rámci urbanistických vztahů sportovních staveb je nutné si položit otázku, pro koho jsou tyto stavby určeny, zda se jedná o zařízení s celostátním významem, či se týká menšího okruhu uživatelů. Úkolem územního plánování je tedy vhodné situovat různé druhy zařízení v rámci urbanistického celku s ohledem na potřebu těchto uživatelů. Základní faktory ovlivňující rozmístění sportovních staveb jsou dány klimatickými a technickými podmínkami, jež blíže souvisí s ekonomickou stránkou výstavby. Urbanistickým úkolem je i snaha propojit tělovýchovu jako součást přírody, a tím i zvýšit rekreační a estetický účinek stavby.

Urbanistické řešení sportovních staveb je zaměřeno zejména na dvě hlediska. První se týká samotné kompozice stavby, kdy musíme brát zřetel, zda je stavba zakládána v rámci vzniku nového urbanistického celku tzv. na zelené louce, nebo se jedná o začlenění stavby do již existující struktury. Návrh stavby v nezastavěném území je z hlediska splnění jednotlivých požadavků jednodušší. Komplikovanější podmínky z hlediska provozu a funkce nastávají, jestliže se jedná o regeneraci již stávajícího urbanistického celku. Jedním ze zásadních faktorů ovlivňujících správné plnění z hlediska provozu je připojení zařízení na dopravní a komunikační síť. Čím významnější zařízení, tím komplikovanější je výběr staveniště z důvodu koncentrace návštěvníků, počtu parkovacích ploch, správného zajištění veřejné dopravní infrastruktury, zásobování, zázemí pro sportovce, novináře, organizátory atd. Druhé hledisko je zaměřeno na základní provoz a funkční náplň objektu, jež je ovlivněna zvolenou disciplínou.

Dispoziční řešení

Typologické řešení sportovních staveb vychází z individuálních soutěžních pravidel jednotlivých sportů. V rámci dispoziční stránky je nutné brát zřetel, zda se jedná o venkovní či kryté prostory.

Pokud se budeme zabývat sporty v exteriéru, je nejdůležitější správná orientace hřišť a drah vůči světovým stranám. Požadavky jsou rozdílné dle druhu sportu, obvykle je orientace podélné osy ve směru sever-jih, tak aby došlo k minimálnímu oslňování sportovce. Ze západní strany je následně nejideálnější situovat hlavní tribunu s diváky.

V rámci krytých prostorů má nejdůležitější roli denní osvětlení, vhodné je proto osvětlení ze dvou stran tzv. bilaterální, kdy je zajištěna dostatečná intenzita a nedochází k oslňování jak diváků, tak sportovců. Méně vhodné je pak jednostranné boční osvětlení či umístění do čela prostoru. Dále pak máme alternativní způsoby osvětlování, a to v podobě celozasklených stěn či střešního osvětlení. Jednou z hlavních zásad při návrhu

sportovních staveb je správné řešení komunikačních systémů, které musí zajišťovat bezpečný a plynulý provoz jak diváků, tak sportovců. Veškeré prostory musí splňovat přísné požární a evakuační požadavky.

Povrchy hracích ploch

Kvalitní materiálové řešení hracích ploch je zásadní pro vykonávání určitých sportů.

Je nutné splňovat požadavky týkající se bezprašnosti, propustnosti, neklouzavosti, rovinatosti, pružnosti a snadné udržovatelnosti. Skladební vrstva povrchu je definována dle provozních požadavků konkrétního sportu.

Prostory pro sportovce

Zázemí sportovců je tvořeno hygienickým zázemím a šatnami. V rámci správného provozu šatny je vhodné oddělení čisté a špinavé zóny z důvodu zajištění co nejlepší hygieny. Mezi doplňkové prostory patří dále relaxační a rehabilitační zóny, které jsou podstatné pro vrcholové sportovce.

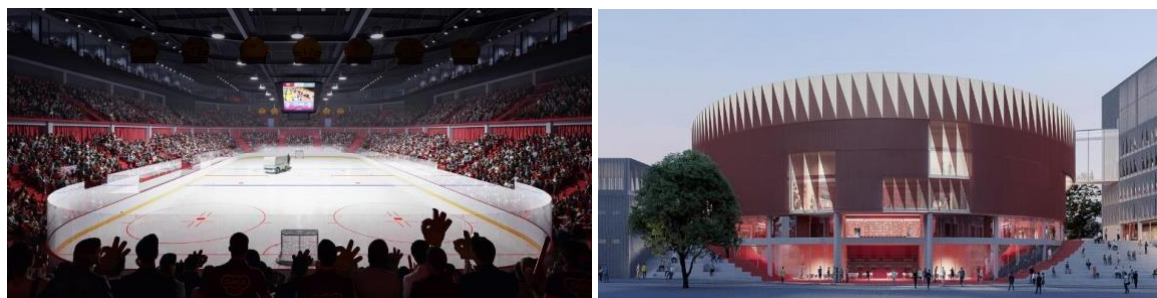
Prostory pro diváky

Pro správný návrh prostoru hlediště pro diváky je nutné zajistit co nejlepší vidění na dění

sportu. Viditelnost diváka je zásadně ovlivněna vzdáleností od centra dění. Vzdálenost je primárně dána konstrukčním systémem a samotným stoupáním hlediště. Je nutné zajistit správnou křivku viditelnosti i pro vzdálenější řady diváků. Kromě vzdálenosti je viditelnost ovlivněna čtyřmi faktory, týkající se vhodného osvětlení sportoviště, vzdušnou a geometrickou perspektivou a v neposlední řadě binokulárním viděním, jež nám umožňuje vnímat hloubku prostoru. Vedlejší prostory pro diváky jsou obvykle tvořeny stravovacími zařízeními, VIP hledištěm, posluchárnami, a hlavně hygienickým zázemím. Do doplňujících prostorů sportovních staveb můžeme zařadit prostory pro novináře, prodejny, zasedací místnosti, administrativní a společenské místnosti, zdravotnická zařízení a mnoho dalších.

Multifunkční Horácká hala, Jihlava

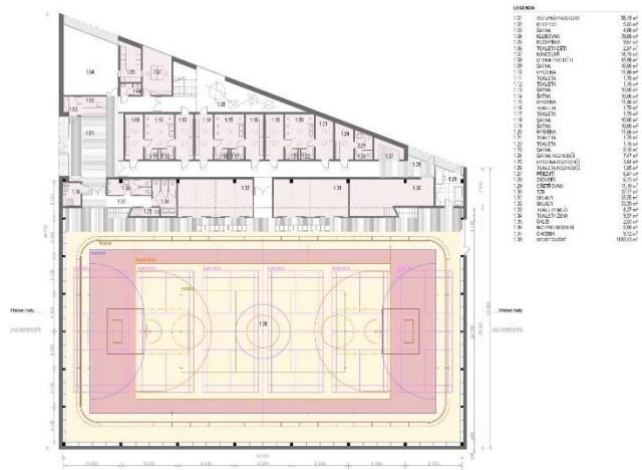
Víceúčelová sportovní hala bude dokončena v roce 2023 podle návrhu architektonického ateliéru Chybík+Kryštof. Hala bude primárně využívána pro zimní sporty s možností provozu různých kulturních a společenských akcí.

Obr.1 – Horácká hala v Jihlavě Obr.2 – Vnitřní prostory Horácké haly v Jihlavě

Sportovní hala Svojsíková, Český Těšín

Sportovní hala v Českém Těšíně byla realizována v letech 2018-2022 opavským ateliérem ATELIÉR 38. Hala je navržena jako univerzální, umožňující i prvoligové zápasy.

Obr.3 – Vnitřní prostory Svojsíkové haly v Českém Těšíně

Obr.4 – Půdorys Svojsíkové haly v Českém Těšíně

Seznam obrázků:

Obr. 1- *Horácká hala v Jihlavě* . Použitý zdroj: <https://www.chybik-kristof.com/projects/jihlava-multipurpose-arena>

Obr. 2- *Vnitřní prostory Horácké haly v Jihlavě* . Použitý zdroj: <https://www.chybik-kristof.com/projects/jihlava-multipurpose-arena>

Obr. 3- *Vnitřní prostory Svojsíkové haly v Českém Těšíně* . Použitý zdroj: <https://www.archiweb.cz/b/sportovni-hala-svojsikova>

Obr. 4- *Půdorys Svojsíkové haly v Českém Těšíně*. Použitý zdroj: <https://www.archiweb.cz/b/sportovni-hala-svojsikova>

Seznam literatury / použitých zdrojů:

NEUFERT, Ernst. *Navrhování staveb: příručka pro stavebního odborníka, stavebníka, vyučujícího i studenta*. Přeložil Pavel SCHIER. Praha: Consultinvest, 1995. ISBN 80- 901486-4-6.

PAROUBEK, Jaroslav a Arnošt NAVRÁTIL. *Občanské stavby: stavby pro tělovýchovu a sport*. Praha: České vysoké učení technické, 1993 dotisk. ISBN 80-01-00129-6.

NAVRÁTIL, Arnošt, Václav MUDRA a Jaroslav MALÝ. *Sportovní stavby: [vysokoškolská učebnice]* [online]. Praha: České vysoké učení technické v Praze, 2010 [cit. 2022-11-04]. ISBN 978-80-01-04525-1.

PALÁNOVÁ, Klára. *Sport a relaxace, Nauka o stavbách, praktická teorie (přednáška)*. Ostrava, 2022, VŠB-TUO

ZDAŘILOVÁ, Renata. *Stavby pro sport a rekreaci (přednáška)*. Ostrava, 2022, VŠB-TUO ŠVAGERKOVÁ, Lenka. *Sportovní stavby a kultura tělovýchovných sdružení na jihovýchodní Moravě v letech 1900–1948*, 2014

Portál – České vysoké učení technické v Praze | České vysoké učení technické v Praze [online]. Copyright © [cit. 04.11.2022]. Dostupné z: <https://portal.cvut.cz/wp-content/uploads/2017/04/HP2010-12-Kopriva.pdf>

Estetická a technická originalita sportovních staveb je trvalým inspiračním zdrojem architektů a inženýrů v celém světě. Sportovní stavba může zahrnovat různorodé aktivity, ať už individuální nebo kolektivní, které mohou probíhat v různých ročních obdobích. S tím přicházejí potřeby a podmínky pro výstavbu sportovních areálů. Máme různé typy sportovních staveb jako jsou např.: tělocvičny, hřiště, mono či multifunkční sportovní areály, stadiony, plavecké bazény, aquaparky, olympijské komplexy, sportovní kluby a jiné. Pro vytvoření kvalitní architektonické práce by měl být kladen velký důraz na územní plánování a urbanismus sportovních staveb, kompoziční hledisko a dispoziční a provozní zásady sportovních staveb. Každá sportovní stavba má své specifické požadavky.

Územní plánování a urbanismus sportovních staveb

Urbanistické začlenění sportovních staveb je určitě jedna z důležitých otázek každého architekta, který projektuje tuto stavbu. V mnoha případech se jedná o stavby, které se stávají místní dominantou. Úkolem je umístit stavbu v organismu urbanistického celku tak, aby „svým komplexním řešením dosahovala obecně prospěšného souladu veřejných a soukromých zájmů na rozvoji území“. [2] Při umísťování sportovních staveb je potřeba zohlednit podmínky dané přírodním prostředím. Do těchto podmínek patří: klima daného prostředí, geomorfologické poměry, estetické hledisko a v neposlední řadě souvislost s přírodou. Z hlediska urbanistické stránky je zapotřebí omezit vnější rušivé vlivy, ale i naopak zamezit rušivému vlivu sportovních činností na okolí.

„Územní plánování ve veřejném zájmu chrání a rozvíjí přírodní, kulturní a civilizační hodnoty území, včetně urbanistického, architektonického a archeologického dědictví. Přitom chrání krajinu jako podstatnou složku prostředí života obyvatel a základ jejich totožnosti. S ohledem na to určuje podmínky pro hospodárné využívání zastavěného území a zajišťuje ochranu nezastavěného území a nezastavitelných pozemků. Zastavitelné plochy se vymezují s ohledem na potenciál rozvoje území a míru využití zastavěného území.“ [3]

Zakládání staveb může probíhat na nezastavěném území tzv. na zelené louce, kdy se jedná o jednodušší řešení pro splnění daných požadavků. V zastavěném území je situace složitější. Sportovní stavby jsou problémové zejména ve své rozloze, kdy je obtížné najít harmonii mezi urbanistickým začleněním sportovní stavby, provozu a funkcí stavby.

Obrázek 1 – situace tělocvičny základní školy, Jaroměřice u Jevíčka

Kompoziční hledisko

Jedná se o jednotící prvek budovy a tváře města. Záleží na centrální či excentrické poloze sportovního areálu. Měly by se zde využívat jako i u jiných staveb základní architektonické principy jako jsou: kompoziční osa, jádrová kompozice, proporce, měřítko, gradace, rytmus, symetrie/asymetrie, harmonie a další.

Dispoziční a provozní zásady sportovních staveb

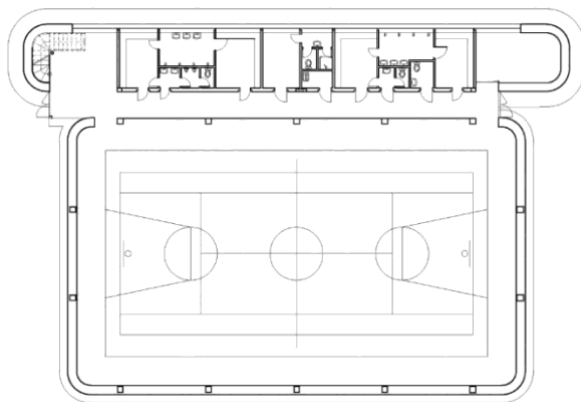
Při navrhování dispozičního řešení je důležité počítat nejen s prostory pro sportovce, ale i prostory příslušenství sportovců, prostory pro diváky či další doplňující prostory. Tyto sektory by měly splňovat provozní zásady jako jsou požadavky na bezbariérovost, hygienické požadavky a protipožární úseky. Bližší informace najdeme v normě ČSN 73 0802 (730802) Požární bezpečnost staveb - Nevýrobní objekty.

V prostorách pro sportovce je kladen důraz na uspořádání provozní plochy a vybavení. Pro venkovní areály je důležitá orientace hřišť a drah vůči světovým stranám, kdy by sportovec neměl být oslňován. Hřiště by mělo být orientováno ve směru sever-jih a maximální odchylkou 15°. Nejvýhodnější umístění hlavní tribuny je na západě. Co se týče povrchu hřišť a drah, tak vždy záleží na provozních požadavcích, předpokládaném standardu a podmínkách konkrétního místa. Povrch by měl splňovat požadavky jako jsou: rovinnost a stálost, pružnost, bezprašnost, propustnost, neklouzavost a snadná udržovatelnost. Pro kryté areály je důležité denní a umělé osvětlení a prostorová akustika, kde je potřeba používat pohltivé materiály ke snížení hlukové hladiny. Povrch v krytých prostorách by měl mít stejné požadavky jako povrchy venkovních areálů s výjimkou propustnosti, která není zde potřebná.

Do prostorů příslušenství sportovců patří šatny a hygienické prostory, které by měly být oddělené. Oddělení „čistého“ a „špinavého“ provozu může být navrženo pomocí laviček, průchozích převlékacích kabin nebo buňkových šaten. Šatny jsou navrhovány dle kapacity zařízení a dle potřeb uživatele. Bližší informace najdeme v normě ČSN 73 4108 (734108) Hygienická zařízení a šatny.

V prostorách pro diváky je důležité navrhovat kromě hygienického zázemí a komunikací také kvalitní hlediště. Nejdůležitější požadavek na tribuny je viditelnost. Zajistit divákům co nejlepší a nejrovnocennější vidění. Viditelnost závisí na vzdálenosti diváka od místa akce, vyloučení překážek ze zorného pole a míře možnosti prostorově a plasticky chápat děj. Co se týče komunikací, ty by měly zajistit plynulý provoz, bezpečnost diváků a v neposlední řadě by neměly diváky nutit zbytečné námaze.

Mezi doplňující prostory patří: občerstvení, administrativní místnosti, společenské místnosti, zasedací místnosti, výukové prostory, zdravotnické prostory, posilovny, sauny, prostory pro novináře, hlediště pro oficiální hosty, prostory pro požárníky, prostory pro první pomoc či policii, prodejny.

Obrázek 2 – Půdorys šaten a haly

SPORTOVNÍ HALA DOLNÍ BŘEŽANY

Autor: SPORADICAL architektonická kancelář **Generální projektant:** VPÚ Deco Praha a.s.

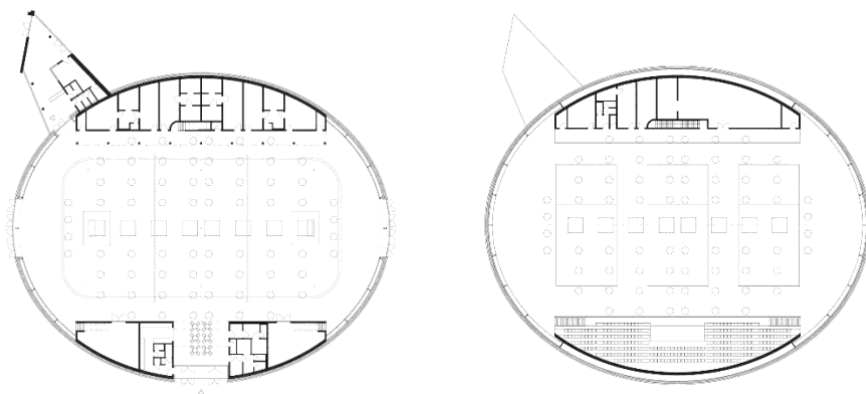
Adresa: Na Vršku 290, Dolní Břežany, Česká republika **Investor:** Obec Dolní Břežany

Projekt: 2013-16

Realizace: 9.2016 - 11.2017

Užitná plocha: 2130 m²

Obestavěný prostor: 20750 m³

SPORTOVNÍ AREÁL SLADOVKA – BĚŽECKÝ ATLETICKÝ TUNEL SE ZÁZEMÍM

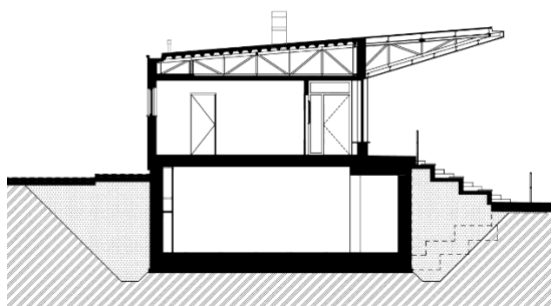
Autor: Ateliér VAS | Martin Kraus, Jindra Kemrová, Dominika Otevřelová, Petr Linhart

Spolupráce: Ing. Tomáš Tourek (statika)

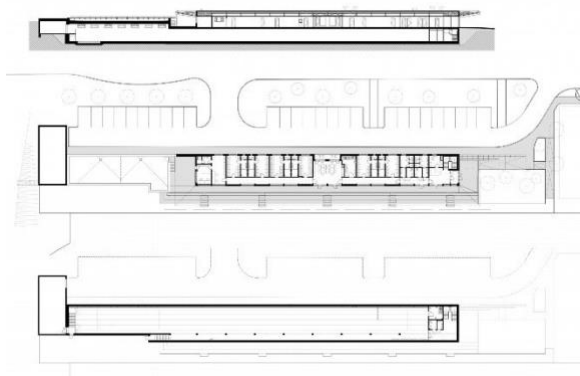
Adresa: Sportovní areál Sladovka, Hráského, Benešov, Česká republika **Investor:** Město Benešov

Projekt: 2020

Realizace: 2021

Obrázek 7 – Řez, Půdorys 1.PP a 1.NP

Obrázek 8 – Příčný řez

Seznam zdrojů

[1] Úžasné stavby, které vznikly kvůli olympiádám [online]. FILIP GRYGERA, 2021 [cit. 2021-07.-20]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/nejosnivejsi-stavby-olympijske-historie-tokio-k-nim-prispiva-uz-podruhe-169912>

[2] NAVRÁTIL, A., V. MUDRA a J. MALÝ. Sportovní stavby. Praha: ČVUT, 2010, 232 s. ISBN 978-80-01- 04525-1.

[3] Ing. arch. PALÁNOVÁ, K. Ph.D., Prof. Ing. arch. P. HRŮŠA, Sportovní stavby. Přednášky VŠB-TUO, 2022

Seznam webových stránek

<https://www.archiweb.cz/b/telocvicna-zakladni-skoly>

<http://fast10.vsb.cz/zdarilova/4.ro%E8n%EDk/p%F8edn%E1%9Aka%202M.pdf>

<https://www.archiweb.cz/b/sportovni-hala-dolni-brezany> <https://lms.vsb.cz/course/view.php?id=101532>

<https://www.archiweb.cz/b/sportovni-areal-sladovka-bezecky-atleticky-tunel-se-zazemim>

Cíle územního plánování, §18. odst. 2 zákona č. 183/2006 Sb, Zákon o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon). [online]. © AION CS, s.r.o. 2010-2022, 2006 [cit. 2006-05-11]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-183/zneni-20200312#>

Cíle územního plánování, §18. odst. 4 zákona č. 183/2006 Sb, Zákon o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon). [online]. © AION CS, s.r.o. 2010-2022, 2006 [cit. 2006-05-11]. Dostupné z:

Seznam obrázků

Obrázek 1: *Tělocvična základní školy, situace* [online]. Fránek Architects | Zdeněk Fránek, 2021 [cit. 2021-07.-20]. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/b/telocvicna-zakladni-skoly>

Obrázek 2: *Tělocvična základní školy, půdorys 1.NP* [online]. Fránek Architects | Zdeněk Fránek, 2021 [cit. 2021-07.-20]. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/b/telocvicna-zakladni-skoly>

Obrázek 3: *Sportovní hala Dolní Břežany* [online]. SPORADICAL architektonická kancelář | Aleš Kubalík, Josef Kocián, Jakub Našinec, Veronika Sávová, 2018 [cit. 2018-03-08]. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/b/sportovni-hala-dolni-brezany>

Obrázek 4: *Sportovní hala Dolní Břežany, půdorys přízemí* [online]. SPORADICAL architektonická kancelář | Aleš Kubalík, Josef Kocián, Jakub Našinec, Veronika Sávová, 2018 [cit. 2018-03-08]. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/b/sportovni-hala-dolni-brezany>

Obrázek 5: *Sportovní hala Dolní Břežany, půdorys patra* [online]. SPORADICAL architektonická kancelář | Aleš Kubalík, Josef Kocián, Jakub Našinec, Veronika Sávová, 2018 [cit. 2018-03-08]. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/b/sportovni-hala-dolni-brezany>

Obrázek 6: *Sportovní areál Sladovka – Běžecký atletický tunel se zázemím* [online]. Ateliér VAS | Martin Kraus, Jindra Kemrová, Dominika Otevřelová, Petr Linhart, 2019 [cit. 2019]. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/b/sportovni-areal-sladovka-bezecky-atleticky-tunel-se-zazemim>

Obrázek 7: *Sportovní areál Sladovka – Běžecký atletický tunel se zázemím, Řez, půdorys 1NP a 1PP* [online]. Ateliér VAS | Martin Kraus, Jindra Kemrová, Dominika Otevřelová, Petr Linhart, 2019 [cit. 2019]. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/b/sportovni-areal-sladovka-bezecky-atleticky-tunel-se-zazemim>

Obrázek 8: *Sportovní areál Sladovka – Běžecký atletický tunel se zázemím, Příčný řez* [online]. Ateliér VAS | Martin Kraus, Jindra Kemrová, Dominika Otevřelová, Petr Linhart, 2019 [cit. 2019]. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/b/sportovni-areal-sladovka-bezecky-atleticky-tunel-se-zazemim>

Kateřina Šrámková

Stadiony jsou velkokapacitní sportovní zařízení pojímající četné množství diváků a řadí se mezi největší stavby ve městech. Mají své zastoupení již v dávné historii v antickém Římě; neznámější největší stadion byl Circus Maximus, který ve své době pojal 180 000 diváků [2], což je číslo takřka nepřekonané stadiony v moderní době, s výjimkou již nepoužívaného Strahovského stadionu v Praze, který pojal až neskutečných 260 000 diváků. Dnes se jako největší stadion světa, který plní svou funkci, řadí Stadion Rungrado v Pchongjangu v Severní Korei pojímající 150 000 diváků. [3]

Obrázek 1. Strahovský stadion

Důležitou informací před návrhem stadionu je znát účel, pro který bude stadion využíván. Rozdělujeme stadiony atletické a fotbalové, vodácké, lyžařské, jezdecké a dostihové stadiony.

Atletické a fotbalové stadiony jsou ze všech stadionů nejvýznamnější a tvoří důležitou složku městského urbanismu. Z urbanistického hlediska je nutné začlenit stadiony do okolí, zajistit dobrou možnost zásobování, obsluhy a převážně dopravního spojení pro uživatele. Dále je třeba, aby nebyly stadiony bezprostředně blízko provozů průmyslových, které by ze svého užívání mohly ke stadionu zanést kouř nebo zápach.

Základními tvary pro stadiony mohou být stadiony tvaru U, dva protilehlé oblouky, elipsa, podlouhlý obdélník zakončený na krátkých stranách půlkruhy, podkova, obdélník s oblými rohy a stranami. Všechny tyto typy mají společné zakřivení pro lepší výhled na dění odehrávající se na hlavním prostoru sportoviště. [2]

Principy pocházející z dob antického Řecka a Říma se hojně využívají i v moderní době. Patří mezi ně například vyvýšení hlediště oproti sportovní ploše, která se dnes vytěží a vytěžená zemina se použije pro základovou půdu hlediště. V dávných dobách se tak již v Řecku tvořily stadiony, které vycházely z přírodního reliéfu půdy a zasazovaly se do údolních ploch.

V Antickém Římě pak známe už přímo stavby stavěné uměle, například Colosseum, které bylo nejslavnějším stadiónem své doby. V podzemí se nacházely prostory pro gladiátory a klece divokých zvířat, nad zemí pak známá bojištná plocha s hledištěm pro diváky.

Obrázek 2. Colosseum

„Od počátku jejich vzniku a rozvoje, doby starověkého Řecka a Říma, jsou dokladem staveb, jejichž vznik a užívání jsou úzce spjaty s politickým, sociálním a kulturním prostředím, ve kterém vznikají. Jsou vrcholnými urbanistickými, technickými a stavebními díly. Mimořádné technické požadavky, zejména neobvyklé a často originální konstrukční nároky, ovlivnily vývoj architektury a staly se významnými impulsy pro technický pokrok.“ [1]

Antické stadiony se orientovaly hlavní osou směr západ – východ, nebo jih – sever, aby měli diváci po většinu času slunce v zádech. To se v některých jinak orientovaných stadionech vyřešilo i použitím stínící plachty (např. Colosseum). Vstup se orientoval na východ a od něj už pak mohli diváci přejít k tribunám, kam se chodilo schody do poloviny tribuny a odtud si už pak divák vybral směr, kterým se ubíral k sezení. Tak to funguje i u dnešních stadionů (např. Ostravar aréna v Ostravě). [2]

Většina typologických významů pro stadiony pochází z historických pramenů. Pro velká města už od antiky byla dění okolo zábavy a her velice důležitá a stejnou důležitost si uvědomovaly i velké osobnosti 19. a 20. století, kdy se začíná pomalu a postupně klást důraz na jinou formu shromáždění kromě kostelů a jiných sakrálních staveb. Ve 20. a 30. letech minulého století se stal sport předmětem různých ideologických zájmů a vyhlídka nového atraktivnějšího způsobu života. První publikace týkající se sportovních staveb vyšla v roce 1928 a napsal ji Johannes Seiffert. V této publikaci své návrhy zakládá na kompozičním principu symetrického umístění hledišť tvaru podkovy s chórem pro pěvecký sbor a jednalo se z dnešního pohledu o kombinaci stadionu s divadlem.

Koncem 19. století se ve Francii pohrává s myšlenkou obnovení olympijských her. Do této doby neexistuje na světě stadion, který by obsahoval běžeckou dráhu ani prostředí pro možnost konání moderních her. Proto se začínají rekonstruovat staré stadiony (Athény) a staví se stadiony nové ve velkých městech – Sefherd, Amsterdam, Vídeň, Los Angeles ad. [1]

Hlavními požadavky, rozměry a zařízení staveb pro tělesnou výchovu se zabývá soubor norem třídy 7359 obsahující 55 norem věnujícím se zařízení pro diváky (včetně vchodů, východů, sedadel, oddělovacích prvků aj.) a povrchovým úpravám sportovišť.

Důležitými hledisky, které je třeba správně navrhnout při projektování stadionu, jsou šířky průchozích cest. Ty se odvíjí podle množství současně odcházejících diváků, k čemuž slouží vzorce podle C. van Easterna, který použil tento princip při návrhu svého stadionu v Amsterdamu. Obecné znění vzorce je tedy: šířka chodby je poměr počtu diváků ku době vyprázdnění v sekundách vynásobené 1,25 – což je konstanta zjistitelná z opačného poměru stejných čísel.

Sociální zařízení musí odpovídat maximálnímu počtu diváků stadionu a musí být vhodně umístěno. Dále stadion musí obsahovat skupinu místností pro první pomoc, která obsahuje ošetřovnu a místnost pro odpočinek pro každých 20 000 diváků. Stadiony pojímající více než 30 000 diváků musí mít navrženy prostory pro bezpečnostní složky.

Prostory, které nesmí být z návrhu opomenuty, jsou kabiny pro komentátory, ústředna a v exteriéru parkovací místa, kdy se počítá jedno na každé 4 diváky plus plocha pro autobusy. [2]

Dalším typem stadionu je lyžařský stadion, který je oproti tomu atletickému poměrně mladý a sahá zhruba sto let zpátky. Dnes je velmi důležitou součástí světového dění, co se týče mistrovství a zimních olympijských, zahrnuje různou škálu sportů jako je běh na lyžích, biatlon, skikros, snowboarding aj.

„Pohyb rekreačních lyžařů, výkonnostních sportovců a jejich doprovodů, výstavba a údržba tratí, silnic a parkovišť, stejně jako přítomnost a přesuny početných diváků při významných akcích jsou v konfliktu se zájmy ochrany přírody. Přinášejí totiž do hor kácení stromů, stavební práce, rušení zvěře, výfukové plyny a další negativa.“ [1]

Při navrhování konceptu lyžařského stadionu je nutno klást zřetel na potřeby různých uživatelů, jejichž prostory a zázemí by měly být oddělené a s co nejkratší komunikační trasou. Trati vyžadují údržbu i v době, kdy nejsou

používané, musí být správně odvodněné, což vyžaduje správné konstrukční provedení, v půdě nesmí obsahovat kameny ani zbylé kořeny z kácení stromů.

Na rozdíl od lyžařského nebo atletického stadionu vodácký stadion určený pro veslování či kanoistiku má jiný styl konceptu navrhování. Znovu platí, že hlediště pro stadion se staví na okraji stadionu jako u typů předchozích, ale zde dochází ke změně sportovní plochy, která má zcela jiný charakter pro svůj účel. Vzhledem k nutnosti vytvoření uměle divokých vln je terén značně upraven pro tuto potřebu. Takovýto stadion je například ve městě Penrith v Austrálii, který orientuje své hlediště pouze na jednu stranu a strana druhá je určena pouze pro zázemí stadionu. [1]

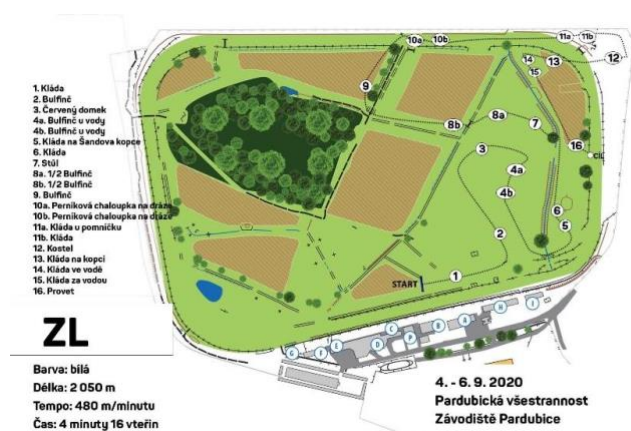
Posledním typem stadionu, který svou rozlohou je jistě největším stadionem, jsou dostihové stadiony, které mají taktéž, jako atletické, dalekou historii. Už v antickém Římě se stavěly hipodromy, dlouhé oválné stadiony, kde soutěžící závodili v koních tažených vozech. Dnes se tak již nezavodí, ale pojem dostihy si převzaly disciplíny moderních koňských závodů.

Kromě dostihů se staví i jiné typy stadionů pro další koňské disciplíny, které nevyžadují tolik prostoru, a jimi jsou například parkur nebo drezura. Všechny stadiony pro koňské soutěže vyžadují kromě zázemí pro uživatele i zázemí pro koně, což jsou stáje, kolbiště a dostatečný prostor pro manipulaci s koňmi. [1]

U nás je takovým stadionem dostihové závodiště v Pardubicích.

Obrázek 3. Penrith, Austrálie – vodácký stadion

1. závodnické prostory vč. dráhy, 2. start, 3. cíl, 4. startovní bazén, 5. cílový bazén, 6. tréninkové jezero

Obrázek 4. Závodiště Pardubice

ZDROJE

[1] NAVRÁTIL, Arnošt, Václav MUDRA a Jaroslav MALÝ. Sportovní stavby: [vysokoškolská učebnice]. Praha: České vysoké učení technické v Praze, 2010. ISBN 978-80-01-04525-1.

[2] NEUFERT, Ernst. Navrhování staveb: příručka pro stavebního odborníka, stavebníka, vyučujícího i studenta. Přeložil Pavel SCHIER. Praha: Consultinvest, 1995.

[3] Český rozhlas, Česká televize

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1. Strahovský stadion. Zdroj: britannica.com

Obrázek 2. Colosseum. Zdroj: (C) Ralf Roletschek

Obrázek 3. Austrálie – vodácký stadion. Zdroj: Sportovní stavby – Navrátil, Mudra, Malý

Obrázek 4. Závodíště v Pardubicích. Zdroj: zavodistepardubice.cz

Sportovní halou rozumíme zpravidla kryté tělovýchovné zařízení s tribunou pro diváky (Paroubek, 1998, s.43). Za předchůdce hal můžeme pokládat zastřešené části gymnasií ve starověku (Paroubek, 1998, s.43). Ze středověku potom známe míčovny nebo jízdárny (Paroubek, 1998, s. 43). Tak jak se vyvíjí význam tělovýchovy rozvíjejí se také stavby s ní spojené (Paroubek, 1998, s.43). Tento vývoj je také vázaný na ekonomický a technický růst (Paroubek, 1998, s.43). Staví se celé soustavy krytých prostor sportovních hal a také specializované centra pro jednotlivé sporty, a to v souvislosti s vývojem vrcholového sportu (Paroubek, 1998, s.43).

Provozní prostory sportovních hal se dělí do tří kategorií:

1. Prostory sloužící sportovcům
2. Prostory pro diváky
3. Doplnující prostory

1. Prostory sloužící sportovcům

Mezi prostory sloužící sportovcům řadíme vlastní plochy sportoviště a příslušenství sportovců (Paroubek, 1998, s.19). Vlastní plochy sportoviště se odvíjejí od typu sportu a jeho pravidel (Paroubek, 1998, s.19). V rámci sportovních hal tak můžeme vidět typizovanou velikost sportovní plochy jež je potom dále členěna pomocí např. různě barevných čar nebo ploch. Díky tomuto standardizovanému sportovnímu poli tak můžeme do jedné haly umístit například více hřišť pro sporty s menší náročností hrací plochy a také sporty s hrací plochou větších rozměrů (např. Volejbal x basket). Například sportovní hala v Dolních Břežanech k tomuto členění hracích ploch používá krom různě barevných čar také rolovací zástěny jež je možné kdykoliv stáhnout nebo vytáhnout a tím vytvořit oddělené sportovní plochy v rámci jednoho prostoru.

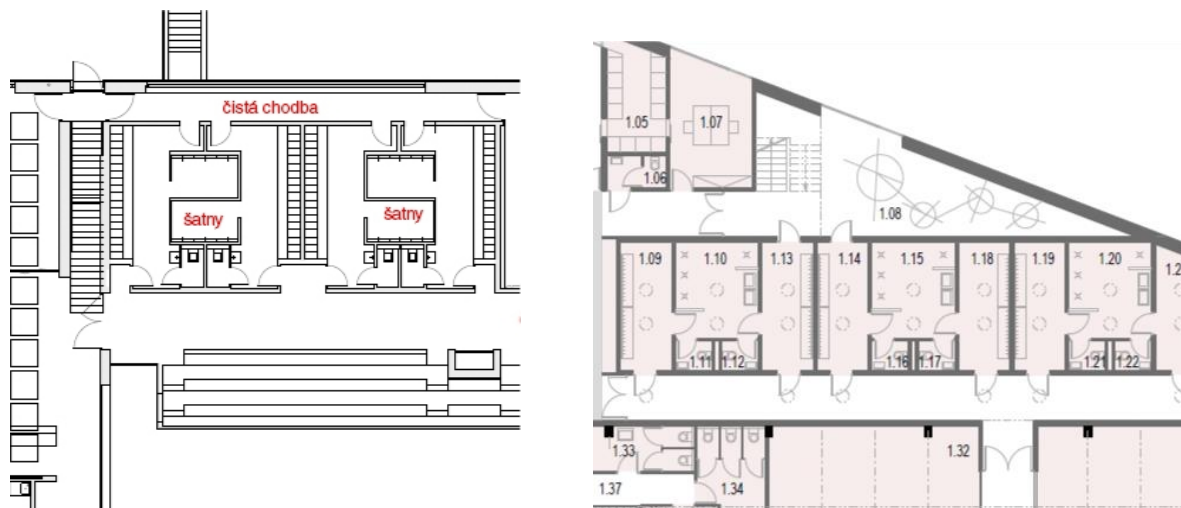
Obr. 1 Sportovní hala Dolní Břežany. Foto interiéru sportovní haly při rozdělení dělicích stěn.

Zdroj: <https://www.archiweb.cz/>

Osvětlení se řeší v závislosti na povaze sportů a uživatelů sportoviště, a může být denní nebo umělé (Paroubek, 1998, s.20). Cílem je dosažení dostatečné a rovnoměrné intenzity osvětlení v dané ploše a také zabránění oslňování jak hráčů tak i diváků (Paroubek, 1998, s.20). Co se týče řešení akustiky sportovišť tak se většinou setkáváme se snižováním hlukové hladiny pomocí pohltivých materiálů podhledů popřípadě stěn a to za předpokladu, že nedojde k poruše zvoleného materiálu v důsledku provozu (Paroubek, 1998, s.21). Podlahy sportovních hal musí splňovat nároky na stálost, pružnost, bezprašnost a snadnou udržovatelnost (Paroubek, 1998, s.22).

Do příslušenství sportovců řadíme šatny a hygienické příslušenství, tedy umývárny a toalety (Paroubek, 1998, s.23). Hygienické příslušenství se navrhuje dle předpisů a typologických zásad pro stavby občanského vybavení a také dle požadavků na řešený provoz. Šatny se potom navrhují dle skutečných potřeb uživatele, druhu sportovní stavby nebo dle kapacity zařízení (Paroubek, 1998, s.23). Šatny mohou mít své vlastní hygienické zázemí jako vidíme na *obr. 2* popřípadě mohou dvě šatny sdílet jedno průchozí hygienické příslušenství *obr. 3*.

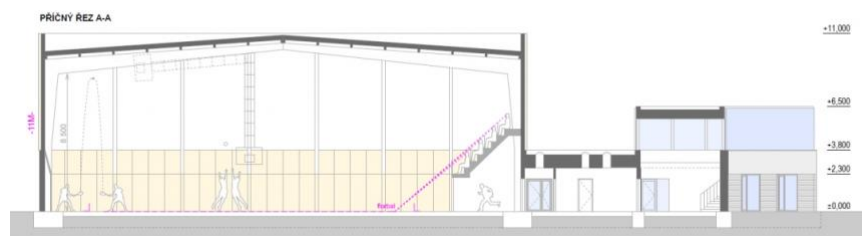

Obr. 2 Městská hala Modřice. Půdorys 1NP - detail šaten. Zdroj <https://www.archiweb.cz/>

Obr. 3 Sportovní hala Svojsíkova. Půdorys 1NP - detail šaten. Zdroj <https://www.archiweb.cz/>

2. Prostory pro diváky

Mezi prostory pro diváky řadíme hlediště a příslušenství diváků (Paroubek, 1998, s.26). Hlediště mají jeden základní funkční požadavek a tou je viditelnost což znamená zařízení co nejlepší a nerovnocennější vidění všem divákům (Paroubek, 1998, s.27). Dobrá viditelnost závisí na vzdálenosti místa diváka od sportoviště, snažíme se navrhovat co nejmenší vzdálenost a ideálně hlediště kruhového tvaru (Paroubek, 1998, s.27). Dále na vyloučení překážek ze zorného pole, což je řešeno pomocí tzv. křivky viditelnosti, což se v praxi například uplatňuje řešením grafického průběhu křivky stoupání hlediště (Paroubek, 1998, s.27). V neposlední řadě je to potom míra možnosti prostorově a plasticky chápat děj na sportovišti což je například ovlivněno osvětlením sportovní plochy nebo oslněním diváka (Paroubek, 1998, s.30).

Obr. 4 Sportovní hala Svojsíkova. Řez objektem - vidíme růžově graficky zaznačenou křivku viditelnosti pro florbal. Zdroj <https://www.archiweb.cz/>

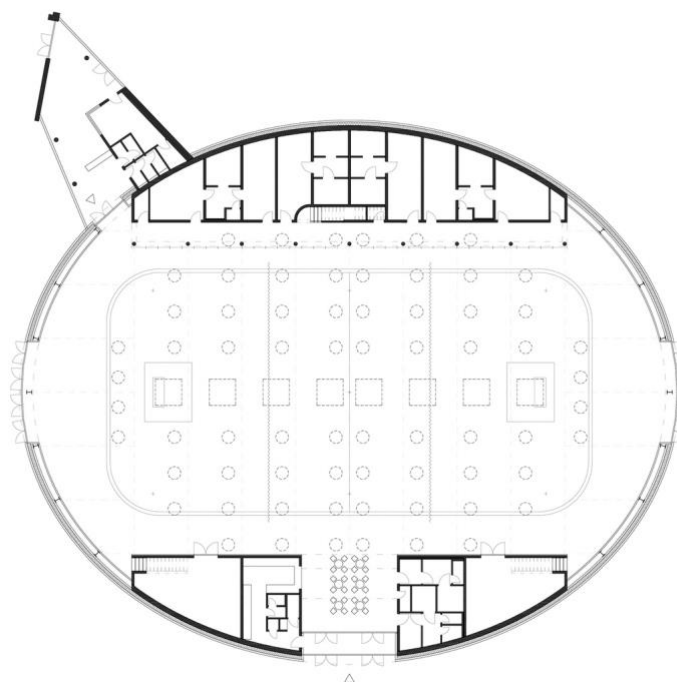
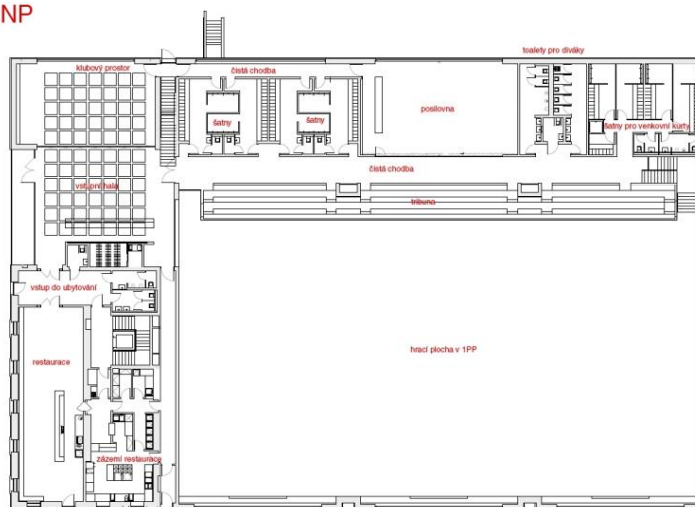
Další otázkou kterou je nutno řešit při navrhování hlediště je řešení komunikací k nim přidružených (Paroubek, 1998, s.32). Komunikace se navrhují tak aby byl umožněn plynulý provoz a nedocházelo k úrazům. Zároveň se

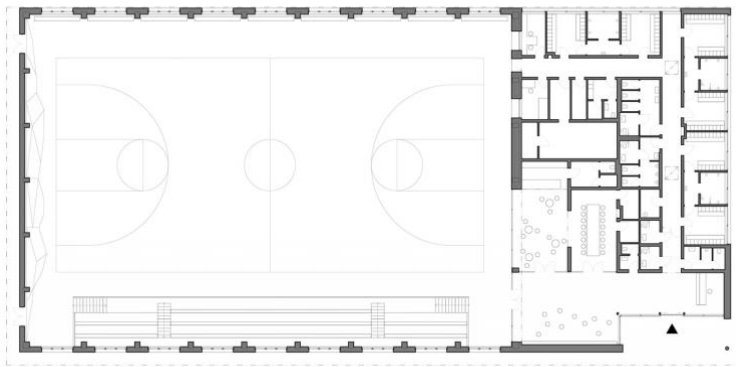
veškeré komunikace stadionu navrhují v souvislosti s požární bezpečností staveb a to dle příslušných norem (Paroubek, 1998, s.32).

Co se týče příslušenství diváků tak se jedná hlavně o hygienické prostory a ty se navrhují v závislosti na velikosti dané sportovní haly a umísťují se v rámci celkové dispozice stavby tak aby jejich dostupnost vyhovovala obecně platným zásadám (Paroubek, 1998, s.35). Také se zde řadí šatny kdy v každé sportovní hale je nutno navrhnout prostory pro uložení oděvu s obsluhou (Paroubek, 1998, s.36).

Na obrázku 5 - 7 můžeme vidět rozdílná řešení umístění hygienického zázemí v návaznosti na tribunu. Městská hala Modřice má toalety umístěny ve stejném podlaží jako je vstup na tribunu a jsou přístupné z chodby, sportovní hala Dolní Břežany má toalety umístěny v blízkosti hlavního vchodu s horší návazností na tribunu kdy je nutno překonat schody aby se divák dostal na úroveň schodiště. Na posledním obrázku potom vidíme, že například sportovní hala v Borkách má toalety umístěny sice na stejném patře jako je tribuna pro diváky, jsou však situovány v blízkosti hlavního vchodu ale relativně daleko od tribuny.

1.NP

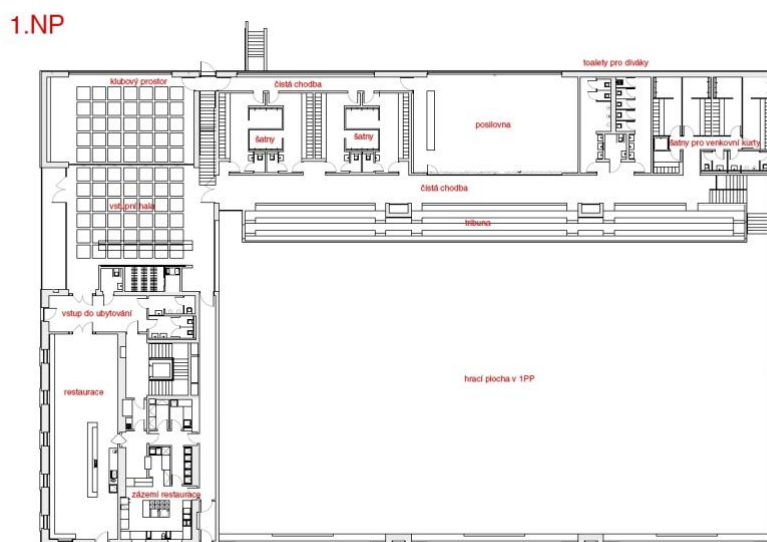
Obr. 5 Městská hala Modřice. Půdorys 1NP - návaznost toalet a tribuny. Zdroj <https://www.archiweb.cz/>

Obr. 6 Sportovní hala Dolní Břežany. Půdorys 1NP - návaznost toalet a tribuny. Zdroj. <https://www.archiweb.cz/>

Obr. 7 Sportovní hala v Borkách. Půdorys 1NP - návaznost toalet a tribuny. Zdroj <https://www.archiweb.cz/>

3. Doplnující prostory

Tyto prostory slouží divákům nebo sportovcům a jedná se hlavně o stravovací zařízení jako například bufet popřípadě i celé restaurace (Paroubek, 1998, s.36). Dále se může jednat o prostory sloužící k administrativě a celkovému řízení provozu sportovní haly, posluchárny nebo i výukové prostory (Paroubek, 1998, s.36). Současným trendem je pak také zřizování prostor pro zdravotníka či fyzioterapeuta, prostory sloužící pro regeneraci jako je třeba sauna, anebo také posilovny.

Obr. 8 Městská hala Modřice. Půdorys 1NP - posilovna a restaurace jako doplňkový provoz sportovní haly
Zdroj <https://www.archiweb.cz/>

ZDROJE

PAROUBEK, Jaroslav a Arnošt NAVRÁTIL. Občanské stavby: stavby pro tělovýchovu a sport. Vyd. 4. Praha: České vysoké učení technické, 1998. ISBN 80-01-01834-2.

ONLINE ZDROJE

archiweb.cz - Sportovní hala Dolní Břežany. archiweb.cz [online]. Copyright © Archiweb, s.r.o. 1997 [cit. 09.11.2022]. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/b/sportovni-hala-dolni-brezany>

archiweb.cz - Městská hala Modřice. archiweb.cz [online]. Copyright © Archiweb, s.r.o. 1997 [cit. 09.11.2022]. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/b/mestska-hala-modrice>

archiweb.cz - Sportovní hala Svojsíkova. archiweb.cz [online]. Copyright © Archiweb, s.r.o. 1997 [cit. 09.11.2022]. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/b/sportovni-hala-svojsikova>

archiweb.cz - Tréninková sportovní hala v Borkách. archiweb.cz [online]. Copyright © Archiweb, s.r.o. 1997 [cit. 09.11.2022]. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/b/treninkova-sportovni-hala-v-borkach>

KNIHOVNY

Adéla Burianová

Pojmem knihovna se rozumí „*kulturní, informační a vzdělávací instituce, která shromažďuje, zpracovává a uchovává organizovanou sbírku dokumentů a poskytuje knihovnické a informační služby uživatelům*“. [1]

V současné době knihovny prošly modernizací, kdy neposkytují pouze služby spojené s knihami, ale nabízejí také mediatéky (zvukové, obrazové či audiovizuální dokumenty), artotéky (výtvarné umění), lekotéky (didaktické hračky a hry) a další.

Důvody pro výstavbu nového objektu knihovny mohou být: rostoucí počet obyvatel, organizační změny, rostoucí fond, nové oblasti služeb, koncepční změna knihovny nebo konstrukční poškození stávajícího objektu.

KNIHOVNY

„*V knihovně by se měli setkávat čtenáři nejen s knihami a informacemi, ale také s lidmi: s knihovníky, s přáteli i neznámými*“. [2] Je tedy důležité vytvořit harmonický přitažlivý prostor, kde lidé chtějí trávit čas. Pro vytvoření kvalitní architektonické práce by měl být kladen velký důraz na vhodné umístění stavby, prostorové požadavky a dispoziční zásady knihoven. Je naprostou nutností, aby budova byla bezbariérová. Základní členění knihoven máme akademické, veřejné, školní, odborné a národní. Dělit knihovny lze i v hustším měřítku na knihovny podle regionální působnosti (národní, krajské, místní), podle přístupnosti (veřejné, soukromé) nebo podle zaměření (všeobecné, odborné).

Vhodné umístění stavby

Jedním z hlavních bodů vhodného umístění stavby je dobrá dostupnost pro veřejnost. S tím souvisí krátká docházková vzdálenost s navazující veřejnou dopravou. Knihovna by měla působit jako jakýsi místní orientační bod, který je v blízkosti s ostatními spolupracujícími organizacemi. Důležitá je viditelnost budovy buďto v komunitě či kampusu. Je také za potřebí zvážit okolní podmínky jako jsou například vhodné rozměry (možné rozšíření), hluk v okolí, regulační podmínky v dané lokalitě (výška objektu, tvář objektu, procento zastavění apod.) a životní prostředí (sluneční záření, čerstvý vzduch, míra kontaminace). Před samotnou výstavbou knihovny by měla být týmově provedena analýza, zda je místo vhodné pro umístění organizace. Je vhodné provést schémata s dlouhodobým strategickým vývojem knihovny.

Prostorové požadavky

Prostorové požadavky jsou ovlivněny specifickým typem knihovny, cílem a druhem poskytovaných služeb. Dále mohou být požadavky ovlivněny typem a velikostí fondů, typem uložení, typem nabízených služeb, typem logistického vybavení, aktivitou uživatelů, výpůjční politikou, samoobslužnými službami či jinými speciálními službami. „*Knihovna je tak dobrá, jak dobře profilovaný výběr fondu bude a jak dobře je organizovaný*“. [3]

Dispoziční zásady

Při navrhování dispozic musíme stanovit, jaké funkční prostory má knihovna mít. Provozní schéma by mělo obsahovat prostory pro uživatele, provoz knihovny, prostory pro zaměstnance, sklady materiálů a prostory pro akce či výstavy. S neustálými pokroky dnešní doby jde ruku v ruce i neustálá modernizace služeb knihoven. Jsou poskytované speciální služby. Pro děti 0-13 let by měly být vytvořené útulné zóny pro čtení s nábytkem, který je přizpůsoben velikostí dětí dle věkových kategorií. Tyto zóny by také měly mít místa, kde děti mohou vystavovat své výtvary. Důležitý je prostor, který slouží pro odkládání kočárků či pro přebalování.

Pro mládež by měly být vytvořené atraktivní prostory pro setkávání, které je přilákají. Tyto zóny pro náctileté mají odlišné požadavky než požadavky pro děti a dospělé. Dalšími speciálními službami jsou: fonotéky,

artotéky, služby pro zrakově postižené nebo služby veřejné správy. Při navrhování dispozic je vhodné situovat prostory chronologicky dle snižující se četnosti návštěv a potřeby klidu.

Obrázek 1 – Dětské oddělení

Obrázek 2 – Hudební oddělení

Budova knihovny by měla být v souladu s jejím okolím. Společně by měly vytvářet přitažlivý harmonický prostor. Venkovní prostory knihovny zahrnují přístupové cesty, parkovací místa a venkovní prostory pro uživatele. Vždy je nutné počítat s plochou pro odpady, cyklisty, nákladovou rampu apod.

Vstupní prostory do knihovny by měly být oddělené od silnice a měly by být značně viditelné a rozeznatelné. Použité osvětlení by mělo umožňovat snadnou orientaci v budově. Při řešení dispozic je dobré ke vstupu situovat prostory, které mohou být navštěvovány i mimo otevírací dobu knihovny jako jsou např.: prostory pro akce či výstavy.

Významný prostor je vzhledem ke své velikosti podatelna. Ta by měla mít místo pro příchozí a odchozí poštu, pro třídění materiálu mezi vnitřními odbory a místo pro třídění materiálu pro společný přepravní systém meziknihovního půjčování

Tvorba prostorů pro zaměstnance závisí na několika faktorech jako jsou: počet zaměstnanců podle výše úvazku, na druhu vykonávané práce a na typu potřebného vybavení. Podle těchto faktorů se dimenzují pracovní místa a kanceláře. Zaměstnanci a dodavatelé by měli mít samostatně situovaný vstup do objektu. Pracovní místa by měla být vybavena počítačem s přístupem k internetu. Speciální pracovní místa by měla mít kopírku, tiskárnu a skener. V budově knihovny musí být umístěny toalety a šatny pro zaměstnance, místnost pro občerstvení a zasedací místnosti.

Uživatelské prostory můžeme členit na společenské, tiché, tvůrčí a neutrální. Společenský prostor slouží pro setkávání lidí jak individuálně, tak ve skupinách. Jedná se zejména o prostory pro výstavy či akce. Zde mohou uživatelé sdílet své myšlenky a mohou diskutovat. Tiché prostory poskytují uživatelům klid a možnost soustředit se. Zde můžeme situovat studovny. Tvůrčí prostory jsou místa, kde uživatel může rozvíjet svou kreativitu a pracovat na projektech. Neutrální prostor je místo pro všechny (děti, mládež, rodiny, odborníci). Nejčastěji se jedná o komunitní prostory.

ALEXANDRIJSKÁ KNIHOVNA

Autor: Snøhetta AS

Lokální architekt: Hamza Associates

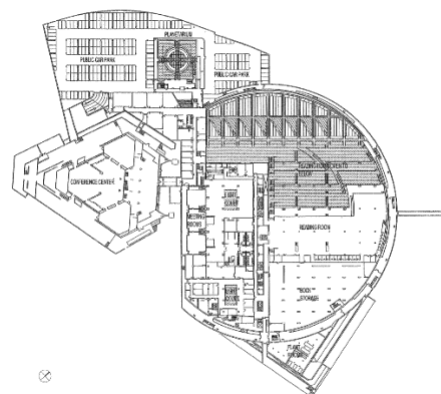
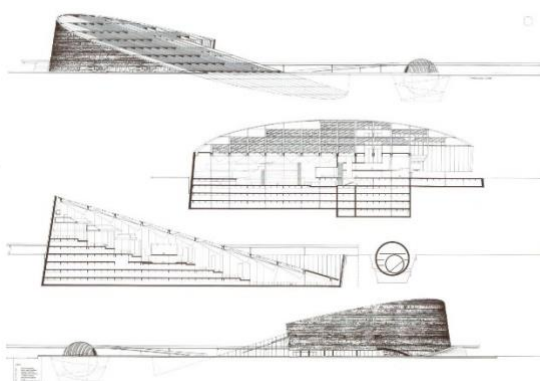
Adresa: Alexandrie, Egypt

Investor: Ministry of Education, Egypt

Soutěž: 1989

Realizace: 2001

Užitná plocha: 80000 m²

Obrázek 3 – Alexandrijská knihovna

Obrázek 4 – Půdorys 4.NP

Obrázek 5 – Řezy, Pohledy

JIHOČESKÁ VĚDECKÁ KNIHOVNA

Autor: Kuba & Pilař architekti | Ladislav Kuba, Tomáš Pilař

Adresa: Lidická tř. 1, České Budějovice, Česká republika

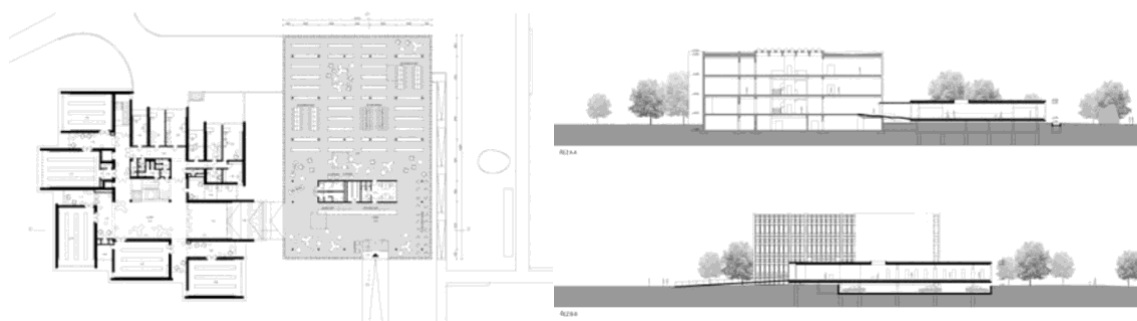
Soutěž: 2016-17

Realizace: 2019-21

Užitná plocha: 2000 m²

Obrázek 6 – Jihocheská vědecká knihovna

Obrázek 7 – Půdorys 1.NP

Obrázek 8 - Řezy

POUŽITÉ MATERIÁLY

[1] KURKA, Ladislav. *Architektura knihoven*. Praha: Svaz knihovníků a informačních pracovníků České republiky, 2011. ISBN 978-80-85851-20-5

[2] KOCÁNOVÁ, Lenka, Dana LOŠŤÁKOVÁ a Martin SVOBODA, ed. *Knihovna a architektura 2003: knihovny bez bariér*. Praha: Státní technická knihovna, 2003. ISBN 80-86504-11-5

[3] Ing. arch. PALÁNOVÁ, K. Ph.D., Prof. Ing. arch. P. HRŮŠA, *Knihovny. Přednášky VŠB-TUO, 2022*

Seznam webových stránek

<https://mcvrk.mzk.cz/> <https://www.archiweb.cz/news/idealni-knihovna>
[https://cs.wikipedia.org/wiki/Knihovna_\(institute\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Knihovna_(institute)) <https://lms.vsb.cz/course/view.php?id=101532>
<https://www.archiweb.cz/b/bibliotheca-alexandrina> <https://www.archiweb.cz/b/jihoceska-vedecka-knihovna>

Seznam obrázků

Obrázek 1: *Definice dobré knihovny* [online]. EVA SEMRÁDOVÁ, 2012 [cit. 20120]. Dostupné z: https://www.svkkl.cz/ctenar/clanek/1664?fbclid=IwAR1Ut8svPVoTfN5wjO2Nt_695SWaovjyguqEQhSEHRa64e7IIVlxbhm0P_U

Obrázek 2: *Knihovna Karla Dvořáčka ve Vyškově: Hudební oddělení* [online]. [cit. 2022-11-07]. Dostupné z: <https://www.kkdvykov.cz/t-klub-a-hudebni-oddeleni>

Obrázek 3: *Knihovna Karla Dvořáčka ve Vyškově: Dětské oddělení* [online]. [cit. 2022-11-07]. Dostupné z: <https://www.kkdvykov.cz/detske-oddeleni>

Obrázek 4: *Alexandrijská knihovna: Půdorys 4.NP* [online]. [cit. 2022-11-07]. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/b/bibliotheca-alexandrina>

Obrázek 5: *Alexandrijská knihovna: Řezy, Pohledy* [online]. [cit. 2022-11-07]. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/b/bibliotheca-alexandrina>

Obrázek 6: *Jihočeská vědecká knihovna: Jihočeská vědecká knihovna* [online]. foto: Petr Šmídek, 2021 [cit. 2022-11-07]. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/b/jihoceska-vedecka-knihovna>

Obrázek 7: *Jihočeská vědecká knihovna: Půdorys 1.NP* [online]. [cit. 2022-11-07]. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/b/jihoceska-vedecka-knihovna>

Obrázek 8: *Jihočeská vědecká knihovna: Řezy* [online]. [cit. 2022-11-07]. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/b/jihoceska-vedecka-knihovna>

Kristýna Adamčíková

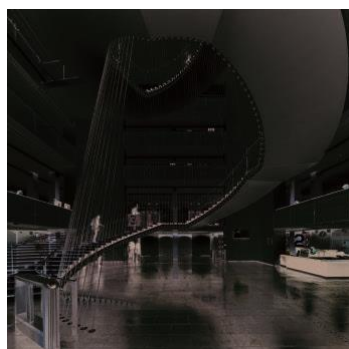
Budova knihovny je živý organismu, který v sobě nese spoustu rolí (Kurka, 2011, s.23). Je například místem setkávání a studia, zdrojem informací a veřejných služeb (Kurka, 2011, s.23). Dle PhDr. Ladislava Kurky a Ing. Martina Svobody je "knihovna ztělesnění uspořádání a systému" a "svět který zprostředkovává je opravdový, sice pestrobarevný, ale srozumitelný a ověřitelný". A proto při návrhu knihoven bychom se měli snažit o tzv. Gesamtkunstwerk, tedy o ucelené umělecké dílo kdy forma s obsahem jdou navzájem ruku v ruce (archiweb.cz). Zároveň je důležité mít na paměti, že bez dostatečné znalosti provozu knihovny, respektování a naplnění požadavků obsažených v její filozofii toho nemůžeme dosáhnout (Kurka, 2011, s. 29).

Ve svém díle architektura knihoven PhDr. Ladislav Kurka vysvětluje požadavky a zásady pro navrhování ideálních knihoven vycházející jak od architektů tak knihovníků, jež jsou nedílnou součástí procesu tvorby návrhu knihoven. Zmiňuje zásady pro projektování knihoven vytyčených Andrejem McDonaldem v roce 2006:

- Funkční - dobře fungující prostor, vypadající a dlouho trvající
- Přizpůsobivé - s flexibilním prostorem jednoduše změnitelných
- Přístupné - sociální prostor vroucí k návštěvě, jednoduchý k používání a poskytující nezávislost
- Různorodé - s možností výběru prostorů k určení a k využívání různých medií
- Interaktivní - dobře organizovaný prostor poskytující kontakty mezi uživateli a službami
- Vstřícný k životnímu prostředí - pro čtenáře, knihovní jednotky a počítače Bezpečný - pro lidi, sbírky, vybavení, data i budovu
- Efektivní - v prostoru, pro zaměstnance a provozní náklady
- Vhodný pro informace, technologie, s flexibilním vybavením pro čtenáře i zaměstnance
- Vyvolávající dojem - inspirující myšlenky a vyzdvihující ducha instituce

Mezi nejdůležitější požadavky knihovníků patří zamezení křížení cest knihy, čtenáře a zaměstnance (Kurka, 2011, s.29). Toho lze docílit například řízením samostatných vstupů pro zaměstnance, návštěvníky a vjezd pro zásobování (Kurka, 2011, s.29). Dále je to také optimální umístění kontrolního bodu, což je místo ve kterém se odehrává příjmová a výdejová komunikace mezi čtenářem a knihovníkem (Kurka, 2011, s.30). Jsou zde umístěny detekční branky, výdejové pult a dnes již také i pult na samoobslužné půjčování či vracení knih (Kurka, 2011, s.30). V souvislosti s měnícími se funkcemi a požadavky knihoven je také velmi důležitá flexibilita prostor, jež umožňuje rychlou reakci na nové vzniklé potřeby bez větších stavebních úprav (Kurka, 2011, s.29). Rovněž můžeme ještě zmínit zónování prostor v závislosti na hlučnosti tak, že rušné prostory (vstup, technické místnosti) se nejlépe umísťují do jednoho místa provozu, například vestibul, a oddělují tak klidné vnitřní prostředí (Kurka, 2011, s.29). Moderní je též zahrnovat mezi prostory knihoven prostory výstavní (Kurka, 2011, s.31).

Sám Kurka poté definoval požadavky pro dobrou knihovnu pomocí 5P, tedy přívětivá, pohodlná, příznivá, působivá a přístupná, kdy zároveň uvádí že ultimátum cílem těchto požadavků či zásad je shoda architektů a knihovníků při realizaci (Kurka, 2011, s. 26).

Obr. 1 Kontrolní bod zajištěn pomocí vstupu s detekční brankou. Národní knihovna Strasbourg, Francie Zdroj <https://www.archdaily.com/>

Obr. 2 výstavní prostory

Knihovna Thompson, Columbie
Zdroj *Roth, Manuela. Library: architecture + design*

Obr. 3 individuální studijní místo pro čtenáře

Knihovna Baselland Canton, Liestal Zdroj <https://www.kbl.ch/>

Pro vytvoření příjemného prostředí dnešní knihovny dávají velkou váhu také názorům a požadavkům jejich uživatelů (Kurka, 2011, s.31). Mezi tyto požadavky se řadí zejména pohodlné pracovní místo a to jak ve studovněch, čistírnách tak i v prostoru volného výběru či dalších přidružených prostorách (Kurka, 2011, s.31). Mezi nejvíce oblíbená místa potom patří sezení s možností výhledu a to jak do přírody tak i třeba na město (Kurka, 2011, s.32). Zároveň vznikají nové prostory v souvislosti s novějšími sestavami čtenářských míst (Kurka, 2011, s.32). Jedná se o týmové studovny pro více osob nebo individuální studovny pro 1 až 2 osoby (Kurka, 2011, s.32). Tyto studovny mohou být pronajmutý na několik hodin popřípadě i dnů až týdnů (Kurka, 2011, s.32). Nedílnou součástí dnešních knihoven bývají i prostory pro občerstvení jako kavárna nebo bistro (Kurka, 2011, s.32).

Obr. 4 studovna s výhledem

Švýcarská národní knihovna , Bern
Zdroj *Roth, Manuela. Library: architecture + design*

Obr. 5 posezení ve volném výběru
Veřejná knihovna Grosuplje

Zdroj *Roth, Manuela. Library: architecture + design*

Obr. 6 studovna s různými druhy posezení
Knihovna Thompson, Columbie Zdroj *Roth, Manuela. Library: architecture + design*

Technické požadavky na optimální provoz knihovny, jako například požadavky na požární bezpečnost nebo požadavky na užívání staveb osobami s omezenou schopností pohybu a orientace, jsou uvedeny v příslušných normách a zákonech (Kurka, 2911, s.32-33). Co se týče metodik pro poskytování knihovnických služeb tak v naší republice vydává knihovnický institut Národní knihovny standardy pro dobrou knihovnu, které zahrnují různá doporučení pro například tvorbu knihovního fondu, doporučení velikosti jednotlivých ploch nebo technologického vybavení pro uživatele (inovované standardy knihovnických služeb 2020).

Obr. 7 soukromá skupinová studovna

Univerzitní knihovna Cologne, Německo
Zdroj <https://www.archdaily.com/>

Obr. 8 soukromá skupinová studovna
Veřejná knihovna Medford, USA Zdroj <https://www.archdaily.com/>

ZDROJE

Kurka, Ladislav. *Architektura knihoven*. Praha: Svaz knihovníků a informačních pracovníků České republiky, 2011. Print.

Roth, Manuela. *Library: architecture + design*. [Salenstein]: Braun [Salenstein], 2011. Print. Masterpieces

ONLINE ZDROJE

archiweb.cz - Ideální knihovna. archiweb.cz [online]. Copyright © Archiweb, s.r.o. 1997 [cit. 20.11.2022]. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/news/idealni-knihovna>

Charlotte & William Bloomberg Medford Public Library / Schwartz/Silver Architects | ArchDaily. ArchDaily | Broadcasting Architecture Worldwide [online]. Copyright © All rights reserved. ArchDaily 2008 [cit. 20.11.2022]. Dostupné z: https://www.archdaily.com/987376/charlotte-and-william-bloomberg-medford-public-library-schwartz-silver-architects?ad_source=search&ad_medium=projects_tab

Inovované standardy knihovnických služeb 2020 – Koncepce.knihovna.cz. Koncepce.knihovna.cz [online]. Copyright © [cit. 20.11.2022]. Dostupné z: <https://koncepce.knihovna.cz/inovovane-standardy-knihovnickych-sluzeb-2020/>

Rehabilitation of the National University Library / ANMA | ArchDaily. ArchDaily | Broadcasting Architecture Worldwide [online]. Copyright © All rights reserved. ArchDaily 2008 [cit. 20.11.2022]. Dostupné z: https://www.archdaily.com/609695/rehabilitation-of-the-national-university-library-anma?ad_source=search&ad_medium=projects_tab

University Library Cologne / ANDREAS SCHÜRING ARCHITECTS | ArchDaily. ArchDaily | Broadcasting Architecture Worldwide [online]. Copyright © All rights reserved. ArchDaily 2008 [cit. 20.11.2022]. Dostupné z: https://www.archdaily.com/932775/university-library-cologne-andreas-schuring-architects?ad_source=search&ad_medium=projects_tab

Knihovny se vyvíjejí již několik tisíc let. Dalo by se říci, že vývoj začal se vznikem písma. Samostatný vývoj knihoven začíná zhruba před třemi tisíci lety. Základní vývoj knihoven můžeme rozdělit do tří hlavních bodů. Prvním bodem je vznik a vývoj písma. Při vývoji písma pomalu začaly vznikat reprezentativní budovy knihoven, které ale po několika stoletích vymizely. Druhé zásadní období bylo při objevu knihtisku. Tento objev rozšířil počet exemplářů a vytvořil podmínky pro rozvoj knihoven. Knihovny se řešily z hlediska interiéru. V 19. století se prohloubil zájem o architektonické stavby pro knihovny. Posledním důležitým bodem je vynález informačních technologií. Tato exploze se zásadně promítla do služby knihoven, a i v dnešní době se stále projevuje spříchodem modernější techniky. Informační technologie se projevují především v interiéru knihoven.

Vývoj staveb českých knihoven

Průlomovým rokem pro zvýšení zájmu o knihovny byl rok 1774, kdy Marie Terezie zavedla povinnou školní docházku. Výstavba knihoven probíhala už dříve, ale v poměrně menším měřítku. Pokud bychom to vzali od začátku, tak první reprezentativní knihovna na českém území byla vystavěna pro Petra Voka z Rožmberka v Třeboni. Jednalo se o dvoupodlažní budovu, která byla vybudována naproti hlavní zámecké budově. Pořád se jednalo více o účelovou budovu, ale už zde byly navrženy prostory pro archiv. V době baroka vznikaly barokní sály v rámci celého komplexu. Nejznámější barokní sál se nachází v Klementinu. Po první světové válce byl v roce 1919 přijat zákon O veřejných knihovnách obecních. V té době to bylo považováno za nejpokrokovější posun knihoven na celém světě. I když se zájem o knihovny opět oživil, tak výstavba nových knihoven byla nižší. Jedna z mála, co se postavila, byla Městská knihovna v Jičíně. Za bývalého politického režimu se výstavba knihoven také nerozmohla. V této době se postavilo pět samostatných knihoven na našem území. Zcela nová etapa začala od roku 1990. Společenské klima bylo příznivější pro rozvoj knihoven. Rekonstrukce a nové stavby přinášely velkorysejší prostor, automatizaci provozu a především informační rozvoj. Celkové služby v knihovnách se rozšiřují, zpřijemňuje se pobyt v knihovnách, modernizuje se mobiliář a vytváří se bezbariérový přístup do knihoven. Po roce 1989 byla první dokončenou knihovnou Knihovna Lužiny navržena od Ing. arch. Aleny Šrámkové a Ing. arch. Ladislava Lábusa. Součástí této knihovny již byla místnost s počítači, víceúčelová místnost a atrium. Moderně bylo řešeno zásobování budovy. Nacházel se zde samostatný vjezd do budovy s parkovacím místem a nákladním výtahem v budově.² Od této doby se knihovny stále vyvíjí směrem dopředu a snaží se vytvářet příjemný prostor pro uživatele.

Jak by měla být navržena kvalitní knihovna? Knihovna se řadí mezi reprezentativní stavby, která reprezentuje město či vysokou školu. Pro uživatele knihoven je důležitá poloha budovy a dobrá dostupnost. V případě knihovny pro vysoké školy je umístění a dostupnost jednodušší. Tyto knihovny se umísťují v rámci kampusu a pokud daná škola nemá hlavní kampus, tak se knihovny navrhují v rámci budovy fakulty. Pokud se jedná o umístění veřejné knihovny, tak ta by se měla nacházet v centru města. Pokud bychom řešili umístění veřejné knihovny v dnešní době, tak to bude složitější. Většina ploch v centru jsou již zaplněna komerčními stavbami. Dostupnějším řešením je rekonstrukce v rámci budovy jiného zařízení. Optimálně umístěna je knihovna v Lounech, v budově bývalé radnice. Ojedinele je pak umístěna Městská knihovna v Soběslavi, ta se nachází ve zřícenině hradu. Poctivá architektura knihoven vychází ze znalosti provozu, respektuje a naplňuje požadavky filozofie knihoven. Dalším kritériem pro návrh jsou požadavky čtenáře. Zde jde převážně o pohodlné a příjemné pracovní prostředí.³

Co je důležité v dnešní výstavbě knihoven? V dnešní době je velmi těžké vytvořit krásné a zajímavé prostory, které by byly nadčasové. Přesto i s tímto vývojem se určité věci nemění a nepředpokládá se jejich změna. Lidé budou u studia a

² KURKA, Ladislav. *Architektura knihoven*. Praha: Svaz knihovníků a informačních pracovníků České republiky, 2011. ISBN 978-80-85851-20-5. (str. 59)

³ KURKA, Ladislav. *Architektura knihoven*. Praha: Svaz knihovníků a informačních pracovníků České republiky, 2011. ISBN 978-80-85851-20-5. (str. 23)

Obrázek 1 Městská knihovna v Lounech Obrázek 2 Městská knihovna v Soběslavi

čtení stále používat židli a stůl. Dle těchto věcí se řídil architekt Max Dudler při výstavbě nové knihovny v Berlíně. Při plánování této stavby byly dvě hlavní zásady – svoboda a krása. Svoboda zde znamená volný výběr knih, automatizace půjčování, otevřeno od pondělí do pátku do půlnoci, a o víkendech s kratší otevírací dobou. Důležité je zde také poskytnutí poznání něčeho nového, co návštěvník nemůže mít doma. Například jde o výstavní a přednáškový sál, zóna k hovoru a odpočinku a zřízení zóny pro rodiče s dětmi, která už bývá spíše základním vybavením. V kráse jde pak o estetiku. Estetika nebyla v minulosti tak vnímána, šlo především o funkčnost. Lidé dnes na první pohled vnímají krásu a pocit z prostředí kde se nachází, až poté se zaměřují na funkčnost.⁴

Knihovní prostory by neměly rozptylovat a vytvářet wow – efekt na první pohled. Toto působení by mělo být při podrobném pohledu. Knihovny by měly přijímat osvědčené formy a transformovat do moderního jazyka. Pokud má architektura pomáhat organizovat život (Pehnt), pak je správně zvolit pro stavbu koncept založený na jednoduchosti a přehlednosti. Vytvořit jednoduchost je nejtěžší úkol. Tento úkol zvládl navrhnout Max Dudler, který byl vybrán pro výstavbu Centrální knihovny Humboldtovy univerzity v Berlíně. V návrhu byly dodrženy podmínky, a kromě toho i vytvořená ústřední knihovna s malými vzdálenostmi od regálů ke studijním místům. Proč je tato knihovna krásná a funkční? Na návrhu se nepodíleli pouze architekti, ale i knihovníci, kteří prostory budou užívat a znají nejlépe chod knihovny. Tato spolupráce pak vytváří ty správné stavby.⁵

4 5 Knihovna a architektura 2009. [Praha]: Státní technická knihovna, 2009. ISBN 978-80-86504-21-6. (str. 47)
Knihovna a architektura 2009. [Praha]: Státní technická knihovna, 2009. ISBN 978-80-86504-21-6. (str. 51)

Obrázek 3 Jacob-und-Wilhelm-Grimm- Zentrum, interiér

Obrázek 4 Jacob-und-Wilhelm-Grimm-Zentrum, exteriér

Obrázek 5 Jacob-und-Wilhelm- Grimm-Zentrum, interiér

Seznam obrázků:

Obrázek 1 Obrázek 2 Obrázek 3 Obrázek 4 Obrázek 5

Městská knihovna v Lounech

Městská knihovna v Soběslavi Jacob-und-Wilhelm-Grimm-Zentrum, interiér Jacob-und-Wilhelm-Grimm-Zentrum, exteriér

Jacob-und-Wilhelm-Grimm-Zentrum, interiér

Zdroje obrázků:

Obrázek 1

Městská knihovna v Lounech, e-region, [online] [cit. 18.11.2022] Dostupné z: <https://www.e-region.cz/destinace/mestska-knihovna-louny>

Obrázek 2

Městská knihovna v Soběslavi, ASB - portal, [online] [cit. 18.11.2022] Dostupné z: <https://www.asb-portal.cz/architektura/obcanske-stavby/kultura/zachrana-gotickeho-hradu-mestska-knihovna-v-sobeslavi>

Obrázek 3

Jacob and Wilhelm Grimm Centre, Berlín, archdaily, [online] [cit. 18.11.2022] Dostupné z: <https://www.archdaily.com/376900/jacob-and-wilhelm-grimm-centre-max-dudler>

Obrázek 4

Jacob and Wilhelm Grimm Centre, Berlín, archdaily, [online] [cit. 18.11.2022] Dostupné z: <https://www.archdaily.com/376900/jacob-and-wilhelm-grimm-centre-max-dudler>

Obrázek 5

Jacob and Wilhelm Grimm Centre, Berlín, archdaily, [online] [cit. 18.11.2022] Dostupné z: <https://www.archdaily.com/376900/jacob-and-wilhelm-grimm-centre-max-dudler>

Seznam literatury:

KURKA, Ladislav. Architektura knihoven. Praha: Svaz knihovníků a informačních pracovníků České republiky, 2011. ISBN 978-80-85851-20-5.

Knihovna a architektura 2009. [Praha]: Státní technická knihovna, 2009. ISBN 978- 80-86504-21-6.

PRŮMYSLOVÉ STAVBY

Kateřina Šrámková

Průmyslovým objektem se rozumí struktura objemů určených pro průmyslový závod. Pro různorodou širokou škálu činností provozovaných v těchto objektech existuje řada typologických předpisů, které fungují v souladu s jednotlivými funkcemi a jsou pro ně určené.

Mezi základní typy průmyslových staveb patří výrobní objekty, které slouží pro realizaci vlastního výrobního procesu; energetické objekty sloužící k výrobě nebo přeměně energií a zpracování technologických odpadů; skladové objekty, které jsou určené převážně pro skladování tovarů, polotovarů a jiných výrobků; dopravní objekty – garáže a údržba dopravních prostředků; sociální objekty sloužící ke krátkodobé relaxaci a občerstvení pracujících a objekty vstupního pásma, které vytvářejí prostory pro laboratoře, výzkum a vývoj, obchodní účely, reprezentaci a zdravotnictví. Tento typ dále plní funkci kulturní, společenské a výchovné.

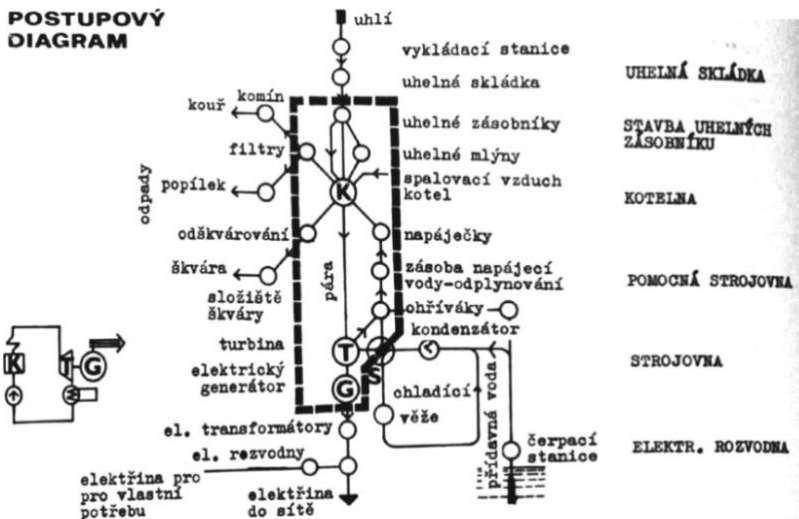
Při navrhování průmyslových typů objektů je nutno respektovat jisté požadavky, které jsou dané pro vybrané typy provozu. Mezi tyto požadavky patří hospodárnost řešení, které se charakterizují především kombinací účelnosti a efektivnosti daného provozu. Dále technologické požadavky, což jsou nároky na výrobní prostředí, vnitřní systém dopravy a zásobování. Požadavky legislativní vycházející z norem podle typu zařízení, vztahují se k požadavkům na hygienu a bezpečnost. A dále potom požadavky na pracovní prostředí a realizační podmínky. [1]

Je nutné při navrhování analyzovat projekt: co se bude v hale provozovat, kolik účelů bude objekt mít; kolik zaměstnanců pojme jeden závod; bude to provoz smíšený, tzn. muži i ženy, nebo pouze pro muže či jen pro ženy; dále na jakém místě se objekt bude realizovat – klimatické vlivy, přírodní hrozby, kde v krajině je objekt postaven, jestli na zelené louce či v městské zástavbě; je provoz náročný na plochu, nebo je možné šetřit místem pomocí více podlaží; a další. Podle všech těchto informací se pak navrhuje z hlediska typologie velikost šaten, počet hygienických zázemí, plocha a výška provozních prostorů, typ opláštění a orientace vůči světovým stranám, případné vsazení do existující struktury města.

Mezi architektonické požadavky pak patří estetika – vyjádřit v koncepci objektu jeho význam v prostorovém i funkčním kontextu s ostatními objekty provozu; výběr typu materiálů pro opláštění a interiér – který se také odvíjí od požadavků bezpečnostních, tj. nehořlavé materiály, protiskluzové povrchy, omyvatelné povrchy, odolné povrchy. Architektonické řešení hal musí respektovat soubor ekonomických a provozních požadavků, a tudíž se nejedná o souhrn forem, kterým se přizpůsobuje funkčnost a účelnost. Přirozeně se při návrhu vnějšího charakteru objektů smí uplatnit již známé kompoziční principy – rytmus, kontrast, gradace, aj., díky kterým je dotvořen jeho architektonický výraz vsouladu s urbanismem a architekturou celku.

Kromě architektury na průmyslových objektech se v poslední době prosazují tendence flexibility a univerzality, využití typových prvků, které by mohly postupem let umožnit průmyslovému objektu konverzi pro jiný typ provozu. [1]

Typologie průmyslových objektů se odvíjí ze značné řady norem dle legislativních požadavků, které obsahují dispoziční a objemové řešení objektů, aby stavby měly co největší možnost pro přizpůsobení jiného provozu či možnost budoucího rozšíření. Neefektivnější řešení podle normy ČSN 73 5105 se dá zajistit použitím víceúčelového charakteru budov, návrhu objektů s krátkou životností, omezením velikosti rozsahu stavební části nebo užitím menších celků do větších bloků.

Obrázek 1. Postupový diagram

Typologie komunikačních prostor – schodiště v těchto objektech smí mít na jednom rameni až 18 stupňů a musejí mít přímá ramena, minimální podchodná výška je 2,1 m a průchodná šířka 1,2 m. stupeň o rozměrech min. š. 260 mm x max. v. 180 mm a musejí být ve všech ramenech stejné; sklon ramp a komunikací pro dopravování nákladů nejvýše 1:12/8,3%, pro pěší 1:8/12,5%, případně 1:6/16,6%, kdy musí být povrch upraven protiskluzově.

Všechna zábradlí mostů, galerií a ochozů musí mít výšku 1,1 m. Šířky chodeb a komunikačních prostor se odvíjí od předpokládané hustoty provozu, tj. kolik osob projde komunikačním prostorem v intervalu jedné minuty. Do 100 osob je nejmenší dovolená šířka 1,2 m; do 300 osob 1,8 m a nad 300 osob pak 2,4 m. Světlá výška smí být nejméně 2,1 m. [3]

Výtahy dle ČSN 27 4000-27 4336 v průmyslových objektech se řeší do 5 podlaží jedním výtahem pro náklad i dopravu osob, nad 5 podlaží je nutno řešit výtahy pro každé určení zvlášť. [2]

Pokud se ve výrobních objektech pracuje se zdroji škodlivin a agresivních zplodin, musí se do těchto prostor řešit odvětrávání a nesmí se realizovat prostory s hromaděním provozního prachu.

Pro mnohé provozy je důležité i denní osvětlení, ačkoli je třeba umisťovat okna a světlíky tak, aby pracující nebyli oslněni a aby tepelná zátěž od slunečního záření byla co nejmenší. Dále je třeba řešit případné clony pro okna na osluněných stranách, nutnost čištění skleněných ploch a údržbu. Volné otvory musejí být opatřeny zábradlím opět 1,1 m vysokým. Okna v těchto prostorách také tvoří (kromě osvětlení) přirozené větrání. [3]

Podle zákona č. 372/2011 Sb. jsou stanovené požadavky na umístění a uspořádání staveb, aby byli pracovníci chráněni před nepříznivými povětrnostními vlivy a před škodlivými účinky výrobních procesů. U teplých provozů je nutné vymezit v objektu zónu „bez tepla“, které regulují tepelné zátěže provozu. Ve stavbách se musí zamezit unikáním škodlivin do komunikačních prostor a do jiného druhu provozu, než pro které je určen.

Na jednoho pracovníka tak připadá minimálně 15 m³ vzdušného prostoru a nejméně 2 m² podlažní plochy. Světlá výška těchto prostorů musí být minimálně 3 m, pokud je prostor klimatizován tak 2,7 m, není-li podlahová plocha větší než 100 m². [4]

Stavební provedení musí vytvářet vhodné podmínky z hlediska tepelného, akustického a z hlediska ochrany před vibracemi. Použité stavební materiály/povrchy nesmí absorbovat látky, se kterými by mohly tvořit škodlivé sloučeniny a musí zabránovat případnému šíření do okolí. Důležitým faktorem pro navrhování průmyslových objektů je požární bezpečnost. Každý provoz musí mít správně vyřešené protipožární únikové cesty a požární úseky.

V dnešní době existují tři druhy unifikovaných konstrukčních soustav, a těmi jsou lehká konstrukce se skrytými průvlaky – první kategorie; střední konstrukce s tyčovými průvlaky – druhá kategorie; těžká konstrukce s tyčovými průvlaky – třetí kategorie. Nejčastější materiály pro stavbu průmyslových konstrukcí je ocel a beton, případně železobeton. U monolitických konstrukcí je pak uplatnění bednění a těžkých podpůrných konstrukcí. [1]

Mezi známé průmyslové objekty by se měla zařadit obuvnická Továrna Faguswerke v Alferdu u Hannoveru, kterou navrhl Walter Gropius a Adolf Meyer, a která byla v roce 2011 napsána na seznam světového dědictví. Za zmínku dále stojí Vzorová továrna závodů Deutz na výstavě v Kolíně roku 1914 opět od Waltera Gropia, ačkoli ve své době nebyla předmětem modernizace ani typizace.

U nás jsou v dnešní době průmyslové objekty minulých století často konvertovány pro jiné účely, kupříkladu Dolní oblast Vítkovice, kde se z bývalého plynojemu stala vysokokapacitní multifunkční hala. Dále pak oblast Trojhalí na Nové Karolině sloužící pro kulturní a výstavní účely.

Dnešní novostavby průmyslových hal a objektů jsou převážně typizované a vyráběné firmami – například Wolfssystem – pomocí standartních dílů dle potřeby výrobního závodu.

ZDROJE

[2] ČSN 27 4000 Elektrické výtahy. Názvosloví. Praha: Úřad pro technickou normalizaci, metrologii a státní zkušebnictví, 1988, 48 s. Třídící znak 274000.

[3] ČSN 73 5105 Výrobní průmyslové budovy. Praha: Úřad pro technickou normalizaci, metrologii a státní zkušebnictví, 1996, 16 s. Třídící znak 735105.

[4] Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování. In: Sbírka zákonů. 08. 12. 2011.

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1. Postupový diagram, Zdroj: Průmyslové stavby III. Kovařík, Pospíšil, Štědrý
Obrázek 2. Továrna Fagus – Walter Gropius, Copyright: Edmund Lill

PANELOVÉ SOUSTAVY PRO BYDLENÍ

Kateřina Šrámková

Stavba prvního panelového domu se datuje do roku 1953, kdy v naší republice vznikl první konstrukční systém s označením G40 a zapálil pomyslnou jiskru ve vývoji a šíření tohoto typu poměrně rychlé výstavby s ohledem na počet jednotek pro bydlení, které byl schopen zajistit.

„Prolog k příběhu soustav najdeme v Československu v tehdejší Zlíně už za 2. světové války. Poté co Zlínská stavební společnost opustila cestu litých konstrukcí obytných domů kvůli nutnosti používat bednění, v té době ručně vyráběného z nedostatkového dřeva, a také pro omezený přístup k materiálu vhodnému pro používané betonové směsi, obrátila svou pozornost k montovaným konstrukcím.“[1]

První G40 byl postaven v Baťově Zlíně, ačkoli přímo nepředstavoval to, co si Tomáš Baťa usmyslel jako bydlení pro občany města. Ale ve své době to vyvolalo obrovský zájem i u zahraničních architektů.

Označení G40 nebylo žádnou složitou šifrou, kterou si stavebníci nebo architekti z nutnosti vymysleli jen tak z ničeho, naopak se jednalo o jednoduché označení G, podle názvu ulice Gottwaldova, kde realizovali první panelový dům u nás, a 40 podle počtů bytů, které obsahoval.

Kromě Zlína se G40 dostala i do Prahy nebo Přerova.

Charakteristikou panelových domů G40 je příčný nosný systém o rozponech 3,2 a 3,8 metrů, přičemž mají pouze pět obytných podlaží a nemají balkóny. Z tohoto typu vzešly další dva další druhy typu G, a to je G32 se sedlovou střechou a pouze čtyři obytnými podlažími, a G55, která je pouze delší a rohovou variací G40. Na rozdíl od G40 nebo G32 neoznačuje číslo 55 počet obsahujících bytů, ale rok 1955, kdy byl první typ této soustavy postaven.

O dva roky později, tj. 1957, vzniká nová soustava, a to G57, která se u nás stane nejužívanější a nejrozšířenější soustavou panelových bytů. Stejně jako předchozí typy soustav G má i G57 příčný nosný systém o rozponu 3,6 metrů, ale už se nelimituje počtem podlaží – může mít tři až deset pater, přičemž (stejně jako u G55) číslo 57 označuje rok 1957.

Dalším rozdílem oproti předchozím systémům je přítomnost lodžii, které jsou zapuštěné ve fasádě, a absence socialistického dekorování fasád, které je sice zpočátku lehce přítomné například ve vstupních portálech, ale už nehraje ve vzhledu objektu takovou roli.

Obrázek 1. G40 [2]

Tento typ se staví až do sedmdesátých let, a během této doby se jeho podoba značně vyvíjená. Experimentuje se s protáhlejší variantou, více podlažími nebo i věžovými objekty. Časem se do mnohých zavádějí i výtahy, což mělo za následek u některých variant předsazení lodžii vedle výtahových těles, a používají se technologicky kvalitnější materiály pro celkově lepší životnost objektů.

I G57 se pak obměňuje na krajské varianty své podoby. Jsou jimi G-OS, systém ostravský, G57-OL z Olomouce a B60 z Brna. B60 a G-OS jsou charakteristické svými výraznými balkóny a lehce zasazenými okenními otvory (dosud mají stěny jednotný charakter), obě mají lodžie i balkóny, akorát ostravská varianta přináší i zalomené řešení, zatímco brněnská staví spíše věžové objekty.

Z typu G57 se odvíjel kolem šedesátých let další typ panelového konstrukčního systému, a tím byl T06B. Zároveň i kromě G57 měl tento typ své předchůdce už ve čtyřicátých letech.

„Do roku 1949 vypracoval Studijní a typizační ústav návrhy základních typů obytných staveb. Většinu z nich schválila vyhláška Ministerstva stavebního průmyslu v září 1951 jako známou řadu T.“ [1] Jednalo se o cihlové typy domů značených T, což byly původní snahy o vytvoření typizovaného hromadného bydlení, které později neslo název „dvouletky“. Značení T jako typový objekt neslo za sebou čísla 11, 12, 13, 14, 15, přičemž každé z těchto čísel odkazovalo na novější upravenější verzi předchozího typu.

Časem vznikaly další varianty – T16, T17, která byla první variantou s výtahem, ale nebyla ve své době schválená, chodbový typ T20, ne moc užívaný T22, rodinné domky T42, T72 a věžové domy T60.

Nástupci těchto typizovaných konstrukčních soustav byli schváleni v roce 1957 – T01B, T02B a T03B. Došlo k tomu z důvodu nezájmu o stavbu panelových domů počátkem padesátých let a snaha o zlepšení technologie práce a kvality zděných objektů. Přestože byly tyto systémy schváleny tři roky po dokončení prvního panelového domu, nezáměr vývojářů o hledání nových materiálů nahrazujících tradiční cihly znamenal poměrně vřelé přijetí obnovení typizovaného zděného systému.

Soustavy T01B, T02B a T03B se stavěly po celé republice do konce šedesátých let, poté jejich šíření ustává (v některých městech mají i tyto systémy své krajské varianty)

Obrázek 2. G57 (c) onomonophotography

a na řadu přichází T06B, což je tradičně zděný cihlový systém vycházející z panelové soustavy G57 – přebírá její rozpon 3,6 metrů a příčný nosný systém.

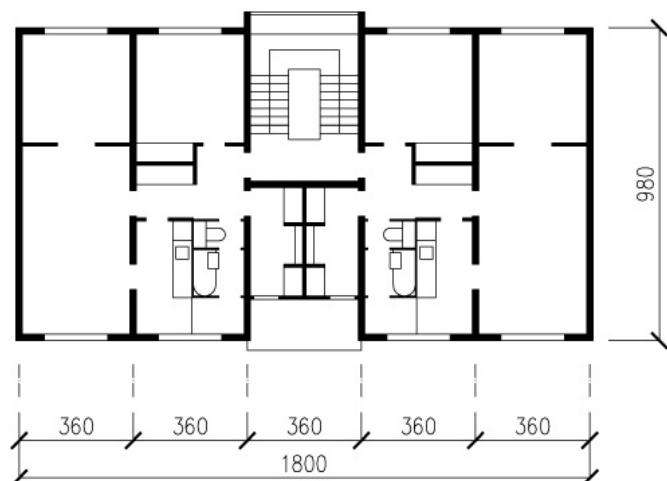
Na rozdíl od předchozích typů jak zděných, tak montovaných systémů neměla T06B daný tradiční vzhled ani určená pravidla nosného systému, proto si každý kraj mohl upravit tento konstrukční systém podle sebe, a proto různé zastoupení této soustavy v různých městech vypadá odlišně.

Z typu T06B se odvíjí systém T08B, což je systém na stejném principu, ale má větší, až 6metrový rozpon nosných konstrukcí. Tyto typy (T06B a T08B) nabízí vícepokojové rozvržení bytů a větší rozmanitost v hledání správné dispozice.

Přesto ale i tato „volnost“ ve tvorbě dispozice bytu byla v 60. letech kritizována a byla naopak požadována ještě větší variabilita, otevřená prvková soustava, která by přizpůsobila celkovou plochu různým architektonickým záměrům. Proto byla vytvořena nová konstrukční soustava NKS, která, přestože se zabývala větší otevřeností a měnila dosavadní skladby plášťů a jednotlivých panelů, nepřinesla nic nového do oblasti otevřeného prostoru bydlení a zrušení „uniformnosti paneláků“.

Na principu T08B vznikla soustava VVÚ-ETA v sedmdesátých letech, která kromě 6metrového rozponu nabízela i doplňkový rozpon 3 metry a byla určená zejména pro bytovou výstavbu v Praze. Kromě této soustavy se i typy BA-NKS nebo B70 stavěly až do 80. let.

Posledním významným panelovým systémem jsou typy řady OP, a to OP.11, OP.13, OP.21 a OP.31. Tyto soustavy měly vysoký stupeň prefabrikace, splňovaly nejnovější tepelně technické normy a vznikaly až o dvanácti patrech.[2]

T06B

Obrázek 3. Půdorys T06B

ZDROJE

[1] PANELOVÉ KONSTRUKČNÍ SOUSTAVY – CESTA K HROMADNĚ STAVĚNÉMU TYPU A VÝČET ZÁKLADNÍCH SOUSTAV NA ÚZEMÍ ČESKÉ REPUBLIKY. Michaela Janečková [online].

[2] PANELAKY.INFO: Vývoj konstrukčních soustav [online]. 2016 [cit. 2022-11-28]. Dostupné z: http://panelaky.info/vyvoj_panelaku/

ROJÍK, V. a kol. Montované stěnové systémy vícepodlažních budov. Praha: ČVUT, 1975.

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1. G40

Obrázek 2. G57 © onomonophotography Obrázek 3. Půdorys T06B © Michaela Janečková

STAVBY PRO BYDLENÍ

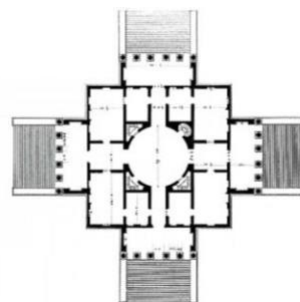
Marie Peršalová

Bydlení je základní potřebou člověka, jenž se snaží o přežití. Již od pradávna člověk intuitivně vyhledává své místo, obydlí, které mu poskytne ochranu před nepříznivými vlivy, díky kterým se pro něj stává jeho okolí nebezpečné. Stavby pro bydlení prošly vývojem odpovídajícím měnícím se potřebám člověka, který rovněž mění své návyky, vnímání sebe samého i svého bezprostředního okolí. Je důležité vnímat kromě rozdílnosti potřeb člověka v rámci celé historie měnící se požadavky z hlediska zeměpisné šířky, neboť ani v rámci stejného období nejsou všechna obydlí stejná – reagují na odlišné požadavky osob, jenž budou stavbu užívat a na krajinu, ve které se nacházejí. Vždy však vycházejí ze stejného schématu – vytvoření ohniště, které se časem proměňuje v prostřený jídelní stůl, kolem kterého se soustřeďuje téměř každá činnost domácnosti.

Na počátku budování obydlí se člověk uchýlil do jeskyně, jejíž nedílnou součástí bylo ohniště nacházející se u vstupu, část určená pro spaní a skladiště, či místo určené pro náboženské obřady. Později se lidé uchýlili do chýší, prvních domů, které měly podobu značně odlišnou. Jednalo se zejména o atriové domy, které se v různých variacích objevují po celá staletí, a ačkoli mají rozdílné rysy, jejich funkční uspořádání zůstává stejné. Jádrem domu tvoří vnitřní dvůr, do něž směřují otvory z obytných místností. Naopak vnější část zůstává uzavřená vůči svému okolí. V rámci stále náročnějších potřeb člověka se však původní městské domy skromnějšího typu rozrůstají na vily, kamenné hrady reagující svou podobou na svou obrannou funkci, nebo na městské domy, které se přibližují obydlím, jaké známe dnes. (Palánová, 2019, str. 3-16). Architekturu a zejména architekturu staveb pro bydlení výrazně ovlivnil Andrea Palladio. „*Má-li být dílo umělce široce napodobováno v různých obdobích nebo se dokonce stát samotným stylistickým konceptem, musí umělec především vypracovat normy a rozvinout modely, které jsou aplikovatelné i mimo rámec jeho tvorby. V tomto smyslu lze Palladia pokládat za prvního klasicistu moderní architektury, tj. za mistra, který intenzivním studiem architektury klasického starověku usiloval nejen o to, aby ji oživil pro svou dobu, ale ve skutečnosti, aby ji imitoval a zajistil jí nadčasovou platnost.*“ (Wundram, 2009, str.7). Navracíme se tedy kantickým vzorům a přizpůsobujeme je požadavkům doby. Vývoj je poznamenán také politickou situací, která stavby pro bydlení ovlivňuje nejen z hlediska celkového pojetí, ale také velikosti a dispozičního řešení.

Jestliže je pro podobu staveb pro bydlení zásadní potřeba člověka, pak je důležité definovat tyto potřeby a požadavky a zahrnout je do návrhu obydlí, které je odrazem svého uživatele, jeho života a prožitků.

Nejdůležitějším předpokladem pro vytvoření správně fungující stavby pro bydlení, je jednota, jistý řád, určující logický způsob utváření dílčích částí, jenž společně vytvářejí celek (Hertzberger, 1991, str. 132). Díky návrhu založenému na společném tématu pak můžeme naplnit navrženou strukturu a vytvořit podmínky, které vyhovují původnímu záměru. Provoz v obydlí je charakterizován pohybem obyvatelů, kteří zde vykonávají činnosti dle svého životního stylu a návyků. Je tedy důležité, aby byt poskytoval dostatek prostoru pro mezilidské kontakty i osobní soukromí s čímž souvisí zónování bytu na společenskou a soukromou část,

Villa Rotonda obr.1 obr.2

jenž dokáží účelně rozdělit obydlí na část určenou pro všechny členy domácnosti a na prostory jednotlivců, či skupin.

V rámci uspořádání bytu je důležitým faktorem také návaznost činností, jenž v bytě probíhá, a která vyžaduje uspořádání provozu způsobem, který vylučuje nežádoucí shlukování a naopak podporuje přirozený sled událostí a činností. Jedná se zejména o skladování, přípravu pokrmů a následné umývání, či hygienické zázemí pojící se zejména k prostorům ložnic. Uspořádání pokojů však není jediným nástrojem pro vytvoření dobře fungujícího obydlí. Dalším prostředkem je správné rozmístění zařizovacích předmětů, které odpovídají funkci pro ně určené. Zřetel by měl být kladen zejména na volný pohyb uživatelů v rámci komunikačních tras a vytvoření dostateku úložného prostoru, jenž se pojí s optimálními průchody, odstupů a obecně s vytvořením místa, jenž je pro pobyt příjemné. (Palánová, 2022, str. 8)

Důležitým faktorem pro návrh stavby pro bydlení je také zohlednění vývoje potřeb obyvatelů, jenž souvisí s flexibilitou prostoru a jeho postupným přetvářením.

Předprostor obydlí by měl být pomyslným průnikem rovin soukromé a veřejné sféry. Měl by být odrazem obyvatelů i objektu samotného, ale zároveň by měl navazovat na okolní prostředí a dotvářet jej co nejpřirozenějším průběhem.

Vstupní prostory jsou tvořeny zejména závětrím a zádveřím, jenž by měly být vhodně zvýrazněny, díky čemuž je vytvořen orientační bod z hlediska celkového dispozičního pojetí. Zároveň tyto místnosti chrání obytný prostor před nepříznivými vlivy a slouží jako hygienický filtr. Dalšími komunikačními prostory může být hala, nebo předsíň, které jsou obvykle větší a mohou zahrnovat více funkcí najednou. Vertikální komunikace je pak zajištěna schodištěm, rampou, či výtahem.

Obytné místnosti jsou prostory určeny k trvalému bydlení s nejmenší podlahovou plochou 8 m². Pro správnou funkci daných místností je třeba dbát na dostatečné přímé denní osvětlení, přímé větrání, vhodnou teplotu, dostatečnou světlost, výšku, šířku a plochu.

Obecně lze stavby pro bydlení rozdělit na rodinné domy, jenž jsou soukromější variantou bydlení a bytové domy, které poskytují v rámci jednoho sídla značně rozsáhlejší možnosti ubytování pojící se s větší kapacitou prostor.

V rámci způsobu zástavby se v jistých ohledech navracíme k historické koncepci – rozlišujeme rodinné domy volně stojící, přistavěné, řadové, atriové, či terasové. Důležité je rovněž rozlišovat, jedná-li se o venkovské, či městské obydlí, s čímž souvisí pojem vila, mající již antickou tradici. *Vila nese v původním smyslu slova význam letohrádku na venkově. Typickým příkladem takové vily byla i villa rustica, dnes zemědělská usedlost. Později se však setkáváme také s pojmy villa urbana a suburbana, které se blíže přibližují usedlosti, kterou si pod pojmem vila představíme v současnosti.* (Veverka, 2008, str.10)

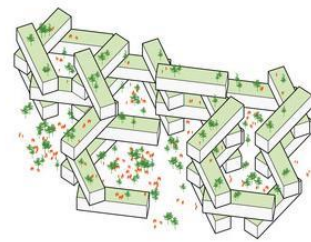
Bytové domy rozlišujeme z hlediska dispozice na schodišťové, chodbové, pavlačové, sendvičové a mezonetové, kdy zásadním prvkem posuzování se stává komunikační systém mezi jednotlivými byty, který může být vertikální, či horizontální. Každý z těchto typů pak může mít tvar bodový, věžový, deskový, či terasový.

Bydlení může být určeno pro uzavřenou skupinu lidí, většinou rodinu – hovoříme potom o bydlení v rodinných či bytových domech. Můžeme však také rozlišovat obydlí určená pro skupiny lidí, jenž se vzájemně neznají – jsou to např. svobodárny, kolektivní formy bydlení, nebo domy s pečovatelskou službou.

V současnosti je důraz kladen zejména na kompaktní dispozici, jenž díky spojování kuchyně a obývacího prostoru omezuje plochy bytu a vytváří jednotný obytný prostor, který je novodobým „ohništem“ obydlí. Bytové jednotky bývají součástí komplexů vytvářených v rámci jednoho výstavbového procesu a tvoří ucelenou zástavbu. Typickým příkladem jsou nově vznikající bytové komplexy v Moravské Ostravě. Příkladem ze světa může být The Interlace, jenž je souborem bytových domů s více než 1000 jednotkami v rámci jednoho území, které vznikly v Singapuru, jako složitý komplex mnoha úrovní, jenž jsou vzájemně propojeny a tvoří tak veřejný

prostor mezi jednotlivými domy. Tento koncept podporuje sociální interakci mezi obyvateli a jejich vzájemné poznávání. (OMA, The Interlace, 2013)

Obecně lze říci, že se struktura bydlení navrácí k původním vzorům, které rozvíjí, ale ve své podstatě zachovává.

Nová Karolina 2 obr.3 The Interlace obr.4 obr.5

Realizace: 2017-2018

CAMA Architekti s.r.o. David Chromík, Jindřich Brož, Veronika Jugová (archiweb, 2018)

Realizace: 2013

OMA, Ole Scheeren (OMA, 2013)

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

WUNDRAM, Manfred. *Andrea Palladio: 1508-1580 : pravidla harmonie*. V Praze: Slovart, 2009. ISBN 978-80-7391-312-0.

HERTZBERGER, Herman. *Přednášky pro studenty architektury*. Dolní Kounice: MOX NOX, 2012. ISBN 978-80-905064-0-4.

VEVERKA, Přemysl. *Slavné pražské vily*. 3., rozš. a přeprac. vyd. v jazyce českém. Praha: Foibos, 2007. Slavné vily. ISBN 978-80-87073-01-8.

SEZNAM POUŽITÝCH INTERNETOVÝCH ZDROJŮ

<http://architektura.vsb.cz/wp-content/uploads/2019/08/STAVBY-PRO-BYDLENI.pdf>

OMA: The Interlace [online]. 2013 [cit. 2022-10-26]. Dostupné z: <https://www.oma.com/projects/the-interlace>

archiweb: Rezidence E – Nová Karolina II [online]. 2018 [cit. 2022-10-26]. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/b/rezidence-e-nova-karolina-ii>

PALÁNOVÁ, Klára. Člověk v pohybu [online]. Ostrava, 2022, 2022 [cit. 2022-10-23]. Dostupné z: <https://slideplayer.cz/slide/1893494/>

PALÁNOVÁ, Klára. Vývoj bydlení: Nauka o stavbách. Architektura.vsb.cz [online]. Ostrava, 2019, 2011-2019 [cit. 2022-10-23]. Dostupné z:

ROZHLEDNY

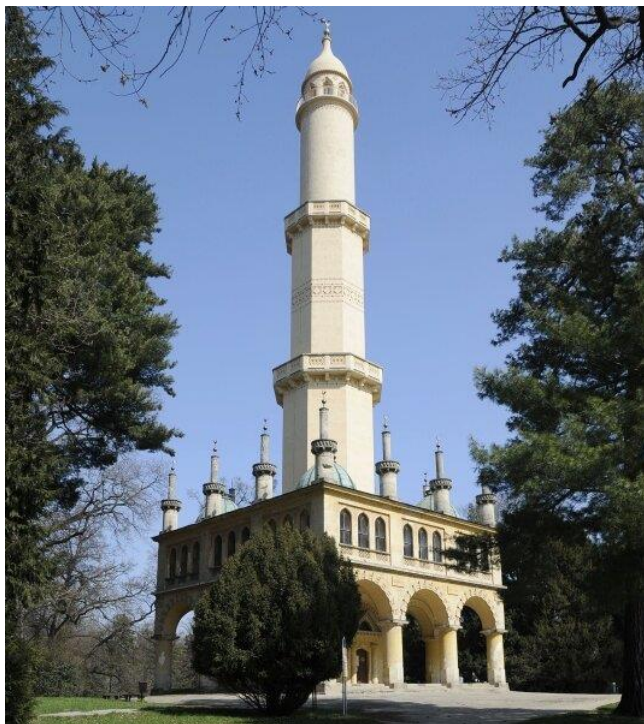
Kristýna Adamčíková

“Proč lidé staví rozhledny? Nejenom za odměnu těm, kdož váží dlouhou a někdy namáhavou cestu do vysokého kopce, aby pak pohodlně se pokochali pohledem na širý kraj, kterýž pohled pro svoji nezvyklost a neobyčejnost vždycky láká, ale budovatelé rozhleden staví přístup ať tak dím k živým mapám, mnohem poučnějším a názornějším než jakákoliv mapa kreslená. Takovou mapou a pohledem s ptačí perspektivy učíme se a učí se najmě naše mládež mnohem důkladněji poznávat svoji vlast, než pouhým výkladem školním, jehož každá rozhledna je vzácným doplňkem, jakožto rekvizita zeměpisného kabinetu. A lepším poznáním své vlasti, k němuž rozhledny přičiňují valným dílem, učíme se přece i milovat ještě silněji krásnou svoji domovinu, učíme se zejména dávat jí přednost před krajem cizím, ne jak vábným, jež vyhledáváme jenom proto, že je cizí.“ Takto popsal rozhledny dr. Jiří Gutha – Jarkovský v časopisu turistů v roce 1916.

Vlastní pojem rozhledna a definici této stavby určil jako první Jan Nouza ve své knize *Rozhledny Čech, Moravy a Slezska*, a to v roce 1998. Jedná se tedy o stavby která musí splňovat určitá kritéria a to sice (Nouza, 1999, s.5):

1. Musí být vytvořena lidskou činností
2. Musí být určená či dodatečně upravení k účelům rozhlížení
3. Musí mít vyhlídkový prostor umístěný alespoň několik metrů nad okolním terénem
4. Musí být přístupné široké veřejnosti (a to v určitém časovém nebo historickém období)
5. Musí být všeobecným povědomím jako rozhledna uznávaná

Obr. 1 Minaret - zámek Lednice, Lednicko-Valtický zámecký areál
Zdroj <https://www.zamek-lednice.com/>

Tyto kritéria byla pro neshody veřejnosti a vývoj rozhleden během let lehce upravována ale ve své podstatě zůstávají stále obdobná. Sám autor kritérií ve své druhé knize *Rozhledny na prahu 21. století* uvádí že tyto

základní definované atributy odlišují skutečné rozhledny od jiných přírodních výtvorů, jež s nimi mají jen málo společných znaků (Nouza, 2003, s.6).

Rozhledny mají na našem území dlouhou historii trvající již přes 200 let s počátkem již na začátku 19. století (Nouza, 1999, s.6). Jako předchůdce rozhleden považujeme věže stavěné na středověkých panstvích které sloužily k obraně, skladování nebo i jako obydlí (Nouza, 1999, s.6). Tyto věže, hlavně potom tzv. Bergrfrity, byly v průběhu 19. a 20 století přeměňovány na rozhlednu (Nouza, 1999, s.6). První rozhledny se začínají stavět v 19. století s přicházející vlnou romantismu a to jako součást upravovaných zámeckých parků (Nouza, 1999, s.6). Jednou z nejstarších rozhleden tohoto typu je Minaret v Lednicko- Valtickém areálu (Nouza, 1999, s.6). 80. léta 19. století přinesla první větší rozmach rozhleden a to hlavně z důvodu nově vytvořeného zájmu o turistiku a vzniku turistických spolků (rozhledny.cz). Tento rozvoj byl ale lehce pozastaven v obdobích první a druhé světové války (rozhledny.cz). Sametová revoluce však přináší obnovení tradice spolků turistů a tím také velkou expanzi rozhleden, konec 20. století tak můžeme charakterizovat jako jakousi rozhlednovou horečku (Nouza, 1999, s.9).

Obr. 2 Rozhledna Kubův kopec Zdroj <https://www.kudyznudy.cz/>

Obr. 3 Rozhledna Slovanka - nejstarší železná Francova Lhota rozhledna u nás (1887) Jablonec Zdroj <https://www.jablonec.com/>

Typologicky lze rozhledny dělit například dle materiálu a to na rozhledna dřevěná, železná, zděná nebo betonová. Dřevěná rozhledna bývaly stavebně nejjednodušší a nejlevnější (Nouza, 1999, s. 10). Stavěly se jako rozhledny otevřené, tedy bez vnějšího pláště, nebo kryté většinou jen v podobě pobiti trámové konstrukce prkny (Nouza, 1999, s. 10).

Železná rozhledna jsou velmi podobná těm dřevěným ale s podstatně vyšší pevností a odolností proti počasí (Nouza, 1999, s. 10). Zděná rozhledna jsou nejčastějším typem rozhledem, a to z důvodu bytelnosti a odolnosti (Nouza, 1999, s. 11). Kámen se používal většinou pro stavbu horských rozhleden a cihlu můžeme najít naopak u rozhleden v blízkosti měst (Nouza, 1999, s. 11). Betonové se uplatňoval při výstavbě rozhleden spíše výjimečně a to hlavně pokud se jednalo s skutečně výškové stavby (Nouza, 1999, s. 11).

Obr. 4 Stezka korunami stromů

Lipenské jezero

Zdroj <https://www.stezkakorunamistromu.cz/>

Obr. 5 Rozhledna Salaš

Salaš u Uherského Hradiště

Zdroj <https://www.rozhlednasalas.cz/>

V současnosti jsou rozhledny a vyhlídkové věže v České republice atraktivním turistickým cílem a jejich počet k roku 2021 dosáhl téměř 500 staveb (E15.cz). Díky novodobým technologiím se také objevují nové zajímavé tvary rozhleden jejímž příkladem může být například rozhledna Salaš kousek od Uherského Hradiště nebo třeba rozhledna Doubravka nacházející se v Praze 14. Dalším fenoménem jsou vyhlídkové stezky jako například stezka korunami stromů u Lipenského jezera, jež byla první stavbou tohoto charakteru u nás (stezkakorunamistromu.cz).

Obr. 5 Rozhledna Doubravka

Praha 14

Zdroj <https://www.stavebnictvi3000.cz/>

ZDROJE

NOUZA, Jan. *Rozhledny Čech, Moravy a Slezska*. Liberec: Nakladatelství 555, 1999. Print.

NOUZA, Jan. *Rozhledny na prahu 21. století*. Liberec: Nakladatelství 555, 2003. ISBN 80-86424-19-7.

ONLINE ZDROJE

Chroust, Martin. "Historie Rozhleden v Českých Zemích." *Historie Rozhleden v Českých Zemích*, 2004, rozhledny.yc.cz/historie.htm.

Česko je zemí rozhleden. Teď je ten správný čas na jejich zdolávání | E15.cz. E15.cz - Byznys, politika, ekonomika, finance, události [online]. Copyright © 2001 [cit. 20.11.2022]. Dostupné z: <https://www.e15.cz/magazin/obrazem-cesko-je-zemi-rozhleden-ted-je-ten-spravny-cas-na-jejich-zdolavani-1360202>

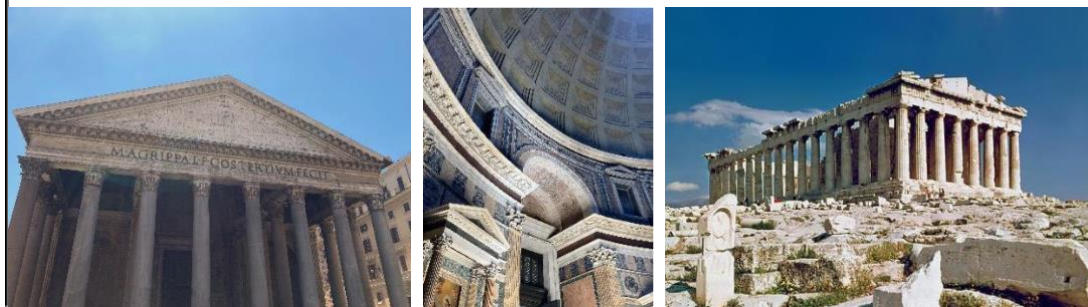
SAKRÁLNÍ ARCHITEKTURA__stavby církve římskokatolické

Marie Peršalová

Sakrální architektura je definována jako architektura zahrnující stavby mnoha podob reflektující zejména druh náboženství, dobu ve které vzniká a účelu, kterému slouží. Jedná se tak o objekty, kterým je přisuzován velký význam, čímž se stávají výraznými z hlediska vývoje architektury samotné. Změny ve vnímání universa i člověka mění podobu sakrálních staveb i jejich funkci a významnost. V minulosti měly sakrální stavby výrazný vliv na celou společnost, v současnosti definují každého z nás jiným způsobem, někteří se setkávají s drobnějšími stavbami, jako jsou Boží muka, jiní každodenně míjejí katedrálu dalece přesahující lidské měřítko. Všichni jsou však v úzkém spojení se sakrálními stavbami, s chrámy, jež oslavují bohy různých podob a jsou tak ovlivňováni přesahem, který na nás mají.

Stavby sakrálního charakteru se objevují již v antickém Řecku, kde vzniká chrám, jako sídlo boha, nikoli však místo obřadu a shromaždiště věřících. Chrám je zde vnímán jako individuální, autonomní stavba, jež se stává určitou paralelou na svobodu městského občana. Umístění však sahá do přírodních vlastností místa, které odrážejí posvátnost stavby samotné. Řecký chrám dodnes vyjadřuje nadčasový symbol dokonalosti, ke kterému se navracíme zejména v 19. a 20. století. V Římě se stal primárním předmětem architektury prostor, který je pojat v rozmanitých tvarech a formách, jež v kontextu sakrálních staveb vrcholí v Pantheonu, chrámu všech bohů, který je monumentálním shromaždištěm věřících, což je základním rozdílem mezi sakrálními stavbami Řecka a Říma.

Zánik antiky ovlivňuje první křesťanské stavby, jež se od samého počátku jeví jako praktické zejména v ohledu organizace lidu. První architektonicky významné stavby vznikají po roce 313, kdy si pro své bohoslužebné účely křesťané propůjčují formu antické baziliky, která s úpravami přetrvává po dlouhá staletí. Později vznikají románské dómy, které jsou dodnes důkazem věčnosti, síly a boží pevnosti, jež se prohlubuje v období budování gotických katedrál, jež vyjadřují nové hodnoty utvářející člověka – každodenní radosti ve formě květů, lidských tváří a prací s proporcemi, jež se výrazněji projevuje v období renesance, kdy se novým Písmem stává věda v čele s matematikou a fyzikálními zákony. Vědomě se architektura renesance navrácí k antické tradici, kterou propojuje s prvky křesťanství a dává za vznik dvěma typům staveb – chrámům scentrální dispozicí a chrámovým kostelům typu Il Gesú. Bohatá tvarovost, dualismus, iluzionismus ale také schopnost adaptovat se na jakékoli prostředí jsou charakteristickými rysy barokních staveb, které pracují zejména s působením prostoru na diváka. Revoluce ve vnímání sakrálních staveb přichází v rámci nástupu klasicismu a pozdějšího osvícenství, které je úzce spjaté s reformami ve světě, jež ovlivnily celkové pojetí architektury. Společnost se odvrací od náboženství k víře v lidský rozum, nicméně se stále budují chrámy odkazující zejména na antickou tradici. Po čtyřech staletích, kdy se architektura vyvíjí různými, avšak vždy celistvými směry, nastává období, kdy slohová jednota přestává existovat. Nedochozelo již k přirozenému vývoji, ale naopak dochází k návratu k historickým směrům, jež byly adaptovány na novodobé technologické postupy a materiály. Později dochází ke zjednodušení kostelů v rámci moderny a funkcionalismu, které jsou specifické zejména

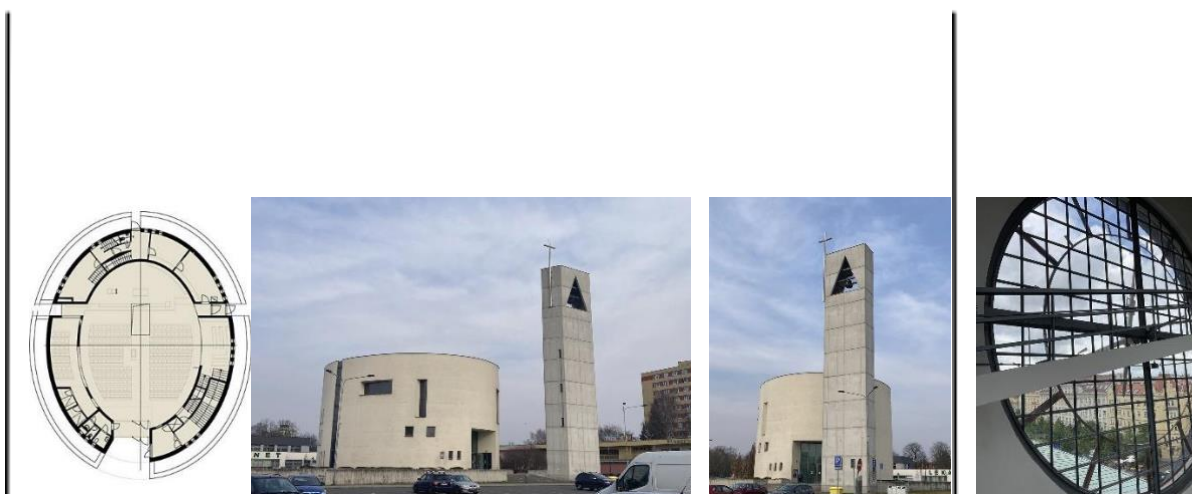

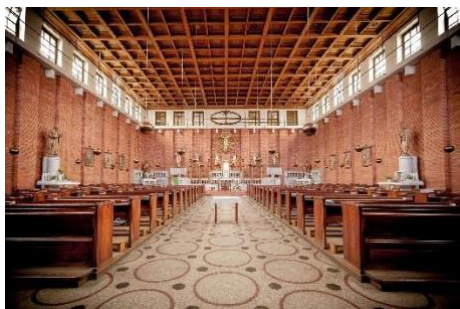
Parthenon obr.1 Pantheon obr.2 obr.3

pro využití prvků funkčních, nikoli pouze dekorativních. Současná tvorba na tyto principy navazuje a prohlubuje zejména využití novodobých konstrukcí, materiálů a technologií, jež sakrálním stavbám umožňují splňovat technické požadavky na stavby a ty se tak stávají realizovatelnými. (Ševčík, 2007)

Ačkoli má Česká republika druhý nejnižší podíl občanů hlásící se k náboženské organizaci v Evropě, nachází se na našem území mnoho staveb dokládajících, že toto území prošlo dlouholetým vývojem, kdy docházelo k četnému konvertování sakrálních staveb i víry samotné. V současnosti zastává naprosto dominantní postavení římskokatolická církev. (Wikipedia, 2022) Architektura odrážející se na stavbách souvisejících s tímto náboženstvím může být dvojího charakteru – sakrálního, či profánního. Církev zastává mnoho funkcí, jež reagují na potřeby společnosti, což se odráží na stavbách samotných. Mezi nejčastější druhy objektů sakrálního charakteru můžeme zařadit farní, filiální, poutní, klášterní, hřbitovní kostely, či hřbitovy samotné. Naopak světský charakter mívají stavby klášterů, far, pastoračních a společenských center, škol, nemocnic, léčeben dlouhodobě nemocných apod. (Rozehnalová, 1995, str. 18)

Interiér sakrálních staveb lze rozdělit dle využití na dvě části – presbytář, neboli kněžiště určené pro kněží a prostor pro věřící. V historii byly tyto části stavebně rozdělovány, a uživatelům tak byl vymezen prostor zcela radikálně. V současnosti jsou sakrální stavby koncipovány tak, aby byla jejich dispozice co nejotevřenější. V České republice může být příkladem této dispozice např. Kostel Nejsvětějšího srdce Páně na náměstí Jiřího z Poděbrad v Praze na Vinohradech, kde kněžiště splývá s prostorem lodi. Vytváříme tak propojení mezi věřícími a kněžími, které však respektuje posvátnost prostoru presbytáře a jeho význam není potlačen. (Ševčík, 2007)

Kostel sv. Ducha obr.4 obr.5 obr.6

Realizace: 2004-2007
Ing. arch. Marek Štěpán
Ostrava – Zábřeh (archiweb, 2007)

Kostel Nejsvětějšího srdce Páně

obr.7 obr.8

Realizace: 1928-1932
Jože Plečnik (wikipedia, 2022) Ostrava – Zábřeh

obr.9

Presbytář je dobře viditelným centrem kostela, jenž tvoří menza (oltář), ambon (vlevo od hlavního oltáře z pohledu vchodu) a sedes (sedadlo pro kněze). Nezbytnou součástí je také kříž, umístěný na oltáři, na zemi, či na stěně.

Prostor pro věřící by měl podporovat princip přiblížení věřících Kristu, kolem kterého se shromažďují. Hlavním mobiliářem tvořícím tuto část stavby jsou lavice, jenž by svým umístěním měly vyhovovat požadavkům z hlediska průchodů, které jsou zde specifické zejména svou vazbou na náboženské procesy, kterými mohou být průvody, klekání v rámci lavic, které by tak měly být vybaveny také klekátkem apod. Dalšími nezbytnými prvky jsou např. nádoba na svěcenou vodu, případně stolek pro obětní dary.

Součástí sakrálních staveb jsou také prostory zabezpečující hudební doprovod bohoslužby, tedy varhanní kruchty, kde se nachází dostatek prostoru také pro sbor. Předzpěv žalmů probíhá v návaznosti na presbytář ve vymezeném prostoru – schole, která se buduje zejména v případě větších kostelů.

V rámci sakrálních staveb se buduje také mnoho kaplí s různými významy a vazbami na náboženské procesy. Jedná se např. o adorační kapli, jenž vzniká v návaznosti na umístění svatostánku mimo presbytář. Je možno vybudovat menší kapli využívanou během všedních dnů, která má nižší kapacitu věřících a vede tak k úsporám. V rámci farních kostelů lze budovat také křtitelnici, která se obvykle vymezuje do prostoru křestní kaple.

Dalšími doplňkovými místnostmi může být např. zpovědní místnost, které se v současnosti dává přednost před zpovědnicí v rámci hlavního prostoru stavby, zpovědní síň, nebo místnost, která svou funkci mění v návaznosti na liturgickou dobu.

Technické a hygienické zázemí obnáší vybudování sakristie, jenž je napojena na presbytář a slouží k přípravám bohoslužby, sklad výzdoby a mobiliáře, úklidové místnosti, místnosti pro matky s dětmi a hygienická zařízení, která jsou rozdělena pro kněží, příslušující a věřící. Sociální zařízení nesmí být přístupno z hlavního sakrálního prostoru, buduje se tedy velmi často v návaznosti na vstupní vestibul.

Vstupní prostor, vestibul, umožňuje přístup do chrámu, ale zároveň odděluje provoz, jenž by neměly být v přímé návaznosti na hlavní prostor. Rovněž plní důležitou funkci z hlediska interakcí mezi samotnými věřícími,

jenž se zde seznamují, debatují a potlačují anonymitu. Na vestibul navazuje předprostor stavby, který se většinou výrazně projevuje v urbanismu obce, ve které se nachází. (Rozehnalová, 1995, str. 24-44)

Sakrální stavby jsou určeny pro konání liturgických procesů, jenž si zachovávají svůj charakter – dochází tak implementaci nových stavebních technologií, materiálů a konstrukcí, které jsou potřeba vzhledem k stále zvyšujícím se nárokům na výstavbu, do tradičních struktur, jenž se opírají již o antickou minulost.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

ŠEVČÍK, Oldřich. *Architektura - historie - umění: kulturně-civilizační vývoj v Evropě od antiky do počátku 19. století*. 2., rozš. vyd. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-2032-6.

TOMÍŠKOVÁ, Marie a Eva ROZEHNALOVÁ. *Církevní stavby*. Brno: Ústav územního rozvoje, 1995. ISBN 80-851-2448-3.

SEZNAM POUŽITÝCH INTERNETOVÝCH ZDROJŮ

Náboženství v Česku. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. Praha: Wikimedia Foundation, 2022, 25.10.2022 [cit. 2022-11-07]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/N%C3%A1bo%C5%BEnstv%C3%AD_v_%C4%8Cesku

Římskokatolický kostel sv. Ducha. In: *archiweb* [online]. Praha, 2018 [cit. 2022-11-07]. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/b/rimskokatolicky-kostel-sv-ducha>

Kostel Nejsvětějšího srdce Páně. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. Praha: Wikimedia Foundation, 2022, 27.10.2022 [cit. 2022-11-07]. Dostupné z: [https://cs.wikipedia.org/wiki/Kostel_Nejsv%C4%9Bt%C4%9Bj%C5%A1%C3%ADho_srdce_P%C3%A1n%C4%9B_\(Vinohrady\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Kostel_Nejsv%C4%9Bt%C4%9Bj%C5%A1%C3%ADho_srdce_P%C3%A1n%C4%9B_(Vinohrady))

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr.1 Parthenon [The Parthenon in Athens]. In: *commons.wikimedia.org* [online]. 26. srpna 1978 [cit. 2022-11-07]. Dostupné z: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:The_Parthenon_in_Athens.jpg

Obr. 2 Pantheon [Marie Peršalová]. Pantheon. 23. července 2022 [cit. 2022-11-07].

Obr. 3 Pantheon [Marie Peršalová]. Pantheon. 23. července 2022 [cit. 2022-11-07].

Obr. 4 Kostel sv. Ducha [Marie Peršalová]. Kostel Svatého Ducha. 18. března 2022 [cit. 2022-11-07].

Obr. 5 Kostel sv. Ducha [Marie Peršalová]. Kostel Svatého Ducha. 18. března 2022 [cit. 2022-11-07].

Obr. 6 Kostel sv. Ducha [Římskokatolický kostel sv. Ducha]. In: *archiweb.cz* [online]. 15. května 2018 [cit. 2022-11-07]. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/b/rimskokatolicky-kostel-sv-ducha>

Obr. 7 Kostel Nejsvětějšího srdce Páně [Marie Peršalová]. Kostel Nejsvětějšího srdce Páně. 28. května 2021 [cit. 2022-11-07].

Obr. 8 Kostel Nejsvětějšího srdce Páně [Kostel Nejsvětějšího srdce Páně interiér3]. In: *commons.wikimedia.org* [online]. 26. srpna 2013 [cit. 2022-11-07]. Dostupné z: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Kostel_Nejsv%C4%9Bt%C4%9Bj%C5%A1%C3%A1Dho_srdce_P%C3%A1n%C4%9B_interi%C3%A9r3.jpg

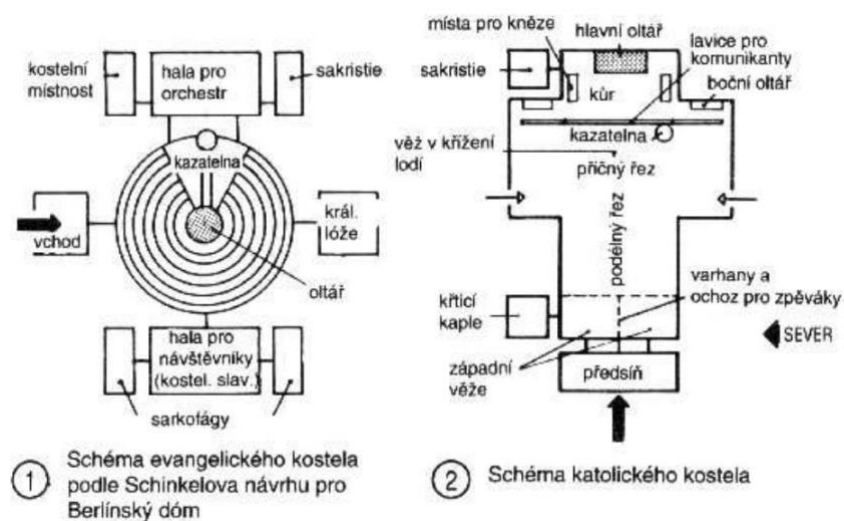
Obr. 9 Kostel Nejsvětějšího srdce Páně [Marie Peršalová]. Kostel Nejsvětějšího srdce Páně. 28. května 2021 [cit. 2022-11-07].

Dorota Świderová

KOSTEL – KATOLICKÝ A PROTESTANTSKÝ

Jsou skalárními stavbami, které slouží Křesťanům k modlitbě. Kostely slouží náboženským obřadům proto i jejich forma má vzházet z náboženských kultů a liturgie. Forma protestantského a katolického kostela se liší.

Obr. 1 provozní schéma

Tak jako u kostelů jiných církví jsou určité změny, tak i u sakrálního mobiliáře se vyskytují rozdíly. V katolickém kostele součástí lavic musí být klekátko, v evangelickém kostele klekátko není.

Uspořádání a tvar lavic má velký význam pro rozměry prostoru, jeho vzhled, slyšitelnost a výhled. 3

Při návrhu veškerého mobiliáře v sakrálních objektech je třeba pamatovat na jednoduchost a eleganci všech prvků.

Nesmíme rovněž opomenout boční prostory, mezi které patří např.: klubovna, prostor pro děti, toalety, úklidová místnost – navrhuje se větší pro přípravu květin, kterými se zdobí kostel.

Před kostelem by měl být dostatečně velký volný prostor k manipulaci pohřebního vozu. Je potřeba navrhnout parkování a navrhnout doplňující prostory kostela.

V dnešní době existuje spousta moderních kostelů. Liší se v použitých stavebních materiálech a technologiích. Velká část kostelů je prosklená, používá se barevné sklo, ocel, beton a další. Výsledkem jsou dechberoucí kostely. Církev se totiž dokáže přizpůsobovat době, a stejně jakož to v baroku či gotice přispívá světovému kulturnímu dědictví skvostnými stavbami. Příkladem může být Kostel blahoslavené Marie Restituty v Brně.

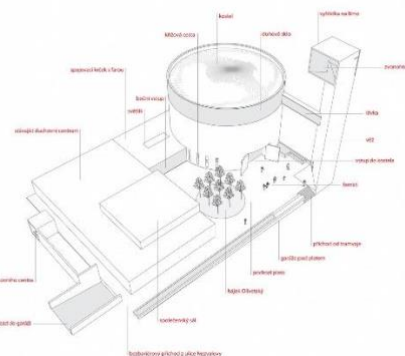
Kostel byl postavený v letech 2017–2020 podle návrhu architekta Marka Jana Štěpána. 4

KOSTEL BLAHOŠLAVENÉ MARIE RESTITUTY, BRNO - LESNÁ

Navrhovaný kostel je postaven na půdorysu kruhu, jenž je odvěkým symbolem nebe a věčnosti (čtverec oproti tomu odkazuje na zemi a pomíjivost). Velikost kostela není taková, aby byla hmotově dominantní vůči okolním panelovým domům. Proto je nutné vyjádřit jeho význam a sakrální charakter měřítkem a tvarem. Z tohoto důvodu byl pro půdorys zvolen kruh a na něm vystavěna válcová hmota – je odlišitelná od okolní liniové zástavby. 5

Dominantou je trojúhelná věž, na jejímž vrcholu je navržena vyhlídka. Moderním pojetím je rovněž navržení podzemních garáží. Je zde navrženo duchovní centrum, které s kostelem pojí spojovací krček, ve kterém jsou umístěny sakristie pro kněží a ministranty, úklidová místnost, WC a schody do suterénu. V duchovním centru se nachází víceúčelový sál, knihovna, učebny a zázemí. Je zde možné uspořádat výstavu nebo koncert, hrát divadlo nebo třeba ping-pong.

V dnešní době tímto způsobem funguje více církevních center, např. kostel v Ostravě – Zábřehu. Návštěvníci chtějí zde trávit příjemný čas. Otázkou však zůstává, zda k stavbám jako je kostel je nutno navrhovat prostory tohoto typu volnočasové aktivity.

obr.2 Kostel blahoslavené Marie Restituty obr.3 Kostel blahoslavené Marie Restituty schéma

KOSTEL BOŽÍHO TĚLA V GUTECH, Třinec

Jedná se o dřevěný kostel z 1. poloviny 16. století. Do roku 2017 byl nejstarším dochovaným dřevěným kostelem na Těšínsku – na okraji vesnice Guty - části města Třinec. 6

Fakt, že se řadí k nejstarším roubeným kostelům poukazuje jeho čtvercový půdorys – téměř čtvercová loď a o něco užší, rovněž čtvercový presbytář.

Nejstarší záznam o existenci kostela poskytoval letopočet 1563 nad vstupem do sakristie. Tuto dataci, podepřenou i letopočtem 1565 na kostelním zvonu, potvrdil dendrochronologický průzkum ze srpna roku 2014, provedený Ing. Tomášem Kynclem. Kostel nesl všechny známky místní podhorské sakrální architektury. Byl obehnán krytým ochozem zvaným sobota. Interiér kostela byl vyzdoben díly místních umělců žijících v 17. a 18.

století. V 19. století byl kostel několikrát opravován, avšak zachoval si svou původní goticko-renesanční podobu. 7

V roce 2017 kostel do základů vyhořel. Za vinu mohou dva mladí žháři. V srpnu zahájilo město Třinec veřejnou sbírku na jeho obnovu. Replika kostela byla slavnostně vysvěcena 6. června 2021. Zajímavostí je, že kříž, který se dotýkal spáleného kostela, neshořel.

obr. 4 kostel v Gutech původní podoba obr. 5 kostel v Gutech původní replika

ZÁVĚR

Tak jako každá kultura a církev představuje jiné tradice a rituály, tak i stavba pro něj určená musí splňovat konkrétní požadavky. V dnešním 21. století navštěvujeme církevní stavby z minulých století, je potřeba abychom tyto církevní stavby nadále chránili pro další generace a stavěly takové stavby, aby budoucí generace s údivem obdivovali stavby z gotiky, baroka, ale i 21.století.

Také je třeba pamatovat na to, aby církevní stavby byly nadále využívány účelům, k jakým byly navrženy, nikoli k jiným aktivitám, které by shazovaly a zneuctivaly tento typologicky druh staveb.

ZDROJE

[1] Sakrální stavba. In: Wikipedia : the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001. [cit. 2022-11-06]. Dostupné z: <https://1url.cz/8r41g>

[2] Sakrální stavby. In: temata.rozhlas [online]. 2009. [cit. 2022-11-06]. Dostupné z:

<https://1url.cz/7r41S>

[3] NEUFERT, Ernst. Navrhování staveb: příručka pro stavebního odborníka, stavebníka, vyučujícího i studenta. Přeložil Pavel SCHIER. Praha: Consultinvest, 1995. ISBN 80-901486-4-6.

[4] Kostel blahoslavené Marie Restituty. In: Archiweb : archiweb.com [online]. [cit. 2022-11-06]. Dostupné z:

<https://1url.cz/HrT2w>

[5] Kostel blahoslavené Marie Restituty. In: Archiweb : archiweb.com [online]. [cit. 2022-11-06]. Dostupné z:

<https://1url.cz/HrT2w>

[6] Kostel Božího Těla (Guty). In: Wikipedia : the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001. [cit. 2022-11-06]. Dostupné z: <https://1url.cz/Rr41v>

[7] ROSOVÁ, Romana, 2014. Dřevěné kostely Těšínska a severovýchodní Moravy. Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Ostravě. ISBN: 978-80-85034-79-0

SEZNAM POUŽITÝCH OBRÁZKU:

Obr. 1 provozní schéma. Dostupné z: NEUFERT, Ernst. Navrhování staveb: příručka pro stavebního odborníka, stavebníka, vyučujícího i studenta. Přeložil Pavel SCHIER. Praha: Consultinvest, 1995. ISBN 80-901486-4-6.

Obr.2 Kostel blahoslavené Marie Restituty. Dostupné z: <https://1url.cz/HrT2w>

Obr.3 Kostel blahoslavené Marie Restituty schéma. Dostupné z: <https://1url.cz/HrT2w>

Obr. 4 Kostel v Gutech původní podoba. Dostupné z: <https://1url.cz/Rr41v> Obr.5 Kostel v Gutech replika.

Dostupné z: <https://1url.cz/cr41Y>

Dominika Repáňová

Počiatky sakrálnej architektúry

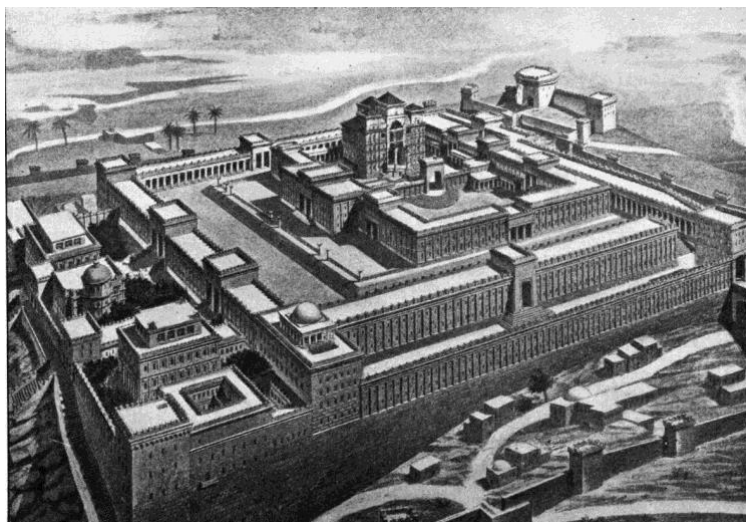
Dejiny sakrálnej architektúry pozorujeme už v období niekoľkých storočí pred Kristom, kedy sa na verejných priestranstvách objavujú rôzne obetné oltáre a stánky. Medzi prvú sakrálnu monumentálnu stavbu môžeme považovať stavbu Šalamúnovho chrámu v Jeruzaleme z obdobia 10. storočí pred Kristom. V priebehu svojej histórie bol niekoľkokrát prestavený. Slúžil na účely starovekého izraelského náboženstva. Už z Biblie sa dozvedáme presné proporcie tohto chrámu. „*Dvadsať lakťov od zadného múru chrámu postavil z cédrových dosiek priečku od dlážky až po hrady. Tak vytvoril vnútri príbytok, čiže veľsvätyňu.*”¹ Môžeme konštatovať, že touto výstavbou a dispozíciou vytvoril tak akúsi ideovú predstavu pre výstavbu ďalších chrámov a kostolov.

Kresťanská sakrálna architektúra

V období pred oficiálnym uznaním kresťanstva, nevznikala výrazná potreba budovania chrámových stavieb. Táto potreba vznikla až po Milánskom edikte v roku 313 po Kristovi, kedy bola uznaná samostatnosť kresťanského náboženstva v Rímskej ríši. Týmto ráznym krokom a prijatím viery pohanských ľudí, sa objavuje potreba miest pre zhromažďovanie ľudu.

V rannej kresťanskej Európe sa typickou stavbou pre slávenie stala bazilika. Jej podstata nadväzovala na koncept starých rímskych bazilík, ktorá vo svojej dobe vyhovovala zhromažďovaniu väčšej masy ľudí. Priestor kresťanskej baziliky bol najčastejšie trojloďový s hlavnou loďou a dvomi postrannými loďami. Stredná loď bývala vyššia a širšia a zhora osvetlená. Bývala oddelená od bočných lodí stĺporadím a ukončená apsidou. Vstupovalo sa do nej z predsiene a rajskej záhrady umiestnenej pred loďou. V apside bol umiestňovaný oltár, ktorý bol zároveň aj hrobom mučeníka. V tomto období sa chrámy stavali najmä na takýchto hroboch

V stredoveku sa stali populárne stavby chrámov, ktoré boli hlavnou, centrálnou stavbou obcí. Chrám zohrával dôležitú úlohu a bol symbolom večného života. V byzantskej architektúre sa prejavuje moc cisára, ktorý sa výrazne podieľal na výstavbe chrámov. Nebolo ani ničím výnimočným, že sa chrámy stavali práve na hroboch cisára. Typickým bolo pre túto časť Európy stavať baziliky helenistického typu, zatiaľ čo v západnej Európe bol typický latinský

Obrázok 1: Jeruzalemský chrám

typ. Neskôr sa významným prvkom pri výstavbe sakrálnej architektúry stala kupola, ktorá predstavovala aj akýsi symbol nebies.

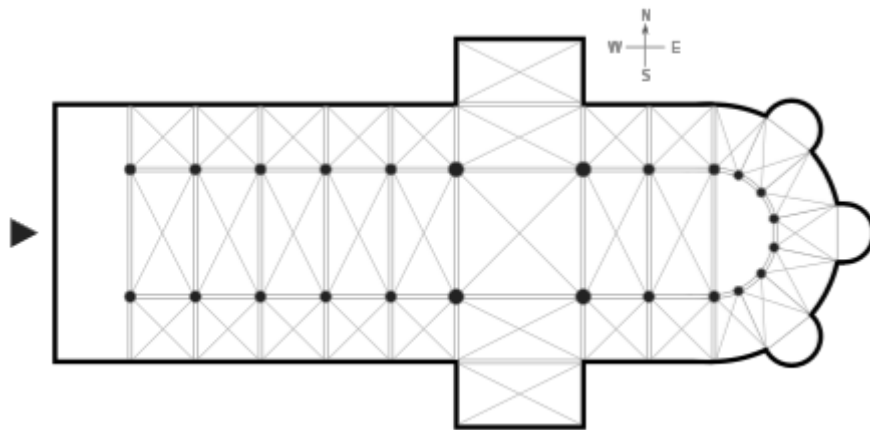
Kostoly podľa Neuferta

*„Tieto božie budovy slúžia náboženským obradom, preto aj ich stavebná forma má vychádzať z náboženskej kultúry.“*² Spolupráca architekta a cirkevného úradu je veľmi dôležitá súčasť návrhu božích chrámov. Pri koncepte a realizácii treba zároveň dbať na stavebné zákony, pravidlá pre zhromažďovacie priestory a dôležitý je návrh pre bezbariérovosť celého priestoru.

Architektúra sakrálnych stavieb vychádza aj z kresťanskej symboliky. Môžeme to vidieť už pri návrhu pôdorysu a orientácii kostola v smere západ-východ. Najčastejšie sa navrhuje pôdorys latinského kríža. V minulosti bol chrám len pre kňazov, neskôr sa priestor ľudu presunul do vnútra chrámu, kde pre kňazov zostal len priestor chóru, ktorý sa zvykol oddeľovať mrežou od priestoru ľudu. V ohradenom priestore bol umiestnený vysoký oltár a liturgia sa konala chrbtom k ľudu. *„Vo veľkých priestorných kostoloch bola duchovným vyhradená aj stredná časť dómu, tzv. srdce kostola.“*²

Požiadavky na výstavbu dnešných kostolov

Aj dnes chrámy delíme na dve časti - časť pre veriacich a časť pre výkon liturgie. Po druhom vatikánskom koncile sa tieto dve časti začínajú zlučovať do jednej. Presbytérium sa najčastejšie umiestňuje ako v minulosti a to do zadnej časti. Avšak už možno nájsť aj výnimky kedy sa tento vyvýšený priestor dostáva do centra medzi ľud. V minulosti bol výlučne v zadnej časti a v jeho centre bol umiestnený bohostánok. V novo realizovaných kostoloch už vidíme umiestnenie bohostánku v inej než centrálnej časti presbytéria, ale stále je jeho súčasťou. Ďalšími nevyhnutnými potrebami presbytéria je oltár, na ktorom sa koná premenenie. Musí byť celý prístupný. Bohoslužba slova sa koná spoza rečnickeho pultu - kazateľnice. Bohoslužba sa dnes už slúži čelom k veriacim aby mohli sledovať celý proces premeny Kristovo tela a krvi. Ešte v starších kostoloch vieme nájsť vyvýšenú kazateľnicu, na ktorú kňaz vystupoval po schodoch nad hlavy veriacich. Dnes sa už ale nevyužívajú. V presbytériu musia byť umiestnené premiestniteľní kríž a abak - odkladací stolík. Po okrajoch týchto priestorov býva miesto pre miništrantov a kňaza. V katedrálach býva miesto pre biskupa umiestnené na ose za oltárom. V blízkosti je umiestnená krstiteľnica a počas roka mimo veľkonočných sviatkov pri nej aj svieca Paškál. Netreba zabudnúť ani na umelecké stvárnenie zasvätenia kostola akým je napríklad maľba, vitráž alebo socha. Na tento priestor priamo nadväzuje sakristia. Sakristia slúži na prípravu kňaza a miništrantov na slúženie bohoslužby. Musí mať aj dostatok priestoru na odkladanie kňazských sután a miništrantského odevu.

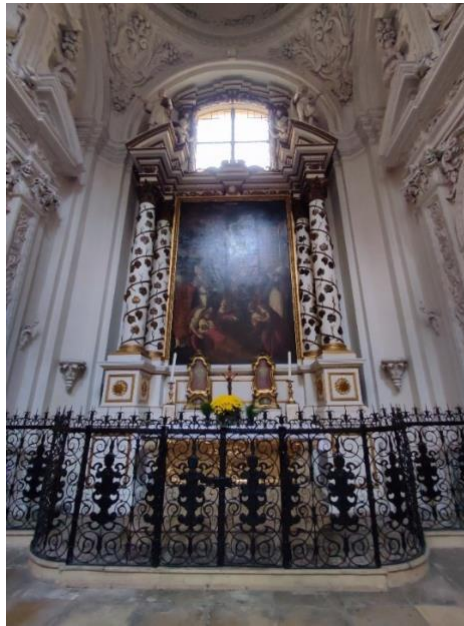
Obrázok 2: Pôdorys v tvare kríža

Obrázok 3-4: Príklad vyvýšenej kazateľnice

Súčasťou väčších kostolov býva aj menšia denná kaplnka. Slúži na bohoslužby, kde sa nepredpokladá väčšia účasť ľudí. Tvorí intímny priestor, kde sa ľudia združujú a prežívajú spoločnú chvíľu slávnosti. V priestore chrámu môžu byť taktiež aj ďalšie menšie kaplnky rôzneho zasvätenia. Vo verejnom priestore ľudí po stranách stien sú umiestnené spovednice. Dnes môže byť spovednica aj príslušná samostatná miestnosť. Do kostola sa vstupuje zo vstupného vestibulu, ktorý býva často s nižším stropom pre zvýšenie účinku zo zážitku. Z vestibulu, prípadne z priestoru pre ľudí môžu byť prístupné ďalšie miestnosti ako je klubovňa, prípadne skúšobňa pre spevákov a wc. V priestore kostola býva súčasťou aj chór a varhany. Vstupný priestor musí byť bezbariérový a s priestorom aspoň pre jedno pohrebné auto pri pohrebnej slávnosti na dôstojné prenesenie zostatkov zosnulého. V okolí je dôležité myslieť pri návrhu aj na dostatočný počet parkovacích miest.

Obrázok 5: Varhany a chór Obrázok 6: Postranná kaplnka

ZDROJE:

1. Biblia, 1 Kr 6:16, Katolický překlad, SSV
2. ISBN 80-901486-4-6, Navrhování staveb, Neufert, Vydavatelství Consult Invest, 1995 ISBN 80-85124-48-3,
3. Církevní stavby, E. Rozehnalová, Brno Ústav územního rozvoje, 1995

ZDROJE OBRÁZKOV:

1. https://cs.wikipedia.org/wiki/%C5%A0alomoun%C5%AFv_chr%C3%A1m#/media/Soubor:Jerusalem_Ugglan_1.jpg
2. https://www.wikiwand.com/sk/Kres%C5%A5ansk%C3%A1_sakr%C3%A1lna_architekt%C3%BAra#Media/S%C3%BAbor:Cathedral.svg
3. Heiliggeistkirche, Mníchov, Foto – Dominika Repáňová, 2022
4. Heiliggeistkirche, Mníchov, Foto – Dominika Repáňová, 2022
5. Frauenkirche, Mníchov, Foto – Dominika Repáňová, 2022
6. Theatinerkirche, Mníchov, Foto – Dominika Repáňová, 2022

HŘBITOVY

Dominika Repáňová

Cintoríny slúžia ako miesto posledného odpočinku pre pozostatky ľudskej telesnej schránky. Prevažne sa jedná o verejne prístupné miesta kde si môžu prísť ľudia uctiť pamiatku svojich rodinných zosnulých. Môžeme ich taktež nazvať tiché pokojné miesta uprostred živého chaosu miest a obcí. Keďže tieto priestory slúžia ako verejný priestor je dôležité dbať o ich úpravu a venovať im starostlivosť. V minulosti sa zriaďovali cintoríny v bezprostrednom okolí chrámov a kostolov. Ešte pred výstavbou týchto sakrálnych stavieb sa zriaďovali rôzne stavby pre uloženie mŕtvych ako sú katakomby prípadne aj egyptské pyramídy môžeme zaradiť do takéhoto druhu stavby. Cintoríny v blízkosti kostolov symbolizovali aj prepojenie pozemského života s tým posmrtným. Ľudia sa tu stretávali v kostole a zároveň slávil všetky sviatosti so svojími blízkymi a ich dušami. V časoch morovej epidémie sa presúvajú tieto hrobové priestory mimo obcí. Dokonca v zúfalstve a strachu o svoj život sa zriaďovali aj masové hroby, kde ukladali viacero mŕtvych na jednu kopy bez patričného zaopatrenia.

Neskôr je opätovný návrat a zriaďovanie cintorínov v priestoroch obcí. Preto je veľmi dôležité zabezpečiť dobrý prístup na toto miesto. Mali by byť v pešej dostupnosti od zastávok verejnej dopravy a mať taktiež dostatok parkovacích miest pre vzdialenjších príbuzných prichádzajúcich autom. Ak sa cintorín nachádza mimo obce, mal by byť umiestnený na okraji lesa so starými stromami a nemal by byť ďalej ako 3-5 kilometrov za hranicou posledného domu. Pôda je dôležitá aby bola vhodná na kopanie. Hladina podzemnej vody by mala byť hlbšia ako 2,5 – 3 metre, alebo musí byť odvedená drenážou. Bolo by vhodné cintorín zabezpečiť prísunom vody pre zalievanie zelene a kvetín.

Vhodná plocha cintorínu na 100 000 obyvateľov je aspoň 40 hektárov vrátane ciest a voľných plôch. Hroby tvoria 50 – 65 percent celkovej plochy. Hrobové miesta delíme na hroby s uložením do zeme, ktoré tvoria 70 percent plochy a hroby určené pre spopolnenie tvoriace zvyšných 30 percent.

Súčasťou cintorínov je zeleň, ktorá môže mať výrazný vplyv na psychiku návštevníkov a tiež tvorí akési intímne prostredie. Miesto pre zhromaždenie smútiacemu rodiny a márnica bývajú zväčša umiestnené v strede alebo pri vchode. Pri vstupe do márnice môžeme situovať alej stromov v šírke 3,5 – 4 metre. V dispozícii je potrebné myslieť na zázemie ako je pedajňa kvetov a vencov, prípadne menšieho občerstvenia, toalety pre návštevníkov a priestory pre celkovú údržbu cintorínov. Nesmie sa zabúdať ani na skládku odpadu a jeho bezpečné vyváženie.

Pohrebiska môžeme radiť aj k neverejným spravovaným napríklad cirkevným rádom, kde majú prístup len určitý pozostalí. Ešte v starších cintoránoch sa nachádzajú aj väčšie rodinné hrobky, ktoré patria taktiež do

neverejných priestorov. Najčastejšie sú situované do murovaného oplotenia cintorínov. O tieto pohrebiská sa starajú súkromné osoby. Verejné cintoríny spadajú pod správu obcí alebo cirkvi a každá obec by mala zabezpečiť pohrebné priestory pre svojich občanov. Ak nie je schopná to zabezpečiť na svojom území, je možné dohodnúť pochovávanie v susedných obciach.

V minulosti vidíme určité rešpektovanie usporiadanie cintorína. Priestory hrobov boli členené podľa osobitosti spoločenstva. Príkladom toho je pochovávanie podľa veku, podľa národností, vierovyznania, rodinnej príslušnosti alebo etnickej odlišnosti. Dnes sa od toho upúšťa. Avšak poznáme delenie hrobov na kresťanské a židovské cintoríny, osobitnou špecifikáciou sú vojnové hroby.

Veľkosť radových hrobov môže byť odlišná v závislosti od veku zosnulého. Zatiaľčo na Slovensku prevláda ešte tento typ pochovávania, v Českej republike sa naplno rozbehlo spololňovanie a potreba priestorov na takéto ukladanie popola. Uloženie popola môže byť viacerými spôsobmi. Bežnými sú urnové hroby, rozptýlové háje a kolumbária. „Oddiely v stenách kolumbária majú obvyklú šírku a hĺbku 38 – 40 cm a výšku 50 – 60 cm.“²

Obrázok 1: Vojenský cintorín v Kopačanoch

Obrázok 2: Kolumbárium Brno

Architektonické riešenie

„ Veľmi cenná a dôležitá je spolupráca s architektom pri plánovaní celkovej koncepcie riešenia cintorína a jednotlivých požiadavkou na vybavenie cintorína, výsadbu a ďalšie faktory. Na mnohých pohrebiskách sa stretávame s „živelnou“ a nekoordinovanou výstavbou odlišných typov hrobov a hrobových zariadení a s ešte živelnjšou výsadbou rôznorodej zelene a s neorganizovanou skládkou odpadu. Všetky tieto faktory by mal vziať provozovateľ v úvahu, rovnako ako fakt, že cintoríny nezriaďujeme na dekádu, či na dĺžku jedného ľudského života. Pohrebiská, ktoré boli v minulosti zriaďované, slúžia spoločnosti často po celé storočia.“¹

Potrebu otázkou do budúcnosti je riešenie úpadku a zanikania niektorých starších cintorínov, ktoré bývajú často miestami kriminality a vandalizmu. Nájdeť ale aj vhodné a pekné príklady premeny takéhoto pohrebiska na verejné parky.

ZDROJE:

1. ISBN 978-80-7357-680-6, Pohřbívaní a hřbitovy, Stejskal Dávid, Praha : Wolters Kluwer, 2011
2. ISBN 80-901486-4-6, Navrhování staveb, Neufert, Vydavatelství Consult Invest, 1995
3. <https://www.startitup.sk/buducnosti-vyzerat-pochovavanie-cintoriny/>

ZDROJE OBRÁZKOV:

1. <https://www.teraz.sk/ceskoslovensky-rok-obrazom/vojensky-cintorin-v-kopcanoch-bol- sucast/300540-clanok.html>
2. <https://web.pohrby.cz/sluzby/kolumbarium/>
3. https://www.startitup.sk/wp-content/uploads/2016/03/first_pe-1.jpg?x58751

KULTURNÍ STAVBY___DIVADLA

Marie Peršalová

Kultura bývá často přirovnávána k zemědělství. Jedná se o dva pojmy, jenž spolu zdánlivě nesouvisí, oba jsou však založeny na postupném pěstování bohatství tkvícího v přírodních i nepřírodních nezbytnostech pro lidský život, založený na harmonických vztazích. Kulturní stavby tak mají za úkol brát na sebe podobu zdrženlivého prostředníka mezi kulturou a společností. Jedná se o prostor, který je sváteční a zvláštní, recipient by měl být schopen okamžitě nastartovat obrazotvornost tak, aby byl schopen pojmout originální interpretaci umění, které je poté schopen vyhodnotit.

Stavby pro kulturu zahrnují zejména divadla, kina, koncertní sály, tančírny, galerie, muzea, případně také stavby pro osvětlu, kterými mohou být kongresové budovy, nebo knihovny. Kultura úzce souvisí také s duchovní osvětou, jenž je spojena s budovami sakrálními, reprezentovány např. kaplemi, kláštery, či kostely. Existuje rovněž mnoho kulturních staveb, které umožňují více funkcí najednou. Takovými multifunkčními stavbami mohou být kulturní domy nebo multifunkční haly sloužící většinou ke shromažďování většího počtu diváků.

Divadla vznikají pravděpodobně na základě pravěkých slavností a rituálů, jenž byly pro tehdejší společnost velice zásadní. Tento rys byl doložen i v rámci divadel starořeckých, kde se uprostřed tehdejšího jeviště nacházel oltář, dokládající spiritualitu aktů spojených s divadlem. Řecká divadla se konkrétně vyvíjejí z kultovních písní zpívaných na počest boha Dionýsa a z epického vypravěče homérského rázu. Římské divadelní stavby pak navazují na řecká divadla a mnoho základních principů přejímají. *„Divadlo bylo jak v řeckých poleis, tak i na území římského impéria reprezentativní stavbou. Římské divadlo nepotřebovalo využívat terén, bylo architektonickým celkem vystavěným nad zemí jako honosná vícepatrová budova. Reprezentativní ráz zdůrazňuje i stavební materiál: mramor, jemný vápenec, hrubozrnný slepenec. Římskému publiku vyhovovala zábava a podívání, obecnostvo chtělo být rozptylováno. Spojením dvou divadel na obrovských otočných hřidelích vznikla oválná plocha jeviště i hlediště a tím i pozdější nový druh římského divadla: amfiteátr.“* (Ševčík, 2007, str. 112). Základními částmi divadla tak zprvu jsou koilon, neboli stoupavé hlediště a skéna, původně stěna za jevištěm, která nezakrývá průhled do okolní krajiny, ale naopak s ním počítá, neboť divadlo často stávalo na vršku. Význam, zejména architektonický, získává skéna za helénismu a v době římského impéria, kdy dosahuje výškové úrovně horních sedadel. (Ševčík, 2007, str.112). Vznik divadla, úzce spjatý hlavně s antikou, je důležitým pro další vývoj, i jeho chápání v rámci současnosti. V antickém divadelním umění hovoříme o tzv. hereckém paradoxu, jenž spočívá v naladění se diváka na herce, v jistém pochopení a překonání masky, schopnosti pocítit emoce, jenž herec skrze masku předává a dosáhnout výjimečnosti, nikoli každodennosti.

Již odedávna je důležité volit vhodné umístění kulturních staveb spjaté s orientací ke světovým stranám, ale i zdravotní místa tak, jak tuto problematiku popisuje Vitruvius ve svých knihách, kde se mimo jiné zabývá problematikou rozvržení prostoru, který by měl obsahovat dostatek přepážek mezi oddíly sedadel, které jsou přirozeně rozvrženy v poměru k výšce divadel a nesmějí být vyšší, než kolik činí šířka uličky. Vše má totiž

návaznost na šíření zvuku, jenž je pro divadla jednou z nejdůležitějších kvalit. Místo nesmí být hluché, musí zde být hlas jasný a srozumitelný. (Vitruvius, publikováno 1951, str.164)

Divadla jsou v současnosti rozdělována z hlediska mnoha kritérií, ty nejdůležitější, jenž ovlivňují prostor jsou zejména úloha herců, hudby a uspořádání. Můžeme tedy rozlišovat divadla s herci na scéně, loutková divadla, jejich kombinaci, případně syntetické divadlo, které sjednocuje jednotlivá umění a zároveň tak není schopno respektovat specifické vlastnosti jednotlivých uměleckých oborů. Rozlišujeme-li divadla dle hudební úlohy, pak se jedná buď o činohru, nebo operu. Z hlediska prostorového uspořádání pak existuje divadlo s centrálním

jevištěm, s proměnným uspořádáním jeviště a hlediště, nebo kukátkový typ divadla, případně divadlo v přírodě.

Obecné rozdělení určující pojetí celé stavby zahrnuje dva rozličné charaktery – operu a činohru. Opera svou dispozicí navazuje na italskou tradici z 18. a 19. století – tedy architektonické i prostorové rozdělení jeviště a hlediště. Opera je vnímána jako velice reprezentativní stavba, jenž reflektuje význam místa, ve kterém se nachází a bývá tak navrhována pro značný počet návštěvníků. Pro praktický příklad lze uvést klasicistní budovu La Scala v Miláně, jejíž kapacita je 2 800 diváků. Naopak činohra pokračuje v tradici německého reformního divadla z 19. století, kde je forma hlediště charakterizována jako velké přízemí s vysunutou předscénou. Někdy je také využit princip anglického divadla, kdy je jeviště umístěno v prostoru jeviště. Jestliže v jedné budově slučujeme operu a činohru, pak ve většině případů převládají požadavky opery.

Velikost hlediště, tedy prostoru určeného pro diváky se odvíjí od jejich počtu, který ovlivňuje velikost půdorysu – počítáme 0,5 m² na sedícího diváka, což souvisí s šířkou sedadla a nutného rozestupu řad. Akustické požadavky pak přímo souvisí s objemem prostoru a prouděním vzduchu. Proporce hlediště ovlivňují nejen sluchové, ale také zrakové vnímání představení odehrávajícího se na jevišti a vyplývají z psychologického vnímání. Požadavek dobrého výhledu ze všech míst je zabezpečen stanovenou maximální vzdáleností poslední řady od čáry portálu, jenž je pro činohru stanovena na 24 metrů a pro operu na 32 metrů. Dobrá viditelnost souvisí také s plným převýšením sedadel, které je nutné v každé druhé řadě, neboť diváci sedí v mezerách řady předchozí. Obloukové uspořádání diváků je využíváno nejen díky lepší viditelnosti, ale zároveň také v návaznosti na vzájemné vnímání diváků, kteří tak mohou vidět bezprostřední reakce na představení.

Jeviště je rozděleno podle základní plochy na jeviště úplná, malá a hrací plochy, jenž mají za úkol zvětšit jevištní plochu. Základním kritériem pro odvození rozměru jeviště jsou čáry viditelnosti z hlediště. Do rozměrů vlastní plochy jeviště poté vstupují také manipulační a pracovní plochy, jenž celý prostor dále zvětšují.

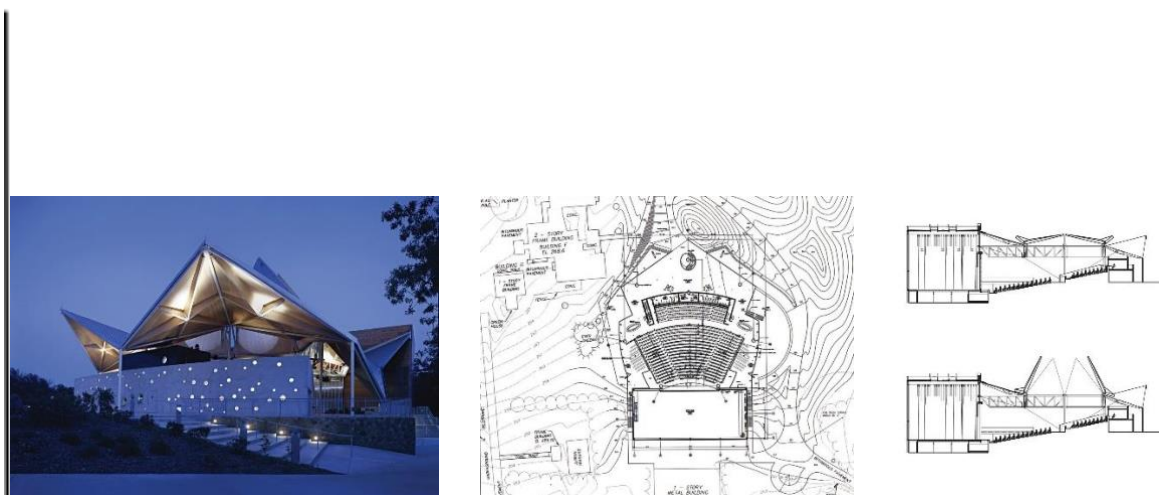
Ačkoli se do 19. století uplatňoval pouze klasický jevištní systém, jenž využívá pouze hlavní jeviště, v moderních divadlech je tento prostor doplňován o prostory vedlejších jevištních ploch, kde jsou přesouvány dekorace a odkládací plochy pro podesty a tribuny. Tento technický vedlejší prostor by měl být stejně velký, jako hlavní jeviště. Nejen dekorace, ale i předměty spojené s představením jsou uchovávány v rámci skladů dekorací, prospektů, nábytku, kostýmů apod. Dalšími doplňujícími prostory divadla jsou divadelní dílny, prostory pro personál – šatny, umývárny, denní místnosti, kanceláře, speciální prostory spojené s odbornými činnostmi, jako jsou místnosti pro zvuk, osvětlení, rekvizity a kostýmy. Každé divadlo musí být opatřeno také zkušebnou, která odlehčuje provoz hlavního hlediště. Technické zajištění provozu vyžaduje prostory pro rozvody technické infrastruktury.

Teatro alla Scala obr.1 obr.2

Prostory pro návštěvníky obnášejí vlastní foyer, které kromě čekárny a shromažďovacího prostoru plní také funkci výstavního prostoru, vstupní halu, restauraci, kuřárnu, šatnu a hygienické zázemí. (Neufert, 2000, str. 421-429)

Divadla jsou díky svému kulturnímu a společenskému přesahu významnými kulturními stavbami, jenž vyžadují jiné vnímání času i místa, úzce související s nevsedností daných prostor a aktivit, které se zde pravidelně konají. Historický vývoj zachovává původní struktury, které doplňuje o prostory pojící se zejména k technickému zabezpečení budov, ale zároveň k novým pojetím představení samotného, jenž hledá alternativy, které se projevují na celkové koncepci provozního řešení divadla i architektonického pojetí. Typickým moderním příkladem divadla může být např. Bengt Sjostrom Starlight Theater od Studio Gang Architects.

obr.3 obr.4 obr.5

Bengt Sjostrom Starlight Theatre Realizace: 2003
Studio Gang (archdaily, 2003)
Ostrava – Zábřeh

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

ŠEVČÍK, Oldřich. *Architektura - historie - umění: kulturně-civilizační vývoj v Evropě od antiky do počátku 19. století*. 2., rozš. vyd. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-2032-6.

Deset knih o architektuře: kulturně-civilizační vývoj v Evropě od antiky do počátku 19. století. Vydání páté, v AK čtvrté. Praha: Arista, 2021. Antická knihovna (Arista: Baset): Baset). ISBN 978-80-86410-82-1.

NEUFERT, Ernst. : *podklady, normy, předpisy o zřizování, stavbě, tvorbě, nárocích na prostor, na prostorové vztahy, tvoření rozměrů budov, místností, zařízení, přístrojů*. Praha: Consultinvest, c1995. ISBN 80-901-4864-6.

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr.1 Teatro alla Scala [Milan – Scala - Facade]. In: *commons.wikimedia.org* [online]. 9. srpna 2011 [cit. 2022-11-09]. Dostupné z: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Milan_-_Scala_-_Facade.jpg

Obr.2 Teatro alla Scala [Architettura La Scala operahouse]. In: *commons.wikimedia.org* [online]. 7. září 2014 [cit. 2022-11-09]. Dostupné z: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Architettura_La_Scala_operahouse.jpg

Obr. 3 Bengt Sjostrom Starlight Theatre [Bengt Sjostrom Starlight Theatre]. In: *archdaily.com* [online]. 20. listopadu 2003 [cit. 2022- 11-09]. Dostupné z: <https://www.archdaily.com/28649/bengt-sjostrom-starlight-theatre-studio-gang-architects/501066a328ba0d4222001cfb-bengt-sjostrom-starlight-theatre-studio-gang-architects-image>

Obr. 4 Bengt Sjostrom Starlight Theatre [Bengt Sjostrom Starlight Theatre]. In: *archdaily.com* [online]. 20. listopadu 2003 [cit. 2022- 11-09]. Dostupné z: https://www.archdaily.com/28649/bengt-sjostrom-starlight-theatre-studio-gang-architects/501066ad28ba0d4222001cfd-bengt-sjostrom-starlight-theatre-studio-gang-architects-image?next_project=no

Obr. 5 Bengt Sjostrom Starlight Theatre [Bengt Sjostrom Starlight Theatre]. In: *archdaily.com* [online]. 20. listopadu 2003 [cit. 2022- 11-09]. Dostupné z: https://www.archdaily.com/28649/bengt-sjostrom-starlight-theatre-studio-gang-architects/501066b128ba0d4222001cfe-bengt-sjostrom-starlight-theatre-studio-gang-architects-image?next_project=no

Dominika Repáňová

Stavby divadiel nachádzame už v ďalekej minulosti v období antiky. V tomto čase vznikali otvorené amfiteátrové divadla, kde ľudia chodili tráviť svoj voľný čas. Divadelné predstavenie predstavuje spojenie medzi hľadiskom a javiskom, čiže medzi divákmi a hercami. Na javisku môžeme vidieť viaceré druhy divadelného umenia, podľa typu predstavenia. Podľa týchto typov musíme jednotlivý priestor divadelnej budovy aj prispôbiť. „*Vývoj divadla od gréckeho amfiteátra k súčasnému smeroval k vytváraniu dokonalej ilúzie a typ budovy odpovedal, vždy dobovej povahe divadelného umenia a sociálnemu zloženiu obyvateľstva.*“¹

Historické divadlá

Najstarším typom je už spomenuté grécke divadlo. Herecká scéna sa odohrávala na kruhovej orchestre. Hľadisko tvoril stúpajúci terén, ktorý ovplyvnil aj celkový tvar divadla, ktoré bolo pod holým nebom. Zväčša malo polkruhovitý tvar. Ďalším príkladom polkruhovitého divadla je divadlo rímske. Tu už hľadisko nebolo tvorené terénom ale vybudované umelo. Hrlo sa na malom plytkom javisku, ktoré v neskorších dobách začali prikrývať. V najbližšom okolí scény sa objavujú aj prvé čestné miesta.

Stredovek nemal svoje divadlá, ale svoju umeleckú tvorbu presúvali do katedrál a neskôr na námestie pred nimi. Javisko sa presúva na vyvýšené pódium. Prvé štvorcové divadlo je z doby anglického alžbetinského divadla. Hľadisko bolo umiestnené na rovnej ploche a určené na státie divákov. Medzi posledný historický typ divadla patrí Barokové divadlo. Jeho priestor bol prísne delený na javisko, ktoré bolo orámované portálom a na hľadisko. Divadlo malo podkovový tvar a využíva kulisy a oponu.

Obrázok 1: Grécke divadlo v Taormine

Moderné divadlo alebo aj tzv. experimentálne divadlo vzniká v posledných rokoch. Ide o akýsi univerzálny priestor, kde je snaha vytvoriť podmienky pre všetky druhy a varianty divadelnej scény. Takýto typ univerzálného divadla, ktorý by vyhovoval všetkým požiadavkám a druhom hier dnes neexistuje aj keď sa o to experimentálne divadla snažia a vývoj divadelnej budovy smeruje k viacúčelovosti. Podľa tohto delíme divadlá a vybavenie javiska na predstavenia pre operu, operetu, balet, činohru alebo muzikál.

Architektúra a divadlo

Pojem divadlo pochádza tak ako aj prvé divadlo z gréckeho slova théatron. Slovo je označením priestoru, kde sa niečo odohráva a kde sa má na niečo dívať. „A odtiaľ pramenia aj prístupy všetkých, ktorí kedy v minulosti stavali, alebo rekonštruovali divadelné stánky, či už išlo o antické amfiteátre, či moderné budovy posledných rokov: divadlo musí predovšetkým lahodiť pohľadu zvonku a umožňovať divákovi pohľad na každé miesto hracieho priestoru vnútri.“²

Predstavenie je vždy jedinečné a neopakovateľné aj keď sa jedná o to isté predstavenie. Stálym prvkom ostáva ostáva priestor divadla. Divadelná hra je pominuteľná zatiaľ čo budova divadla je statická a pevná. Celkový prednes divadla a ztvárnenie divadla je synonymum kultúrnosti spoločnosti a ich života. Tak ako sa menilo divadlo v ďalekej minulosti, aj v tej nedávnej vidíme premenu divadiel podľa určitých kultúrnych, spoločenských a politických udalostí v danej krajine a regióne. Dodnes sú divadlá stavané tak aby umožňovali vnímanie zámeru umeleckých a občianskych potrieb

„Vonkajší plášť budovy by mal v prichádzajúcich divákoch, ale aj okoloidúcim, ktorí nesmerujú k návšteve divadelného predstavenia, prebúdať povznášajúce pocity.“² Nech človek vstúpi do priestoru hocikedy, či už pri predstavení alebo aj keď je priestor úplne prázdny, tak divadlo budí dojem akejsi sviatočnosti a honosnosti. Takýto okamih je pre človeka vždy výnimočný a očarujúci. Môžeme povedať, že samotný priestor divadla je sám o sebe dramatický a uskutočňuje divadelnú hru.

Obrázok 2: Divadlo Antonína Dvořáka, Ostrava

Typológia divadiel

Podľa provozu delíme priestorové usporiadanie divadiel na priestor pre divákov a priestor a zázemie pre potreby divadelnej hry.

Priestory pre divákov sa nachádzajú za hlavným vstupom do budovy. Mali by obsahovať zádverie sprístupňujúce foyer divadla. V priestore vstupu musíme myslieť, na pokladňu a predaj vstúpeniek, možnosť odloženia odevu v šatni a na sociálne zázemie divákov. Je tu možnosť návaznosti na ďalšie miestnosti akou je menší bufet alebo kaviareň na občerstvenie počas prestávok. Ak je dostatok priestoru, môže sa tu navrhnuť aj

samostatná miestnosť na rôzne výstavy, prípadne ako klubový priestor a iné. Zo vstupnej haly vedieme hlavným smerom na vstup do hľadiska. Treba dbať na dostatočné vnútorné komunikácie a taktiež bezbarérovosť celého priestoru a vstupu.

Priestor javiska a hercov je tvorený samostatným vstupom. V tomto priestore taktiež umiestňujeme administratívu a technický provoz budovy. Nachádzajú sa tu skúšobne, sklady kulis a rekvizít tak aj dielne a iné. V sociálnom zázemí hercov je potrebné zriadiť šatne prístupné priamo ku javisku, pri potrebe rýchleho prezlečenia. Javisko je zložené z hlavného javiska, z bočného javiska a zadného javiska. Pred týmto priestorom je situovaná predscéna a miesto pre živý orchester.

Divadlo v mestskom priestore

Tak ako aj iné verejné budovy tak aj divadlá tvoria záchytné a orientačné body miest. Musia byť dobré prístupné verejnou dopravou a zásobené aj svojimi parkovacími miestami. Tak ako je divadlo kultúrnou stavbou treba aj jeho okolie prispôbiť tomuto charakteru.

Obrázok 3: Slovenské národné divadlo

ZDROJE:

1. [https://cs.wikipedia.org/wiki/Divadlo_\(budova\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Divadlo_(budova))
2. ISBN 978-80-247-5268-6, Svět architektury a divadla, Ivo Klimeš, Praha: Grada, 2014 3. ISBN 80-901486-4-6,

Navrhování staveb, Neufert, Vydavatelství Consult Invest, 1995

4. http://k129.cz/wp-content/uploads/2017/01/3-divadla_2017_vytah.pdf

ZDROJE OBRÁZKOV:

1. <https://www.ndm.cz/cz/stranka/23-divadlo-antonina-dvoraka.html>

2. <https://bubo.sk/forum/anticke-divadlo-v-taormine>

3. https://sk.wikipedia.org/wiki/Historick%C3%A1_budova_Slovensk%C3%A9ho_n%C3%A1rodn%C3%A9ho_divadla#/media/S%C3%BAbor:Bratislava_Hviezdoslavovo_nam_oper%C3%A1_S_ND.jpg

ADMINISTRATIVNÍ BUDOVY

Markéta Hružová

Dle čeho definujeme termín administrativní budovy? Dle typologie se administrativní budova definuje takto: „stavební objekt obsahující nejméně na 50 % své užitkové plochy kanceláře. Kanceláři se rozumí stavebně vymezený prostor určený k umístění jednoho nebo více kancelářských pracovišť, kdy kancelářským pracovištěm je myšlen prostor určený pro administrativní, koncepční nebo manažerskou činnost (práci) jednoho pracovníka a k umístění pracovní plochy a dalšího zařízení potřebného pro tuto činnost.“¹

Zhistorických záznamů víme, že správa obce existovala již před vznikem písma. S rozvojem administrativy se dále rozvíjelo písmo a různé administrativní činnosti. Samostatné administrativní budovy se začaly objevovat s rozvojem demokracie nebo s demokratickými prvky ve státních útvarech ještě ve starověku. Postupem času se administrativní budovy rozvíjely podle aktuální doby. U nás radnice vznikaly v gotické době 14. století. V této době si města začínají prosazovat svoji samosprávu. Radnice se ve většině případů stavějí na náměstí.²

Velká změna nastala při průmyslové revoluci, kde docházelo k velkým společenským změnám. Kolem roku 1900 začala výstavba prvních budov, které byly určeny zcela pro administrativu. Tento trend se drží až do dnešní doby. Nejprve se administrativní budovy stavěly podobně jako činžovní domy jen bez koupelny a kuchyně. Od toho se postupovalo k určitým modulům – např. továrny. Další vývoj administrativních budov se vyvíjel jak s příchodem technologie, tak i s potřebou míst pro pracovníky a požadavky na práci.³

Administrativní budova, která je určena k veřejným účelům by správně měla být situována v dostupné docházkové vzdálenosti, jak pro uživatele budovy, tak pro zaměstnance. V okolí administrativní budovy musí být zajištěno krátkodobé i dlouhodobé parkovací stání. Kapacita parkovacího stání vyplývá z počtu zaměstnanců a návštěvníků budovy. Pro budovu je směrodatný i účel dle, kterého vytváříme co nejlepší provoz budovy.

Administrativní budovy dělíme na:

veřejná správa

peněžnictví

výrobní, obchodní aj. společnosti vědecké instituce

světové organizace

pošty a telekomunikace víceúčelové a komerční budovy...

Provoz můžeme rozdělit do tří kategorií a to do:

I. kategorie s provozem univerzálním

II. kategorie s provozem administrativně správním III. kategorie s provozem technickým

Provozní dělení se odvíjí od hlavní funkce v objektu. Například pokud v budově převažuje provoz technický, kde se jedná o provoz studijního, vědeckého, konstrukčního, kreslířského či podobného charakteru činností. Tento provoz může mít nižší variabilitu a menší denní návštěvnost.⁴

Dalším dělením administrativní budovy je určení účelu stavby. Účely stavby jsou děleny na prostory hlavní, vedlejší a prostory pro komunikaci. Do hlavních prostorů řadíme stálé či vedlejší činnosti. Prostory, které nejsou určené ke stálé či vedlejší činnosti a ani ke komunikaci řadíme do vedlejších prostorů. Jedná se například o hlavní prostory, vrátnice, hygienické zázemí, šatny apod. Do poslední kategorie řadíme veškeré komunikace, ať už se jedná o horizontální nebo vertikální. V neposlední řadě nesmíme zapomenout na bezbariérový přístup v celém objektu dle vyhláška č. 398/2009 Sb. - Vyhláška o obecných technických požadavcích zabezpečujících bezbariérové užívání staveb.⁵

A jak se navrhují administrativní budovy dnes?

Při navrhování administrativních budov musíme stále dbát na veškeré faktory a normy, které nám dávají určité meze v navrhování od únikových cest, uspořádání místností po společné prostory atd. Dnešní doba se ale posunula a při navrhování se soustředíme také na to, jak stavba ovlivňuje životní prostředí, udržitelnost, návaznost na stávající zástavbu, komfort a produktivitu zaměstnanců. Trendem před covidové doby bylo vytvářet otevřený a variabilní interiér kancelářských prostor v administrativních budovách. Tento trend se však po situaci s covidem změnila. Dnes se preferuje dojezd do zaměstnání na kole, což vyžaduje zajištění sprch v šatnách. Dále nabíječky pro elektromobily a elektrokoloběžky. Celkově se vše zaměřuje na prvky greendeal.

Příkladem dnešní administrativní budovy je kampus společnosti Google v kalifornském Silicon Valley, který je aktuální novostavbou. Návrh vytvořil BIG a Heatherwick Studios. V tomto návrhu šlo o vytvoření pracoviště, které bude zaměřené především na inovaci, přírodu a komunitu. V celém areálu se nachází i centra pro společenské události.

Tato novostavba realizovaná v letech 2017–2022 nám ukazuje, kam se posouvají aktuální trendy administrativních budov. I když se zde jedná o velkou společnost, tak se tyto prvky používají i u menších společností nebo realizací.

V budoucnu bude spíše otázkou, jaké budou finanční možnosti pro výstavbu než otázka technologie a možnosti.⁶

Obrázek 1 Areál společnosti Google Obrázek 2 Pohled na administrativní část Obrázek 3 Interiér administrativní části

¹ Efekt energie, [online] [cit. 02.11.2022] Dostupné z: <https://www.mpo-efekt.cz/cz/ekis/i-ekis/55855>

² ŠTÍPEK, Jan, Jan PAROUBEK a Angelos PAPADOPOULOS. *Nauka o stavbách: administrativní budovy*. V Praze: České vysoké učení technické, 2008. ISBN 978-80-01-04150-5.

³ ŠTÍPEK, Jan, Jan PAROUBEK a Angelos PAPADOPOULOS. *Nauka o stavbách: administrativní budovy*. V Praze: České vysoké učení technické, 2008. ISBN 978-80-01-04150-5. (str. 27)

⁴ DĚDEČEK, Jan. *Analytické metody optimalizace ploch*. Praha, 2018. Diplomová práce. České vysoké učení technické. Fakulta stavební (str. 38)

⁵ DĚDEČEK, Jan. *Analytické metody optimalizace ploch*. Praha, 2018. Diplomová práce. České vysoké učení technické. Fakulta stavební (str. 45)

⁶ Google bay view campus, Archiweb, [online] [cit. 02.11.2022] Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/b/google-bay-view-campus>

Použitá literatura/Seznam zdrojů:

ŠTÍPEK, Jan, Jan PAROUBEK a Angelos PAPADOPOULOS. *Nauka o stavbách: administrativní budovy*. V Praze: České vysoké učení technické, 2008. ISBN 978-80-01-04150-5.

DĚDEČEK, Jan. *Analytické metody optimalizace ploch*. Praha, 2018. Diplomová práce. České vysoké učení technické. Fakulta stavební

Efekt energie, [online] [cit. 02.11.2022] Dostupné z: <https://www.mpo-efekt.cz/cz/ekis/i-ekis/55855>

Google bay view campus, Archiweb, [online] [cit. 02.11.2022] Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/b/google-bay-view-campus>

Seznam obrázků: Zdroje obrázků:

Obrázek 1 Obrázek 2 Obrázek 3

Areál společnosti Google Pohled na administrativní část Interiér administrativní části

Zdroje obrázků:

Obrázek 1

Google bay view campus, Archiweb, [online] [cit. 02.11.2022] Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/b/google-bay-view-campus>

Obrázek 2 Pohled na administrativní část

Google bay view campus, Archiweb, [online] [cit. 02.11.2022] Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/b/google-bay-view-campus>

Obrázek 3 Interiér administrativní části

Google bay view campus, Archiweb, [online] [cit. 02.11.2022] Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/b/google-bay-view-campus>